

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาและการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา
A Study and Analysis of a local knowledge in Scripture Orthography

โดย

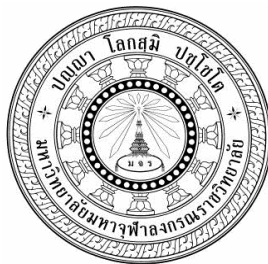
แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๔๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-604-1

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาและการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในคัมภีร์ไบเบิลด้านนา
A Study and Analysis of a local knowledge in Scripture Orthography

โดย

นายแสวงาท	วงศ์ใหญ่
พระมหาศายน	อรินทโม
นายจักรแก้ว	นามเมือง
นายจรูญ	ปัญญาวงศ์
นางสาวพัชรินทร์	โคแพร่
นายณัฐพล	วงศ์ไชย และคณะ

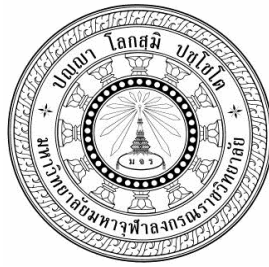
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

พ.ศ. ๒๕๔๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-604-1

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

A Study and Analysis of a local knowledge in Scripture Orthography

by

Sangwat Wongyai and others

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus

B.E. 2547

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ISBN 978-974-364-604-1

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การศึกษาและการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลด้านนา
ผู้วิจัย:	นายแสวงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
ปีงบประมาณ:	๒๕๔๗
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ความมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของนักปราชญ์ล้านนาในยุคก่อน ศึกษาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อ และทัศนคติของท้องถิ่นล้านนาทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศิลปวัฒนธรรม วิธีการดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังนี้ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ไบเบิลทั้ง ๒๐ หมวด รวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร สืบหาภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษากลุ่ม/หมวดคัมภีร์ไบเบิลในจังหวัดพะเยา เชียงราย และลำปาง สร้างเครื่องมือ แบบสำรวจข้อมูลคัมภีร์ไบเบิล ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจข้อมูลคัมภีร์ไบเบิล ศึกษาวิเคราะห์เชิงปริวรรตคัมภีร์ไบเบิลจากภาษาพื้นเมืองล้านนา เป็นภาษาไทยกลาง และทำการวิเคราะห์สรุปข้อมูลในคัมภีร์ไบเบิล

สรุปผลการศึกษาและสำรวจข้อมูลพบว่า คัมภีร์ไบเบิลที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่ ได้มาจากจังหวัดพะเยา รองลงมาจากจังหวัดเชียงรายและลำปาง ตามลำดับ ประกอบด้วยเรื่องใน หมวด ๐๖ อานิสงส์ ๐๘ โอวาทคำสอน หมวด ๑๐ ธรรมทั่วไป และหมวด ๑๑ นิยายธรรม ลักษณะอักษรและภาษาที่ใช้ เป็นอักษรและภาษาไทยยวน ทั้งหมด เอกสารส่วนใหญ่ เป็นไบเบิล และรองลงมา เป็นปัสสา/สมุดข่อย และหนังสือ

ในภาพรวมจากการศึกษาและวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลล้านนา พบว่า คัมภีร์ไบเบิลมีอิทธิพล ต่อชาวล้านนาไทย ในด้านความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดจากบรรพบุรุษ รุ่นต่อรุ่น โดยยึดถือคำสั่งสอนที่มาจากคัมภีร์ไบเบิล โดยเฉพาะความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะสอนให้คนยึดมั่น ทำความดี ละความชั่ว ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์ หรือไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนทั้งคัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสื่อที่สืบทอดทางวัฒนธรรม และประเพณีของชาวล้านนา ทั้งเรื่องการแต่งกาย อาหาร การสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ความมีอัธยาศัยไมตรี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น คัมภีร์ไบเบิลในส่วนที่เป็นเรื่องนิยายธรรม คำสอน โดยทั่วไปจะแฝงคติธรรมคำสอน เช่นการมีสติปัญญา การไม่ประพฤตสิ่ง ที่ผิด หรือสิ่งที่ไม่ควรกระทำซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นอุปมงคล หรือเสียดจัญไรแก่ตนเอง การมีกิริยามารยาทที่ดี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

การปฏิบัติตนในทางที่ดี การไม่หลอกลวงเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน การให้ความเคารพเชื่อฟังผู้
อาวุโส พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ คัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสื่อถ่ายทอดค่านิยมและประเพณีทางสังคมแก่ชาว
ล้านนา เช่น ค่านิยมไม่ให้หนุ่มสาวสร้างสิ่งที่ใหญ่โตเป็นทาน ค่านิยมในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้
ทุกข์ยาก และความมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นต้น

Research Title: A Study and Analysis of Local Knowledge in Lanna Scripture Orthography

Researchers: Mr. Sangwart Vongyai and Others

Department: Buddhist Research Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2547 / 2003

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purposes of this research were studying Lanna scholars' wisdom in the former time, study their history, way of life, belief and attitude of Lanna people's economy, politics, society, arts and culture. The process of study and analysis were studying documentary which was related to 20 groups of Lanna Bible. The collect data were gathering data from documents, surveying local wisdom, studying groups of Lanna Bible in Phayao, Chiangrai and Lampang, questionnaires about Lanna Bible, gathering data from questionnaire, study and analysis Lanna Bible in Lanna dialect to central Thai language, analysis and conclusion Lanna Bible data.

The conclusion of study and analysis found that most of Lanna Bibles came from Phayao, Chiangrai and Lampang respectively. It consisted of the stories in group 06 (the Merit), group 08 Homily), group10 (General Dharma) and group 11(Dharma Tales). An alphabet and language in Lanna Bible was used an alphabet of the Lanna language. Most of them were written on palm leaves, *Sa* paper and *Khoi* paper respectively.

The overall conclusion from the studying and analysis found that Lanna Bible affects Lanna people (in the upper north) in belief which descended from ancestor, generation to generation. They believed the teaching from Lanna Bible, especially belief in Buddhism which teaches them to do good thing, avoid doing something bad, believed in merit, astrology or superstition and sacredness.

In addition, Lanna Bible was a media of descending on culture and tradition of Lanna people in dressing, food, accommodation, friendliness and generosity. In the part of Dharma tales in Lanna Bible, there was the Dharma teaching such as having intelligence, not to do bad thing

that is not good for oneself, having good manner, tidiness, good behavior, not to cheat, being obedient persons to the elder, parents and teachers. Lanna Bible was a media that transfer value and tradition to Lanna people such as the value that it was not to construct a big thing for alms, the value of being generous to the poor and the value of having kindness to the others.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาและวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลล้านนาครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยการมีส่วนร่วมของคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ซึ่งประกอบด้วย การสนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำแนะนำจาก พระธรรมวิมลโมลี เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖ พระสุธรรมมุนี รองอธิการบดี วิทยาเขตพะเยา พระมหาสาขัน อรินทโม ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย และนักวิจัยร่วมประกอบด้วย อาจารย์จักรแก้ว นามเมือง นายจรูญ ปัญญาวงศ์ เจ้าหน้าที่ทะเบียน นางสาวพัชรินทร์ โคแพร่ นักวิชาการ นางฟ้านพราง ไวหารเสาวภาค เลขานุการและนักวิจัย นายณัฐพล วงศ์ไชย ผู้ช่วยเลขานุการและนักวิจัย นางจงจิตร แสงทอง ผู้ช่วยเลขานุการและนักวิจัย และนางวันทนี อินต๊ะทุ่ง ผู้ช่วยเลขานุการและนักวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัย ไคร่ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนงบประมาณ พร้อมทั้งประสานงานให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบเพื่อความถูกต้อง และสมบูรณ์ของงานวิจัย มา ณ โอกาสนี้

แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๗
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ เอกสารที่เกี่ยวข้อง	๕
๒.๑ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	๕
๒.๒ เอกลักษณ์ของชาวล้านนาไทยที่สำคัญ	๕
๒.๓ คัมภีร์ไพบูลย์	๑๐
๒.๔ พยัญชนะหรือตัวอักษรล้านนา	๑๑
๒.๕ ประเพณีของล้านนาไทย	๑๒
๒.๖ ความเชื่อของชาวล้านนาไทย	๑๒
๒.๗ ความเชื่อ	๑๓
๒.๘ ธรรม	๑๔
๒.๙ วรรณกรรมล้านนา	๑๗
๒.๑๐ ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีล้านนา	๒๐
๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๐

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๒๓
๓.๑ ตอนที่ ๑ วิธีดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์	๒๓
๓.๒ ตอนที่ ๒ การแยกประเภทหมวดต่าง ๆ ในคัมภีร์ไบเบิลที่ใช้ศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่าง	๒๓
๓.๓ ตอนที่ ๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๔
๓.๔ ตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๒๕
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๒๖
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิล	๒๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	๓๐
สรุปผลการวิเคราะห์	๓๑
๕.๑ เรื่องที่ ๑ อานิสงส์ด้านหลักหินนาพระเจ้าและข้าวล้นบาตร	๓๑
๕.๒ เรื่องที่ ๒ อานิสงส์การบวช	๓๔
๕.๓ เรื่องที่ ๓ หัวข้อธรรมคำสอน	๔๑
๕.๔ เรื่องที่ ๔ หงส์สองหัว	๔๖
๕.๕ เรื่องที่ ๕ อมตะปัญหา	๕๐
๕.๖ เรื่องที่ ๖ สุลันตามหาเศรษฐีให้แล้ว	๕๘
๕.๗ เรื่องที่ ๗ โลกธรรม	๖๔
๕.๘ เรื่องที่ ๘ กตัญญูกตเวที	๖๗
๕.๙ เรื่องที่ ๙ วิปัสสนาธรรม	๗๑
๕.๑๐ เรื่องที่ ๑๐ อานาจแห่งกรรมเก่า	๗๖
อภิปรายผล	๗๙
ข้อเสนอแนะทั่วไปจากการศึกษา	๘๐
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๘๐
บรรณานุกรม	๘๑
ภาคผนวก	๘๒
ผนวก ก แบบสำรวจข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลล้านนา	๘๓
รายนามคณะกรรมการวิจัย	๘๕
ประวัติผู้วิจัย	๘๖

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๑	แสดงจังหวัดที่มาแหล่งข้อมูลของคัมภีร์ไบเบิลในเขตภาคเหนือตอนบน	๒๖
๒	แสดงชื่อคัมภีร์ที่ใช้วิเคราะห์แหล่งที่พบและจำนวน ผู้ก/เรื่อง ที่ใช้ศึกษา	๒๗
๓	แสดงหมวดของคัมภีร์ไบเบิล ลักษณะภาษาและลักษณะเอกสารที่ใช้ศึกษา	๒๘
๔	แสดงลักษณะเอกสาร คัมภีร์ไบเบิลที่ใช้ศึกษา	๒๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชนชาติไทยมีตัวอักษรของตนเองใช้มาเป็นเวลาช้านานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นคนไทยที่อยู่ในประเทศไทยหรือประเทศอื่น ๆ เช่น ไทยอาหม ไทยคำตี้ในประเทศอินเดีย ไทยใหญ่ ไทยจีน ไทยลาว ในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า และไทยขาว ในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นต้น เฉพาะในประเทศไทยนั้นก่อนที่จะรวมเป็นราชอาณาจักรไทย คนไทยแต่ละภาคก็มีอักษรของตนเองใช้ กล่าวคือ ทางภาคกลางและภาคใต้ใช้อักษรแบบสุโขทัยซึ่งวิวัฒนาการมาเป็นอักษรไทยกลางในปัจจุบัน ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้อักษรธรรมอีสานและอักษรไทยน้อย ส่วนทางภาคเหนือมีอักษรใช้ถึง ๓ ชนิด คือ อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม และอักษรไทยนิตเทศหรือขอมเมือง^๑

จากข้อความที่ยกมากล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าคนไทยเรามีตัวอักษรเป็นของตัวเองและได้ใช้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศซึ่งมีอดีตอันยาวนานนั้น กลุ่มชนได้รวบรวมกันสร้างอาณาจักรขึ้นมา จนกลายเป็น อาณาจักรล้านนา ซึ่งปัจจุบันประกอบไปด้วย ๘ จังหวัด ภาคเหนือตอนบน คือจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน อาณาจักรล้านนามีอักษรที่ใช้สื่อสารกันถึง ๓ ชนิด คือ อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม และอักษรไทยนิตเทศหรือขอมเมือง ในบรรดาอักษรเหล่านี้อักษรที่ได้รับความนิยมมากที่สุด และใช้สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ก็คืออักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมืองซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป^๒

^๑ สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (เชียงใหม่ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

^๒ แสงวาท วงศ์ใหญ่, การศึกษาคัมภีร์โบราณล้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียง ที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พะเยา : ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

อักษรธรรมล้านนา

อักษรชนิดนี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามแต่เหตุผลของผู้เรียก เช่น อักษรล้านนาไทย เพราะว่าเป็นอักษรที่ใช้ในอาณาจักรล้านนา อักษรไทยยวนเรียกชื่อตามเผ่าชนดั้งเดิมล้านนาไทยคือ ไทยยวนหรือไทยโยนก ตัวหนังสือเมืองหรือตัวเมือง เพราะคนล้านนาเรียกตัวเองว่าคนเมือง จึงเรียกตัวอักษรที่ตนเองใช้ว่า “ตัวเมือง” ด้วย อักษรธรรมหรือตัวธรรมที่เรียกเช่นนี้เพราะตัวอักษรชนิดนี้นิยมใช้บันทึกพระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ชื่อที่นิยมเรียกมากที่สุดคือ “ตัวเมือง”

อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมืองนี้นิยมจารหรือเขียนลงใบลานมากที่สุด รองลงไปคือ หนังสือกระดาษสา (ปี่ปสา) ซึ่งโดยมากจะเป็นเรื่องเดียวกับพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นก็เขียนจารึกต่าง ๆ อาทิจารึกตามฐานพระพุทธรูป ศิลาจารึกต่าง ๆ เป็นต้น และยังใช้บันทึกวรรณกรรมต่าง ๆ อันได้แก่ สุภาษิต คำสอน คำนาน นิทาน คำว่า อ้อ จ้อย ซอ คำราต่าง ๆ เช่น คำรายา โหราศาสตร์ ยันต์ คาถา กฎหมาย ฯลฯ

อักษรที่ใช้ในล้านนา

ในล้านนาที่ตัวอักษรใช้ ๓ แบบ คือ อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม และอักษรไทย นิเทศหรืออักษรขอมเมือง อักษรทั้งสามชนิดเป็นอักษรโบราณ ในอดีตเคยใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองอักษรไทยโบราณของท้องถิ่นถูกลดบทบาทจนในที่สุดก็ตายไป อักษรโบราณล้านนาจึงอยู่ในแวดวงนักวิชาการเท่านั้น

๑. อักษรธรรมล้านนา อักษรธรรมล้านนา หรือตัวเมืองเป็นอักษรที่สำคัญ และแพร่หลายในล้านนามาก อักษรธรรมล้านนามีกำเนิดมาจากอักษรมอญ อักษรมอญยังเป็นต้นแบบของอักษรในภูมิภาคนี้ด้วย เช่น อักษรพม่า อักษรไทใหญ่ อักษรไทอาหม อักษรไทลื้อ อักษรไทเขิน และอักษรธรรมอีสาน อักษรมอญไม่มีรูปวรรณยุกต์ใช้ เพราะภาษามอญไม่มีเสียงวรรณยุกต์ เมื่อชาวล้านน่านำมาใช้จึงลอกเลียนแบบไม่ใช้วรรณยุกต์ด้วย ทั้งที่ภาษาเมืองเป็นภาษาที่มีเสียงวรรณยุกต์การปรับปรุงให้การใช้รูปวรรณยุกต์เพ็งมีในปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และมักไม่เคร่งครัดกับการใช้รูปวรรณยุกต์นักเพราะไม่เคยชินกับการใช้วรรณยุกต์มาก่อน ผลจากการปรับปรุงอักษรธรรมล้านนาดังกล่าว ทำให้อักษรธรรมล้านนาแตกต่างจากอักษรมอญ ในสังคมล้านนาถือว่าอักษรธรรมล้านนาเป็นตัวหนังสือศักดิ์สิทธิ์เพราะเขียนเรื่องราวของพุทธศาสนา จึงเรียกว่า อักษรธรรมส่วนมากใช้เขียนตำราและจารลงในคัมภีร์ใบลานที่ปรากฏตามวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ และอักษรชนิดนี้ยังคงมีใช้สืบมาจนถึงปัจจุบัน

๒. อักษรฝักขาม อักษรฝักขามเป็นตัวหนังสือของพ่อขุนรามที่แพร่เข้าไปในล้านนา รูปแบบของอักษรชนิดนี้มีลักษณะโค้งงอเหมือนฝักมะขาม โดยมากจะพบอักษรชนิดนี้ในจารึกต่าง ๆ

๓. อักษรไทยนิเทศหรือขอมเมือง อักษรชนิดนี้ได้รวมอักษรหลายแบบไว้ด้วยกันคือ อักษรขอม อักษรพ่อขุนรามคำแหง และอักษรธรรมล้านนา ดังนั้นจึงเรียกว่าขอมเมือง เพื่อชื่อเรียกแตกต่างจากอักษรอื่น อักษรชนิดนี้เท่าที่พบโดยมากใช้เขียนวรรณกรรมประเภทร้อยกรองอายุก่อน ๓๐๐ ปีขึ้นไป เช่น โคลงนิราศหริภุญชัย โคลงนิราศคอยเก็ง โคลงพรหมทัต โคลงปทุมลังกา เป็นต้น ไม่ปรากฏว่าอักษรชนิดนี้ใช้จารพระธรรมคำสั่งสอน^๖

ตำนานในล้านนาเริ่มบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ในสมัยพระเจ้าติโลกราช ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เรื่องราวในยุคสมัยก่อนหน้านั้นอาศัยการเล่าสืบกันมา (แบบมุขปาฐะ) จึงถือว่าเรื่องราวในประวัติพระเจ้าติโลกราชย้อนขึ้นไป ไม่เป็นหลักฐานร่วมสมัย เนื่องจากไม่ได้เขียนขึ้นในสมัยนั้น ดังนั้นเรื่องราวของพระนางจามเทวีก็ดี พญามังราย พญาเกือนา และสามพญาฝั่งแกนก็ดี เป็นหลักฐานที่อาศัยคำบอกในชั้นหลังทั้งสิ้น ก่อนที่จะมีผู้รวบรวมเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ตำนานจึงดูคลุมเครือพิงพันบ้าน ความคิดความเชื่อ และแฝงความจริงไว้ในเรื่องเดียวกัน เป็นต้น

ต่อมาเกิดความไม่สงบสุขในอาณาจักรล้านนา เนื่องจากอาณาจักรล้านนาต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าเกือบ ๒๐๐ ปี (ประมาณ พ.ศ. ๒๑๐๑-๒๓๒๐) จึงทำให้การศึกษาด้านอักษรศาสตร์และวรรณกรรมต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักขาดช่วงไป ตำราและคัมภีร์ทั้งหลายก็กระจัดกระจายหายไปตามของผู้รวบรวมเอาใจใส่ศึกษา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามและความท้อใจที่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าและเชื่อว่าสมัยที่ต้องตกอยู่ในอำนาจของพม่านั้น อาณาจักรล้านนาทั้งหมดพม่าคงเอาตัวอักษรมาบังคับใช้ด้วย (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔๗๐) ได้มีการพิมพ์อักษรล้านนาขึ้นโดยมิชชันนารีอเมริกัน ได้ตั้งโรงพิมพ์อักษรล้านนาเพื่อเผยแพร่คริสต์ศาสนา และได้มีคนไทยชื่อนางเมืองใจ ชัยนิลพันธุ์ ตีพิมพ์วรรณกรรมคำวซอด้วยอักษรล้านนาด้วย เมื่อพ้นจากอำนาจของพม่าแล้วอาณาจักรล้านนาไทย ก็ต้องตกเป็นเมืองขึ้นหรือเป็นเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์

บทบาทของอักษรไทยกลางจึงเพิ่มมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นต้นมา การศึกษาภาษาล้านนาหรืออักษรธรรมล้านนาก็เป็นไปตามยถากรรม ไม่ได้เป็นระบบเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าอาณาจักรล้านนาจะรวมกับภาคกลางและภาคอื่น ๆ เป็นรัฐหนึ่งรัฐเดียวกันคือประเทศไทยแล้วก็ตาม รัฐบาลสมัยนั้นก็ไม่นับสนุนให้มีการเรียนการสอนภาษาล้านนา ด้วยเหตุผลทางการเมือง ดังนั้นบทบาทของภาษาล้านนาของอาณาจักรล้านนาคือในเขตแปดจังหวัดภาคเหนือตอนบนในปัจจุบันนี้จึงลดความสำคัญลงไปตามลำดับ

^๖อ้างแล้ว, สรวดี อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, หน้า ๒๕.

คัมภีร์ เป็นคำคุณศัพท์ของพระธรรม แปลว่า ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เห็นได้จาก คำว่า “ธัมมโฆมังคลสัมภูโต” พระธรรมอันเป็นมงคล “คัมภีโร” เป็นของลึกซึ้ง “ทุพทโส” เห็นได้โดยยาก “อาณุง” ละเอียดย่อ แต่ไทยเราเอาคำนี้มาใช้กับใบลานหรือกระดาษ สมุดข่อยใช้บันทึกเขียนจารพระธรรมเรียกว่าคัมภีร์พระสงฆ์ เวลาเทศน์จะถือใบลานผูกไว้เรียกว่า ถือคัมภีร์เทศน์

พระธรรมที่จารึกในใบลานไว้เป็นมัด ๆ เรียกว่า ผูก คัมภีร์เรื่องหนึ่ง ๆ อาจมีคัมภีร์ใบลานหลายผูก เพราะเนื้อความบางเรื่อง มี ๑๕-๒๐ ผูก เวลาพระสงฆ์จะเดินทางไปเทศน์ไกล ๆ ถือใบลานคัมภีร์ไปลำบากมักจะหักหรือฉีกขาดง่าย คนโบราณจึงทำเครื่องห่อหุ้มธรรมคัมภีร์ไว้ โดยมากจะทำด้วยผ้าหรือด้ายสานด้วยไม้ไผ่ขนาดพอเหมาะแก่การทอหูกของหญิงทั้งหลาย และคนโบราณมักจะให้มีคำนิยามว่า หากหญิงใดได้ทำคัมภีร์ห่อธรรมถวายเพื่อรักษาพระธรรมคัมภีร์ใบลานของพระพุทธเจ้า หญิงนั้นจะเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาดในชาตินี้และชาติหน้า หากมีบุตรชายหญิงก็จะเป็นผู้เฉลียวฉลาดว่านอนสอนง่าย ด้วยคำนิยามนี้ทำให้ผู้หญิงทั้งหลายสร้างคัมภีร์ห่อพระธรรมกันมากมาย เป็นทางที่อนุรักษ์คัมภีร์ธรรมไว้ด้วยศรัทธาและความรักตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คัมภีร์นั้นมีคติเป็น ๒ อย่างคือ

๑. ใบลาน สมุดข่อย ปี่ปสา ที่จารึกพระธรรมไว้ก็เรียกคัมภีร์

๒. วัตถุคือ ผ้าที่ใช้ห่อพระคัมภีร์ธรรม ชาวบ้านนิยมทอสอดด้วยไม้ไผ่พอเหมาะแก่คัมภีร์ผูกหนึ่ง ๆ ที่ถือเอาคัมภีร์ทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นเครื่องสักการะถือเป็นของสูง ละเมิดมิได้คนโบราณห้ามเดินข้ามหรือย่างกราย ถือว่าเป็นบาปกรรมหากประมาทล่วงเกินต้องขอขมา เรียกว่า “สุมาธรรม”

หีดธรรม

หีบธรรม ด้านนาไทยนิยมเรียกว่า “หีดธรรม” หมายถึง ตู้ใส่พระธรรมคัมภีร์นั่นเอง ทางล้านนาไม่เรียกว่า หีบ สันนิษฐานว่าไม่อยากจะให้พ้องกับคำว่า ไม้หีบ หรือ หีบปลา หีบเนื้อ หีดธรรมมี ๒ ประเภท คือ ๑. หีดธรรม ที่ใช้แผ่นไม้ประกบตบแต่งเป็นหีดทรงสูง มีฝาครอบข้างนอกประดับลวดลายต่าง ๆ เช่นลวดลายพระเวสสันดรถวายช้างเผือก เป็นต้น เป็นลายทองรดน้ำ ตรงฐานจะมีลงเหล็กติดไว้ เวลาเดินทางไกลจะนำเอาเชือกสอดทั้ง ๔ ด้าน ห้ามไปจนถึงที่หมาย ๒. หีดธรรมแบบตู้มีประตู ๒ บาน คล้ายตู้ใส่ของผาตู้ใส่บ้านพับ ปิดเปิดไว้ รูปทรงสูงเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีเชิงล่างทั้ง ๔ มุม ด้านนอกผาทั้ง ๓ ด้าน รวมทั้งบานพับประดับด้วยลวดลายที่เขียนลายรดน้ำเป็นรูปกุหลาบเถาหรือรูปเทพธิดารายรำอยู่ท่ามกลางดอกไม้ นานาพันธุ์ ลักษณะหีดธรรมแบบนี้เรียกว่า หีดธรรมแบบหูช้าง ผู้เขียนสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นความคิดใหม่ที่คนสมัยนั้นเห็นแบบตู้ที่ใช้บานพับหูช้างแล้วนำมาดัดแปลงทำเป็นหีดธรรมดังกล่าว หีดธรรม เป็นที่บรรจุพระคัมภีร์ธรรมเก็บไว้อย่างถาวร ไม้ให้สิ่งอื่นกระทบกระทั่งให้เสียหาย นับว่าเป็นการเก็บรักษาที่ดี

ไม้กับธรรม

ไม้กับธรรม หมายถึง ไม้ที่ประกบคัมภีร์ธรรมไว้ให้โบราณ คงที่สม่ำเสมอ ไม่คดงหรือหักงาย การเขียนธรรมคัมภีร์โบราณของพระสงฆ์ในล้านนาไทย ได้นำโบราณมาเทียบเข้ากับไม้ซึ่งเตรียมไว้พร้อมกับให้โบราณตรงทั้ง ๒ ด้าน เมื่อจารเรื่องราวต่าง ๆ ก็ทำการลูบหรือลบธรรมโดยวิธีการคือ เอาเขม่ามาผสมกับน้ำมันยาง แล้วเอาผ้าชุบทาโบราณทั้งสองหน้าทีละแผ่น เพื่อให้ น้ำมันซึมเข้าไปในตัวอักษรที่จารชัดเจน แล้วนำมะพร้าวที่ขูดแล้วแต่ยังไม่ได้คั้นกะทิไปขัดโบราณจะทำให้โบราณนั้นสะอาด เห็นตัวอักษรที่จารชัดเจน ต่อจากนั้นจึงนำไปใส่สายสยง คือ สายด้ายที่ใช้ร้อยโบราณ แล้วผูกไว้เป็นตอน ๆ เรียก ๑ ผูก ๒ ผูก สายด้ายนี้ผืนจากด้ายดิบซึ่งชาวบ้านนำมาถวายเป็นพระสงฆ์ พร้อมกับนำเอาผมของผู้หญิงที่ตัดเป็นช้องแล้วนำมาถวายเป็นพระสงฆ์ นำเอาผมและด้ายมาผืนรวมกันโดยตลอด ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ

๑. ฝ่ายหญิงชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากได้นำเอาผมของตนไปผืนเป็นสายสยงคัมภีร์ จะเกิดผลอานิสงส์อันใหญ่หลวง เมื่อมีชีวิตอยู่ก็จะมีความสุขสวัสดิ เมื่อถึงแก่กรรม ดวงวิญญาณจะไปเกิดในสวรรค์ และเชื่อว่าจะทำให้เป็นผู้เฉลียวฉลาด สามารถบรรลุธรรมชั้นสูงมุ่งสู่พระนิพพานได้ จึงนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมา

๒. ในทางปฏิบัติ เส้นผมนั้นธรรมชาติจะลื่น เมื่อนำไปผืนกับด้ายร้อยคัมภีร์ จะทำให้พลิกอ่านคัมภีร์ได้ง่าย ไม่บาดรุงของโบราณ ให้ฉีกขาด ช่วยรักษาคัมภีร์ไว้ได้นาน

คัมภีร์โบราณหรือ “ธรรม” เป็นหลักฐานที่มีจำนวนมากนับแสนผูก กระจายอยู่ตามหอธรรมวัดต่าง ๆ ในล้านนา สาเหตุที่มีธรรมมากมายเพราะชาวล้านนามีประเพณีทานธรรมคือ ทำบุญด้วยการถวายคัมภีร์โบราณทำให้มีการคัดลอกถวายวัด อย่งไรก็ตาม คัมภีร์โบราณได้ถูกทำลายไปไม่น้อยโดยการเผาและปล่อยให้ปลวกกิน ทั้งนี้เป็นผลมาจากความสำเร็จจากการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (รัชกาลที่ ๕-๗) ที่ให้ชาวล้านนาเรียนอักษรไทยกลางแทนอักษรธรรมล้านนา “ตัวเมือง” ในที่สุด “ตัวเมือง” เป็นภาษาที่ตายไปแล้วจากสังคมล้านนา คัมภีร์โบราณหมดหน้าที่ในสังคมทำให้ถูกทอดทิ้ง ความสูญเสียดังเกิดขึ้นตลอดมา เพราะไม่เห็นคุณค่าของคัมภีร์โบราณ

ความเสียหายของคัมภีร์โบราณ ทำให้สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โครงการต่อเนื่องได้ออกสำรวจคัมภีร์โบราณตามวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือเพื่อขี้นมาถ่ายไมโครฟิล์มและเก็บไว้บริการแก่นักวิชาการ โดยมีคัมภีร์โบราณในคลังขณะนี้ประมาณ ๑๕,๐๐๐ ผูก ส่วนศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โดยสำรวจคัมภีร์ตามวัดต่าง ๆ จัดการซ่อมและทำความสะอาดทำหมวดหมู่คัมภีร์ และถ่ายคัมภีร์ลงไมโครฟิล์ม ทั้งสองหน่วยงานดำเนินการเฉพาะบางวัดที่คาดว่าเป็นแหล่งสำคัญเท่านั้น ดังนั้นจึงมีคัมภีร์โบราณ

อีกจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่ได้สำรวจ ฉะนั้น ทางสถาบันวิจัยจึงคิดค้นเรื่องใหม่ ๆ ที่ยังไม่มีการศึกษาในคัมภีร์โบราณต่าง ๆ ในจังหวัดพะเยา และทั้งในส่วนของจังหวัดใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องตำนานพุทธศาสนา เช่น ตำนานพระเจ้าตนหลวง ตำนานฝ่ายเมือง เช่น ตำนานวีรบุรุษ ของพญาเจือง ตำนานพญาเงี้ยวเมืองเป็นต้น ตำรายา และเรื่องราวเกี่ยวกับทางโลก ทั้งเรื่องประโลมโลก เช่น สุภาษิตคร่าวอำ จ้อย ขอ

ประเพณีพิธีกรรม กฎหมาย ตลอดจนเทคโนโลยีพื้นบ้าน หรือความรู้สาขาต่าง ๆ เพื่อความรู้ และมีการเผยแพร่ต่อไป การศึกษาคัมภีร์โบราณได้มีการจัดแบ่งกำหนดหมวดต่าง ๆ ออกเป็น ๒๐ หมวดดังต่อไปนี้

๑. พระวินัย	๒. พระสูตรตันตปิฎก
๓. พระอภิธรรม	๔. คัมภีร์บาลี
๕. บทสวดมนต์	๖. อานิสงส์ต่าง ๆ
๗. ชาดก	๘. โอวาทคำสอน
๙. ประเพณีพิธีกรรม	๑๐. ธรรมทั่วไป
๑๑. นิยายธรรม	๑๒. นิยายนิทานพื้นบ้าน
๑๓. ตำนานพุทธศาสนา	๑๔. ตำนานเมือง/ราชวงศ์
๑๕. กฎหมาย	๑๖. ตำราอักษรศาสตร์
๑๗. กวีนิพนธ์ร้อยกรอง	๑๘. ตำราโหราศาสตร์
๑๙. ตำรายา	๒๐. รวมหลายหมวด

อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็นความภาคภูมิใจร่วมกันของคนในชาติ สรรพความรู้ที่เขียนด้วยอักษรล้านนาไม่ว่าจะจารในคัมภีร์โบราณ เขียนลงสมุดข่อย หรือปี่ปสา ที่มีอยู่มากมายเป็นหมื่นเป็นแสนผูกเหล่านี้ถือเป็นจุมทรัพย์ทางปัญญา ที่นักปราชญ์โบราณได้ทุ่มเทศิปัญญาสั่งสมไว้เป็นมรดกตกทอดแก่อนุชนรุ่นหลัง สมควรที่พวกเราจะได้ตื่นตัวศึกษาภาษาล้านนาให้กว้างขวางและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น เพราะอักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง เปรียบเสมือนกุญแจอันสำคัญที่จะไขเข้าไปสู่จุมทรัพย์ทางปัญญาของบรรพชนที่ได้ถ่ายทอดไว้เป็นตัวอักษร อันจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อและทัศนคติของคนท้องถิ่นในภาคเหนือทั้งอดีตและปัจจุบันได้ขยายอย่างกว้างขวางและถูกต้องลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น การเรียนภาษาล้านนาโดยเฉพาะวรรณกรรม ตำนาน

*อ้างแล้ว, แสงวาท วงศ์ใหญ่, การศึกษาคัมภีร์โบราณล้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป, หน้า ๒๓.

จึงต้องอ่านด้วยความระมัดระวัง และด้วยความเข้าใจ อีกทั้งยังต้องอาศัยเอกสารประเภทต่าง ๆ ประกอบ เช่นศิลาจารึก การสำรวจโบราณคดี รวมทั้งภาพถ่ายทางอากาศ ในการแปลจึงจะสำเร็จได้ ก็เท่ากับนักเรียน นักศึกษามีส่วนช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมด้านภาษาของชาติให้ดำรงอยู่สืบไป และจะเป็นพื้นฐานให้นักเรียนนักศึกษาได้นำความรู้ที่ได้รับ ไปศึกษาค้นคว้าความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน คัมภีร์ไบเบิลตามสมควรและพบसादंगกล่าว นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและประเพณีต่าง ๆ อันเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ อันเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นก็จะมีการสืบทอดต่อไป ซึ่งจะสร้างสัมพันธอันดีให้เกิดขึ้นกับคนไทยในแต่ละภูมิภาคเป็นที่สุด

ในภาพรวมคัมภีร์ไบเบิลด้านนั้น มีอิทธิพลต่อคนในล้านนาในด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ซึ่งคนส่วนใหญ่ยึดถือสืบทอดกันต่อ ๆ มาจากบรรพบุรุษ หลายชั่วอายุคน จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลที่มีชื่อเสียง ประชาชนนิยม จึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลล้านนาขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของนักปราชญ์ล้านนาในยุคก่อน
๒. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และทัศนคติของท้องถิ่นล้านนาทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศิลปวัฒนธรรม
๓. เพื่อนำข้อมูลที่รวบรวมมาเผยแพร่ ให้เกิดประโยชน์ แก่ผู้สนใจ ทางสังคม การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

มุ่งศึกษาค้นคว้าคัมภีร์ไบเบิลล้านนา และปัสกาล ที่มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปี ขึ้นไป ของวัดต่าง ๆ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย พะเยา เชียงราย และลำปาง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรื่องที่ ๑. อานิสงส์ถานหลวงหิงหนาวพระเจ้า และข้าวล้นบาตร พบที่วัดอินฐาน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

เรื่องที่ ๒. อานิสงส์การบวช พบที่วัดดวงดี อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

เรื่องที่ ๓. หัวข้อธรรมคำสอน พบที่วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

เรื่องที่ ๔. หงส์สองหัว พบที่วัดสันปูเลย อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

เรื่องที่ ๕. อมตะปัญญา พบที่วัดแม่สุกนอก อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

- เรื่องที่ ๖. สุลันตามหาเศรษฐีขี้เหล้า พบที่วัดแก่นไต้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
 เรื่องที่ ๗. โลกธรรม พบที่วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
 เรื่องที่ ๘. โลกธรรม พบที่วัดอินฐาน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
 เรื่องที่ ๙. วิปัสสนาธรรม พบที่วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
 เรื่องที่ ๑๐. อานาจแห่งกรรมเก่า พบที่วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑. การศึกษา หมายถึง การสำรวจค้นคว้า และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคัมภีร์ไบเบิล
๒. คัมภีร์ไบเบิล หมายถึงหนังสือหรือคำราที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาทำจากไบเบิลซึ่งจารหรือเขียนเป็นตัวอักษรล้านนา โดยใช้เหล็กแหลมจารหรือเขียน
๓. ปับสา หมายถึง เอกสารทางประวัติศาสตร์ในภาคเหนือ ทำจากกระดาษสานำมาพับไปพับมาเป็นเล่ม ใช้ปากกาหรือดินสอเขียน
๔. ล้านนา หมายถึง ดินแดนในภาคเหนือ ที่มีจำนวนที่นานับล้านนา คือมีที่นาเป็นจำนวนมากซึ่งปัจจุบัน ประกอบไปด้วย ๘ จังหวัด ภาคเหนือตอนบน คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และ แม่ฮ่องสอน
๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ความรู้ความสามารถของชุมชนสั่งสมขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อรวมกันเข้า ความรู้ความสามารถเหล่านี้ก็คือภูมิปัญญาชุมชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น
๖. อักษรธรรมล้านนา หมายถึง อักษรที่ใช้ในอาณาจักรล้านนา จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามแต่เหตุผลของผู้เรียกเช่น อักษรไทยยวน ซึ่งเรียกชื่อตามเผ่าชนดั้งเดิมล้านนาไทย คือ ไทยยวนหรือไทยยอนก ตัวหนังสือเมืองหรือตัวเมือง เพราะคนล้านนาเรียกตนเองว่าคนเมือง อักษรธรรมล้านนามีกำเนิดมาจากอักษรมอญ ซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปี

๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

๑. จะได้ทราบภูมิปัญญาของนักปราชญ์ล้านนาในยุคก่อน
๒. จะได้ทราบประวัติศาสตร์ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และทัศนคติของท้องถิ่นล้านนา ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศิลปวัฒนธรรม
๓. จะได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาเผยแพร่ ให้เกิดประโยชน์ แก่ผู้สนใจ ทางสังคม การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความรู้ความสามารถของชุมชนสั่งสมขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อรวมกันเข้า ความรู้ความสามารถเหล่านี้ก็คือภูมิปัญญาชุมชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น^๑

เจ้าอาวาส หรือผู้ทรงคุณวุฒิมีบทบาทสำคัญต่อความเจริญรุ่งเรืองทางวิชาการของวัด เพราะจะเป็นผู้สนับสนุนในการรวบรวมตำราคัมภีร์ สาขาต่าง ๆ ทั้งยังเป็นผู้ที่ศึกษาคัมภีร์โบราณต่าง ๆ ที่จารึกและสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งลักษณะภาษาที่ใช้เป็นภาษาล้านนา ในปัจจุบันภาษาเหล่านี้ไม่ได้มีการส่งเสริมเท่าที่ควร และ กำลังจะถูกลบเลือนไปกับกาลเวลา นับว่ายังโชคดีที่ท่านเหล่านี้ได้ศึกษาและสืบทอดภาษาล้านนาไว้มิให้เสื่อมหายไป อีกทั้งยังสานต่อไว้ให้ชนรุ่นหลังได้รับรู้รับทราบอีกด้วย

คุณงามความดีนี้ยิ่งใหญ่แน่ เพราะท่านเหล่านั้นได้ทำหน้าที่ของท่านได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ได้สืบสานมรดก วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่บรรพชนได้สั่งสมไว้มากมายมีคุณประโยชน์อย่างยิ่งในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา นิทาน กฎหมาย จริยศาสตร์ประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ โคลงกลอน ตำรายา ลัทธิ พิธีกรรม ไสยศาสตร์ และเรื่องอื่นอีก ถือได้ว่าเป็นชุมทรัพย์แหล่งสรรพวิชา ที่นักปราชญ์แห่งล้านนาได้แต่งไว้ ได้รวบรวมเก็บไว้ เป็นที่น่าศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวล้านนาสำหรับการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน เป็นความภูมิใจที่บรรพบุรุษได้สร้างแก่อนุชนรุ่นหลัง ได้ทราบ และยึดถือปฏิบัติสืบต่อไป

๒.๒ เอกลักษณะของชาวล้านนาไทยที่สำคัญ^๒

๑. ภาษา ได้แก่ คำพูดที่ใช้เป็นสื่อความหมายติดต่อกันและกัน ตัวอย่าง คือ อีป้อ อีแม่ หมายถึงบิดา มารดา ป้ออ้อย แม่อ้อย คือ ปู่ย่า ตายาย อ้าย คือ พี่ ข้าเจ้าคือ ดิฉัน คำเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาไทย

^๑ไสว บุญมา, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ม.ป.ป. (๒๕๔๓), เอกสารอัดสำเนา, หน้า ๓๒.

^๒มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒.

หนังสือ ตัวอักษรที่ใช้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ในล้านนาไทยมาตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งเป็นอักษรที่ พญามังรายมหาราช คัดแปลงมาจากอักษรมอญโบราณแล้ว นำมาใช้ในล้านนาไทยเป็นเวลาหลายร้อยปีจนแพร่ขยายไปสู่อาณาจักรล้านช้างเรียกตัวหนังสือนี้ว่า “ตัวธรรม” ปัจจุบันนี้เรียกหนังสือเมืองบั้ง หนังสือไทยวนบั้ง หนังสือล้านนาไทยบั้ง เป็นเครื่องหมายบอกเอกลักษณ์ของชาวล้านนาไทยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

๒. การแต่งกาย ชาวล้านนาไทยผู้ชายนุ่งเตี่ยวสะคอ เสื้อคอกลมสีต่าง ๆ ผูกผ้าขาวม้า หรือผ้าต่อ ผู่หญิงนุ่งผ้าซิ่นสี หรือก่านคอควาย เสื้อคอกลมแขนยาว เก้าหม และเหน็บทัดดอกเอื้อง เป็นเครื่องหมายกุลสตรีชาวล้านนาไทย

๓. อาหาร อาหารล้านนาไทยหลายอย่างพอเอ่ยชื่อจะรู้ทันทีว่าเป็นอาหารชาวเมืองล้านนา อาทิ แกงแค ยำซิ่นไก่ น้ำพริกหนุ่ม ใส่อั่ว แคบหมู ซิ้นลาบ แกงอ่อม อาหารเหล่านี้คนที่ชอบรับประทานและทำเป็นก็คือคนเมืองล้านนาไทย

๔. อักษรศักดิ์มิน้ำใจ คนเมืองล้านนาไทยมีน้ำใจงามเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่ออาคันตุกะผู้มาเยือน จะให้ข้าวปลาอาหารและที่พัก หากในชุมชนของตนมีงาน เช่น งานศพ ทุกคนถือเป็นภาระจะต้องช่วยกันอย่างจริงจังจนเสร็จงาน การช่วยเหลือแก่อาคันตุกะที่มาจากถิ่นนั้นมีผลเป็น ๒ อย่างคือ บางครั้งถ้าคนที่รับความเมตตากรุณาเป็นคนดีก็ได้รับการตอบสนองที่ดี หากไปพบกับคนพาล สันดานหยาบอาจได้รับความผิดหวังและเสียใจ การที่คนในล้านนาไทยมีลักษณะเช่นนี้ เพราะได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพุทธศาสนา และจารีตประเพณีอันดีงามเป็นเครื่องกล่อมเกลานิสัยตลอดมา สิ่งทั้งหลายที่กล่าวมานี้เป็นเอกลักษณ์ที่เห็นเด่นชัดเมื่อพบเห็นการแสดงออกสิ่งหนึ่งสิ่งใด จะเป็นเครื่องหมายแห่งชาวล้านนาไทย

๒.๓ คัมภีร์ไบเบิล

คัมภีร์ไบเบิล หรือ “ธรรม” เป็นหลักฐานที่มีจำนวนมากมายมหาศาล เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา จำนวนมากนับแสนผูก กระจายอยู่ตามหอธรรม ของวัดต่างๆในล้านนา สาเหตุที่มีธรรมมากมาย เพราะชาวล้านนามีประเพณีทานธรรมคือทำบุญด้วยการถวายคัมภีร์ไบเบิลทำให้มีการคัดลอกถวายวัด หรือมีการบันทึก หรือคัดลอกไว้ของเจ้าอาวาสเพื่อการศึกษาของลูกศิษย์ที่ได้มาศึกษาเล่าเรียน บางคัมภีร์ บางวัดก็ได้มีการศึกษากันอย่างจริงจัง บ้างก็ไม่ได้นำมาศึกษาแต่เก็บไว้ในหอธรรมจำนวนมากมาย

หลักฐานลายลักษณ์อักษรที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนามีที่มาจาก ๒ แหล่งใหญ่ คือ ภายในท้องถิ่นล้านนา และจากรัฐบาลกลาง หลักฐานภายในท้องถิ่นมีหลายประเภท เช่น ตำนาน จารึก จดหมายเหตุ และวรรณกรรม ซึ่งจารไว้ในคัมภีร์ไบเบิล หรือพับหนังสือ โดยมีตำนาน

เป็นหลักฐานสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนา เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเข้าถึงข้อมูล
ท้องถิ่น^๑

๒.๓.๑ ปี่ปสา

ปี่ปสา เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ในภาคเหนือ นอกจากจะเขียนลงคัมภีร์ใบลาน
แล้วยังเขียนลงกระดาษสาด้วย ปี่ปสาทำจากกระดาษนำมาพับไปพับมาเป็นเล่ม ใช้ปากกาเขียน
ปี่ปสามีอายุการใช้งานน้อยกว่าคัมภีร์ใบลาน ในล้านนาส่วนใหญ่นิยมจารลงในคัมภีร์ใบลานมากกว่า
ปี่ปสา ส่วนเนื้อหาที่เขียนลงปี่ปส้ามักเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ ตำรายา
พิธีกรรม กฎหมาย ในอดีตนักประวัติศาสตร์มักให้ความสนใจต่อเอกสารที่จารลงในใบลาน แต่จาก
การศึกษาค้นคว้าของผู้เขียนเห็นว่า นำให้ความสนใจต่อปี่ปสามากขึ้น เนื่องจากปี่ปสาเป็นบันทึก
เรื่องทางโลก^๒

๒.๔ พยัญชนะ หรือตัวอักษรล้านนา^๓

ภาษาล้านนาจะเรียกพยัญชนะว่า “๑ ตัว” และเรียกสระว่า “ไม้” ภาษาล้านนามีรูปเขียน
พยัญชนะ รูปสระ รูปวรรณยุกต์ รูปเครื่องหมายต่าง ๆ ที่ใช้ในการสะกดคำ และรูปตัวเลข เป็น
ลักษณะของตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากอักษรไทยกลาง อย่างไรก็ตามการจัดแบ่งตัวอักษรของล้านนา
ก็ยังยึดเอาอักษรวิธีของภาษาบาลี เป็นแม่แบบอยู่ คือมีการแบ่งพยัญชนะตามอักษรเดิม ๓๓ ตัวและ
มีอักษรเพิ่มอีก ๕ ตัว จนครบ ๔๒ ตัว เพื่อให้สะดวกและเพียงพอในการใช้เขียน และออกเสียงตาม
หลักการใช้ภาษาล้านนาเพื่อใช้สื่อความหมายได้ครบถ้วน หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาล้านนามี
๒๐ หน่วยเสียง ๔๒ รูป จะตรงกับหน่วยเสียงของภาษาไทยกลาง ๑๕ เสียง เสียงวรรณยุกต์ของ
ภาษาล้านนา มีมากกว่าภาษาไทยกลาง เท่าที่มีรูปเขียนได้มีอยู่ ๖ เสียง คือ เสียงสามัญ เสียงเอก
เสียงโท เสียงตรี เสียงวรรณยุกต์พิเศษ เป็นเสียงผสมระหว่างเสียงตรีกับเสียงโทขึ้นต้นเป็นเสียงตรี
แล้วลดลงมาเป็นเสียงโท เสียงวรรณยุกต์นี้ไม่มีในภาษาไทยกลาง ยังไม่มีรูปเขียนโดยเฉพาะ
เพียงแต่เป็นการออกเสียงให้ฟังสำหรับผู้ที่ยังเรียนเท่านั้น เพราะไม่ทราบว่าจะเขียนแบบไหนจึงจะ
ถ่ายเสียงได้ถูกต้องตรงกับเสียงของภาษาล้านนา ก็เรียกวรรณยุกต์พิเศษนี้ว่า “เสียงตรีเพี้ยน” และ
เสียงจัตวา

^๑ อ่างแก้ว, สรัสวดี อ๋องสกุล, *ประวัติศาสตร์ล้านนา*, หน้า ๒๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^๓ สมเจตน์ วิมลเกษม, *แบบเรียนภาษาล้านนา*, (เชียงใหม่ : เจริญวัฒนธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

๒.๕ ประเพณีของล้านนาไทย

ความเชื่อเป็นค่านแรกแห่งคุณธรรมและแนวปฏิบัติทั้งหลาย เมื่อทุกคนเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เห็นเป็นของมีค่าและนำมาปฏิบัติสืบไปจนชั่วลูกชั่วหลาน สิ่งเหล่านั้นก็กลับกลายเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี โดยเฉพาะ ชาวล้านนาไทย จะถือ จาริตประเพณีเป็นสำคัญ ได้แก่ประเพณีที่สังคมถือว่า ถ้าใครฝ่าฝืนงดเว้น ไม่กระทำให้เป็นความผิด จาริตประเพณี เป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคม ถือว่าเป็นสิ่งมีค่าแก่ส่วนรวม ถ้าใครฝ่าฝืนก็ถือว่าเป็นความผิด ความชั่ว เรียกว่าผิดศีล หรือผิดจาริต ประเพณี ชาวล้านนาไทยถือหลักกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ เมื่อท่านแก่เฒ่า เป็นหน้าที่ของ บุตรที่จะต้องเลี้ยงดูเอาอกเอาใจท่าน ถ้าบุตรธิดาละเลยไม่ดูแลเอาใจใส่ท่าน ถือว่าเป็นความผิด ความชั่ว เป็นลูกอกตัญญู เป็นต้น^๑

๒.๖ ความเชื่อของชาวล้านนาไทย

ความเชื่อและการถือของชาวล้านนาไทยแต่ละท้องถิ่น มีความแตกต่างกันไปตามพื้นฐาน ของความรู้ที่ได้สืบ ๆ มาจากบรรพบุรุษของตน หากจะกล่าวถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนานั้น ประชาชนในล้านนาไทยได้รับเอาพุทธศาสนานับเป็น ๒ ระยะด้วยกัน คือ ในสมัยแรก นับแต่การ เผยแพร่พุทธศาสนาของ พระโศภนเถระ และพระอุตรเถระ สมณทูตของพระเจ้าอโศกมหาราช นำศาสนามาเผยแพร่ทางสุวรรณภูมิ หมายถึง พม่า ไทย ลาว กัมพูชา ซึ่งแต่ละประเทศต่างก็อ้างว่า เป็นของตน ระยะที่ ๒ ในสมัยพระนางจามเทวีแห่งหริภุญชัย นำเอาพระสงฆ์มาจากลพบุรี และมา ประสานกับพระสงฆ์ที่มีอยู่เดิม ในอาณาจักรโยนกเชียงแสน ระยะที่ ๓ ในสมัยอาณาจักรล้านนา ไทยได้รับพุทธศาสนาตั้งกวางศเข้ามาอีก การนับถือศาสนาพุทธของชาวล้านนาไทย จึงมี พื้นฐานมาจากไสยศาสตร์ นับเนื่องพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์แล้วมารับเอาพุทธศาสนาจากที่ ต่าง ๆ จึงเกิดการผสมผสานจนแนบแน่น การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาจึงปนเปกันหมด ระหว่าง ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ ตลอดถึงความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จึงแยกออกเป็นประเด็นย่อย ๆ ออกไป^๒

^๑ อ่างแก้ว, มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, หน้า ๑๕-๒๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

๒.๗ ความเชื่อ

๒.๗.๑ ความเชื่อเรื่องอานิสงส์

การสร้างคัมภีร์ธรรมต่าง ๆ ไว้ในพระพุทธศาสนา หากใครถวายคัมภีร์ไตรปิฎก เกิดมาชาติหน้าจะเจตียวณลาดรัฐธรรมพิเศษ มีสติปัญญามาก จึงมีความนิยมชมชอบสร้างคัมภีร์ธรรมกันมากมายในล้านนาไทยชายนิยมเขียนหรือจารลงในใบลาน หญิงนิยมเอาเส้นผมมาควั่นเป็นเชือกร้อยคัมภีร์ถือว่าได้บุญมาก

๒.๗.๒ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์ นับเป็นวิชาลึกลับ เกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนตร์คาถาและอำนาจจิตมีอยู่ในคัมภีร์ อถรรพเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๔ ในไตรเพทของพวกพราหมณ์ในอินเดีย เรื่องเดียวกับอถรรพณ์นี้ เป็นที่นิยมชมชอบในสังคมมนุษย์มานานนับพันปีมาแล้ว ไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อทั้งทางดีและทางร้าย มีความต้องการ ๒ ประการคือ

๑. ปิยะ ทำให้เกิดความรัก ความโชคดี สำเร็จประโยชน์ มีความสุขปลอดภัย

๒. ภาวะ เป็นเครื่องทำลาย เครื่องป้องกัน กำจัดอุปมงคลต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ปรากฏในหนังสือวรรณคดีล้านนาไทยมากมายหลายแห่ง เช่น ในคำวหงส์หิน คำวสุวัตร คำวสุธน คำวโปรดพญาบัว เป็นต้น ความเชื่อ ๒ ประการนี้ ยังมีคนนิยมชมชอบอยู่ แม้ในปัจจุบัน

๒.๗.๓ การใช้ไสยศาสตร์ เวทมนตร์คาถา

ความนิยมไสยศาสตร์ของคนล้านนาไทย มีอยู่เป็นอันมาก ทั้งที่ปรากฏในวรรณกรรมและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน มีการตั้ง คือการทำคุณไสย มีการฝังรูป ทำเสน่ห์ หลายพิธี

๒.๗.๔ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์

เป็นความเชื่อต่อสิ่งที่มีอำนาจลึกลับเหนือมนุษย์ธรรมดาจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของไสยศาสตร์ คนโบราณทุกชาติ ทุกภาษา มีความเชื่ออย่างนี้ โดยเฉพาะคนในล้านนาไทย นิยมนับถือมาก ปรากฏในวรรณกรรมแทบทุกเรื่อง การบนบานสานกล่าว การอ้อนวอนขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอยู่เสมอส่วนมากจะเป็นพระอินทร์และเทวดาช่วยเหลือ เมื่อตัวละครฝ่ายดีได้รับความทุกข์และถูกฝ่ายที่มีอำนาจผู้เจ้าบุญเบียดเบียน

๒.๗.๕ ความเชื่อทางโหราศาสตร์

ในวิถีชีวิตของชาวล้านนาไทย คนส่วนมากเชื่อโหราศาสตร์ เชื่อการทำนายทายทักว่าอนาคตของตนจะเป็นอย่างไรผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำนายของโหราเป็นความจริงที่ต้องเชื่อถือในวรรณกรรมทั้งหลายของชาวล้านนาไทยกล่าวถึงโหราศาสตร์ไว้หลายแห่ง นับว่าปुरुโหราจารย์มีความสำคัญมากต่อราชสำนัก และต่อมวลชน การทำนายทายทักในวรรณกรรมต่าง ๆ กลายเป็นค่านิยมทางความเชื่อสำหรับคนล้านนาไทย ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม เป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณกาลจนกระทั่งทุกวันนี้ เป็นความเชื่อที่อาศัยการคำนวณทิศทางของดวงดาวว่าจะมีผลต่อชีวิตมนุษย์ ในเวลาที่กระทำมงคล หรือจะออกเดินทางมักนิยมดูฤกษ์ยามเสียก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคล และมีโชคปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง ความเชื่อในเรื่องโชคชะตา เรามักจะเชื่อกันว่าคนจะโชคดีหรือร้าย ขึ้นอยู่กับชีวิตของตน โหราจะเป็นผู้มีบทบาทในการทำนายโชคชะตา สิ่งนี้จึงฝังอยู่ในใจของคนล้านนาไทยตลอดมา การทำงานทุกอย่างต้องหาฤกษ์ยาม และเกี่ยวข้องกับโชคชะตาเสมอ

๒.๘ ธรรม

๒.๘.๑ ธรรมวัตร^๑

ธรรมวัตร เป็นชื่อของคัมภีร์ ธรรมคำสอนทุกประเภทที่นักปราชญ์ทั้งหลายนำมาจากพระไตรปิฎก โดยยกออกมาเทศน์สั่งสอนประชาชนให้เหมาะสมกับวัย ฐานะ ของบุคคล ซึ่งพระท่านเรียกว่าให้ถูกต้องอุปนิสัย ในสมัยก่อนนักปราชญ์จะยกเอาหัวข้อธรรมของพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักแล้วอธิบายความโดยยกเอาเหตุและผลระหว่างอดีต-ปัจจุบันมาเปรียบเทียบกัน คัมภีร์บางเรื่องมีนิทานประกอบอยู่ด้วย ธรรมวัตรนี้ใช้เป็นเครื่องมือเทศน์สอนประชาชน ตัวอย่างเช่น ธรรมมงคลสูตร ธรรมอภิธรรม ธรรมเทวทูตทั้ง ๕ เป็นต้น

๒.๘.๒ ธรรมคำว

ธรรมคำวคือ คัมภีร์ธรรมที่เป็นชาดกนิทานเป็นเครื่องมือสอนอย่างหนึ่งในนวังคสัตถุศาสน์ คำสอนของพระพุทธเจ้า ๘ ประการ นิทานชาดกเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าปรากฏในพระไตรปิฎก ๕๕๐ เรื่อง บางครั้งเรียก อรรถกถาชาดก คือ การเล่าและอธิบายเพิ่มเติมของพระอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย ต่อมาได้มีการแต่งเพิ่มเติมอีกโดยพระสงฆ์ที่เป็นนักปราชญ์ของชาติต่าง ๆ เช่น ลังกา พม่า ไทย ส่วนที่สำคัญที่สุด คือ พระสงฆ์ในล้านนาไทยได้ศึกษาภาษาบาลีจน

^๑อ้างแล้ว, มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, หน้า ๒๕.

เชี่ยวชาญ สามารถนำเอานิทานพื้นเมืองต่าง ๆ มาเล่าเรียนแบบอรรถกถาชาดกยกเอาหัวข้อธรรมทางพุทธศาสนาขึ้นมาแล้วเล่าเรื่องไปอย่างพิสดาร ตอนสุดท้ายมีการชุมนุมตัวละครเป็นสโมสรานชีว่าเป็นผู้นั้นผู้นี้กลับชาติมาเกิดเรียกว่า ชุมนุมชาดก นิทานชาดกที่แต่งในล้านนาไทยมีลักษณะเป็นสตานิชาดกกานี ชาดก ๑๐๐ เรื่อง แบ่งเป็น ๒ ภาค คือ ปัญญาสชาดกานี ชาดก ๕๐ เรื่อง ภาคที่ ๒ คือ สตานิชาดกานี อีก ๕๐ เรื่อง รวมเป็น ๑๐๐ เรื่อง ต่อมาในภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรล้านนาคัมภีร์ชาดกของล้านนาจึงถูกแยกออกไปเหลือแต่ส่วนที่หนึ่ง ๕๐ เรื่อง ได้ใช้เป็นแม่บทของวรรณคดีไทยต่อมาจนทุกวันนี้ ในการแต่งนิทานชาดกของพระสงฆ์สมัยอาณาจักรล้านนานั้นทำเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. เป็นภาษาบาลีสั้น เพราะถือว่าภาษาบาลีสั้นแสดงความเชี่ยวชาญในภาษาบาลีของท่านและต้องการจะรักษาภาษาทางศาสนาไว้ให้ถาวร

๒. แต่งแบบยกศัพท์ คือ ยกภาษาบาลีขึ้นมาแล้วกล่าวคำแปลสลับกันไปเป็นระยะจนกว่าจะจบเรื่อง อาจเกิดจากการนำเอาฉบับภาษาบาลีมาแปลยกศัพท์เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนของครูอาจารย์หรือการเรียนของลูกศิษย์

การแต่งเป็นภาษาไทยล้านนาล้วน ๆ ใช้เป็นเครื่องมือสั่งสอนของพระสงฆ์ในการเทศน์ให้อุบาสกอุบาสิกฟัง เพื่อให้ความรู้ทางจริยธรรมแก่ประชาชนทั่วทุกวัดวาอาราม

พระธรรมชาดกนิทานที่กล่าวมาคือ พระชาดกในชุดตันตปิฎกเรียกชาดกในนิบาตหรืออรรถกถาชาดก ซึ่งปรากฏในนิบาตต่าง ๆ ส่วนชาดกที่พระเถระทั้งหลายแต่งในภายหลังเรียกว่าชาดกนอกนิบาต คือเรื่องราวนอกพระไตรปิฎก และการนำเอาชาดกธรรมเหล่านี้มาเทศน์สอนประชาชนเรียกว่า “ธรรมคำว” คำว่า “คำว” คือ เรื่องราวหรือวรรณกรรมที่เขียนหรือเรียบเรียงประคุดหวังใช้พระธรรมชาดกเรียกว่า คำวธรรมบ้าง ธรรมคำวบ้าง ต่อมาในระยะหลังช่วงเวลา พ.ศ. ๒๓๐๐-๒๕๐๐ ได้มีกวีแต่งเรื่องด้วยฉันทลักษณ์คำวให้ชายหญิงสาวชาวบ้านได้อ่านกันเรียกว่า คำวขออ่านหรือเล่าธรรมด ๆ บ้าง ให้ประสานเสียงดนตรีอันประกอบด้วย ซึง สะล้อ บ้าง อาจกล่าวได้ว่าธรรมคำวหรือคำวธรรม เป็นเรื่องของทางวัด ส่วนคำวขอ เป็นเรื่องของทางชาวบ้านหรือวรรณกรรมสำหรับชาวบ้าน

๒.๘.๓ ธรรมโทน

ธรรมโทน ชาวล้านนาเรียกธรรมโตน หมายถึง ธรรมคัมภีร์ที่เขียนไว้ในธรรมคัมภีร์ผูกเดี่ยวจบเกิดจากการต่างกรรมวัตรของนักปราชญ์ให้จบภายในเวลา และการย่อเรื่องชาดกธรรมคร่าวที่ยาวให้สั้นเพียงผูกเดี่ยว เช่น เวสสันดรโตน ช้างฉันทันต์โตน สุธนูโตน เตมิยะโตน เป็นต้น

๒.๘.๔ ธรรมศีลตาย

ธรรมศีลตาย คัมภีร์ธรรมที่ใช้เทศน์ในงานเฮือนเฮียนหรืองานศพ เรียกว่า ธรรมศีลตาย คือ ธรรมสำหรับคนตาย อยู่ใน ๒ ลักษณะ ด้วยกันคือ

๑. ธรรมคัมภีร์ เทศน์สำหรับอุทิศส่วนกุศลแก่คนตาย โดยความเชื่อว่าคนตายจะได้รับส่วนบุญกุศลที่ญาติอุทิศให้ เช่น ธรรมมาลัยโศค ธรรมเปตพลี ธรรมมหาวิบาก ธรรมมหาภูค นิพพาน ธรรมอมตปัญหา เป็นต้น

๒. พระธรรมคัมภีร์ ที่ใช้เทศน์เพื่อสั่งสอนคนเป็น คือ ศรัทธาสาธุชนผู้มีชีวิตอยู่เรียกว่า ธรรมสอน ในคราวมีงานศพเพื่อให้ประชาชนเกิดสลดสังเวช เกิดปัญญาคิดพิจารณาเห็นภาวะความเป็นจริงของชีวิต ที่คนเราเกิดมาต้องประสบกับความแก่ความเจ็บและความตาย ธรรมเหล่านี้คือ เทวทูตทั้ง ๕ ธรรมอานิสงส์ขอนดอก อานิสงส์ล้างคาบธรรมอนิจธรรม ธรรมเจ็ดคัมภีร์ ตลอดถึง ธรรมคำสอนต่าง ๆ ที่นักปราชญ์แต่งขึ้นใช้สอนประชาชน เพราะการเทศน์ขณะที่ศพอยู่นั้นเป็นการเทศน์ที่มีตัวอย่างให้เห็นอย่างแท้จริง

๒.๘.๕ ธรรมชาตา

นักปราชญ์ในล้านนาไทยได้วางเกณฑ์ไว้สำหรับประชาชนให้ทำบุญกุศล เพื่อตนเอง และเพื่อสร้างคัมภีร์ธรรมไว้ในพระพุทธศาสนา โดยการจารใบลานในคัมภีร์ใช้เป็นธรรมชาตาเกิดประจำวัน เดือน ปี เรียกว่า ธรรมชาตาวัน ธรรมชาตาเดือน ธรรมชาตาปี

๒.๘.๖ ธรรมอานิสงส์

นักปราชญ์ในล้านนาไทย ได้แต่งคัมภีร์เกี่ยวกับการทำความดีของประชาชนแล้วจะ ได้รับผลตอบแทนในรูปลักษณะต่าง ๆ นิยมเรียกว่า “อานิสงส์” คือผลลัพธ์ในการสร้างคุณความดี จึงเกิดธรรมอานิสงส์ต่าง ๆ เป็นอันมาก เช่น ธรรมอานิสงส์ทานกฐิน ธรรมอานิสงส์บวช ธรรมอานิสงส์ทานผ้าวัสสา อานิสงส์ การถวาย กุฎี เจดีย์ วิหาร อุโบสถ บ่อน้ำ ศาลา แต่ละอย่างมีอานิสงส์แตกต่างกันไปตามลักษณะของวัตถุและเจตนารมณ์ของผู้ถวาย คัมภีร์เหล่านี้เป็นเครื่องช่วยเสริมศรัทธา ของประชาชนให้เลื่อมใสในศาสนาและสร้างถาวรวัตถุ หรือศาสนสถานทั้งหลายทั่วไปในล้านนา

๒.๘.๗ ธรรมมหาชาติ

บรรดาคำสอนทางพระพุทธศาสนา ชาดกได้รับความนิยมนิยมมากที่สุดในล้านนา คือ มหาเวสสันดร ชาดก ซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกว่า ธรรมมหาชาติ บางแห่งเรียกการฟังธรรมมหาชาติว่า “ตั้งธรรมหลวง” หมายถึงการฟังเทศน์ ฟังธรรม ครั้งใหญ่ อันเป็นประเพณีนิยมแต่โบราณ

๒.๘ วรรณกรรมล้านนา^๑

วรรณกรรมท้องถิ่น ย่อมเป็นที่เข้าใจกันว่าหมายถึง ถ้อยคำ โวหาร เพลงร้องเรื่องราว เป็นนิทาน นิยาย ตลอดจนตำนานเล่าขานโดยผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้คิดประดิษฐ์ขึ้น แล้วเล่าขานกันด้วยภาษาท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ภาษาล้านนา ภาษาไทยกลาง ภาษาอีสาน และภาษาถิ่นได้ วรรณกรรมในยุคแรก ๆ นั้นก็เป็นวรรณกรรมชนิดมุขปาฐะ (ปากเปล่า) มาก่อน จนกระทั่งต่อมาในสมัยหลังเมื่อมนุษย์คิดประดิษฐ์ อักษร ที่ใช้แทนเสียงขึ้นได้ วรรณกรรมเหล่านี้จึงถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยใช้อักษรที่คิดประดิษฐ์

๒.๘.๑ วรรณกรรมประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น

การเขียนตำนานประวัติศาสตร์ของล้านนา มักจะกล่าวถึงเหตุการณ์สองสามเหตุการณ์ เรียงตามลำดับคล้ายกับการเขียนนวนิยาย ในขณะที่การเขียนประวัติศาสตร์สากลทั่วไปส่วนใหญ่จะกล่าวถึงเหตุการณ์เดียว หรือเรื่องเดียว โดยสามารถจัดได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. ตำนานหรือพงศาวดาร เช่น ตำนานมูลศาสนา
๒. ตำนานพระพุทธรูป เช่น สิหิงคินิทาน
๓. ตำนานเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
๔. จารึกต่าง ๆ ตำนานอื่น ๆ เป็นต้น

๒.๘.๒ คัมภีร์บาลี^๒

หลังจากพระมหาญาณคัมภีระไปสืบศาสนาในลังกามาแล้วการศึกษาของพระได้เฟื่องฟูมาก จนพระภิกษุชาวล้านนามีความเชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นเลิศ ถึงกับสามารถแต่งหนังสือเป็นภาษาบาลีเล่มโต ๆ จำนวนหลายเรื่อง เช่น มงคลัตถทีปนี เป็นต้น และอิทธิพลจากภาษาสิงหล จะทำให้เกิดวิวัฒนาการใหม่แก่ภาษาไทยจนทำให้อักษรเพิ่มขึ้นจาก ๓๒ ตัว เป็น ๔๑ ตัว อย่างเป็นอยู่ทุกวันนี้

๒.๘.๓ นิยายธรรมของล้านนา

ธรรมนิยายหรือนิยายธรรมของล้านนาหรือจะเรียกว่าเผ่าไทก็ได้ ทุกเรื่องจะมีวัตถุประสงค์เพื่อสอนให้ผู้อ่าน ผู้ฟัง และบุคคลทั่วไปให้ประพฤติปฏิบัติไปทางที่ดีที่ชอบ ให้หลีกเลี่ยงในทาง

^๑ ลมูล จันทรหอม, วรรณกรรมท้องถิ่น : ล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : โอเอสพรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^๒ อ่างแล้ว, สมเจตน์ วิมลเกษม, แบบเรียนภาษาล้านนา, หน้า ๕๗.

กระทำใด ๆ ที่ผิดศีลธรรม คำวาทธรรมนิยายจึงเป็นเรื่องที่ปราชญ์โบราณมุ่งสอนในเรื่องวิถีชีวิตเป็นสำคัญ ประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่านคำวาทธรรมนิยายมี หลายประการ อาทิเช่น

๑. ความรู้การเล่นแร่แปรธาตุ ในด้านโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ ไสยศาสตร์ ประติมากรรม ศิลปกรรม

๒. ได้รับความรู้เกี่ยวกับคติสอนใจต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักธรรมต่าง ๆ รวมทั้งกฎแห่งกรรม

๓. ได้รับความรู้ในด้านกฎเกณฑ์ของการแต่งกายภักกลอนต่าง ๆ รู้จักวิถีในการเลือกผู้นำ รวมทั้งอ่านแล้วช่วยคลายเครียดแบบแฝงคุณธรรม

๒.๕.๔ ตำราโหราศาสตร์ในคัมภีร์ล้านนา^๑

ตำราโหราศาสตร์ของล้านนา ปรากฏในเอกสารใบลานและพับสาหลายฉบับด้วยกัน เช่น ตำราสุริยยาตรา เป็นตำราที่เกี่ยวกับการคำนวณวิธีการนับปฏิทิน ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เนื้อหากว่าถึงการคำนวณปฏิทินแบบสุริยคติ และคัมภีร์เล่มนี้ก็แทรกอยู่ในเนื้อหาส่วนหนึ่งของตำราโหราศาสตร์ และฝ่ายวิจัยภาษาล้านนาตำราโหราศาสตร์ของล้านนาทั้งที่ปรากฏอยู่ในเอกสารใบลานหรือพับสานั้น รวมไปถึงการศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์สุริยยาตรา เพื่อให้การคำนวณปฏิทินล้านนามีความถูกต้องและสมบูรณ์มาก

๒.๕.๕ ตำรายา^๒ (แสงวาท วงศ์ใหญ่. ๒๕๔๓ : ๑๖๐)

ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลสุขภาพพจนามัย ทั้งการนวดไทย หมอพื้นบ้าน การใช้สมุนไพรเพื่อบำบัดรักษาโรค นับเป็นความรู้ระดับชาวบ้านที่มีการสร้างสมและสืบทอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปี วัตถุประสงค์เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ การปลูกพืชพันธุ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการสนับสนุนการดูแลสุขภาพโรครักษาใช้เจ็บจึงเป็นแนวทางที่กระทำกันทั้งบ้านเรือนทั่วไปและวัดอาราม สมุนไพรมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก ทั้งการใช้เพื่อการบำรุงรักษาสุขภาพพจนามัย ใช้เพื่อเป็นอาหารและเครื่องคัม และใช้ประโยชน์อื่น ๆ อีกหลายประการ

๒.๕.๖ ยาไทยโบราณ^๓

บางทีก็เรียกยากกลางบ้านนั้น เป็นภูมิปัญญาอย่างสำคัญของชนชาติไทย ส่วนจะถือกำเนิดตั้งแต่ครั้งไหน ยากจะบอกได้ แต่เป็นที่รู้กันว่ามิมีมาเก่าแก่ยาวนานอย่างมาก และเป็นกร

^๑ หานนเตจา, ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่าง ๆ, (เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา), ม.ป.ป.

^๒ อ่างแล้ว, แสงวาท วงศ์ใหญ่, การศึกษาคัมภีร์ใบลานล้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป, หน้า ๑๖๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๕.

ตั้งสมจากประสบการณ์ เมื่อครั้งอดีตจนสามารถบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในสมุดข่อย และควบคู่กับการแพทย์ไทย ประชาชนไทยควรอย่างยิ่งที่จะภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ประการนี้บรรพบุรุษไทยให้มาก ๆ และควรที่จะอนุรักษ์คำรับยาของไทยเอาไว้ให้ยั่งยืนต่อไป

๒.๕.๓ สมุนไพร^๑

หมายถึง การที่ได้มาจากส่วนของพืช สัตว์ และแร่ธาตุซึ่งยังมีได้ผสม ประจุ หรือแปรสภาพ เช่น พืช ก็ยังเป็นส่วนของราก ต้น ใบ ดอก ผล ส่วนสัตว์ที่ใช้ทางยาแผนโบราณมีพวกเขา เช่น เขากวางอ่อน ใช้จากสัตว์ทั้งตัวได้แก่ ตู๊กแก ไล่เดือน และแร่ธาตุที่ใช้ เช่น น้ำปูนใส เปลือกแกง การปรุงยาแผนโบราณมีหลายวิธี เช่น ปรุงโดยการต้ม ปรุงโดยวิธีสะตุ ปรุงโดยวิธีตำ เป็นต้น

๒.๕.๔ เมืองพะเยา^๒

แคว้นแคว้นพะเยานั้น แรกเริ่มเดิมทีพ่อขุนเงินหรือราวเงิน เนื่องในราชตระกูลลาวจั่งคราช ผู้ครองนครหิรัญเงินยาง เชียงแสน มีพระโอรสอยู่ ๒ พระองค์ คือขุนชินและขุนจอมธรรม ทรงให้ขุนชิน ราชโอรสองค์ใหญ่ไปครองเมืองหิรัญเงินยาง ให้ขุนจอมธรรมพระโอรสองค์เล็กไปครองหัวเมืองฝ่ายใต้ คือเมืองพะเยาเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนที่ราบปลายภูเขา เป็นสันฐานงดงาม เป็นสถานที่อันเป็นสิริมงคล คือตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินและมีสันฐานลาดต่ำลงไปทางทิศตะวันออก ส่วนทางทิศตะวันตกมีสระน้ำกว้างไกลอุดมสมบูรณ์ มีชื่อเรียกว่า “ภูกามยาว” อาจเป็นที่มาของชื่อเมืองภูกามยาว และเปลี่ยนมาเป็นเมืองพะเยาได้ ในตำนานเมืองพะเยาได้กล่าวถึงวีระบุรุษที่สำคัญคนหนึ่ง คือ ขุนเจือง เป็นกษัตริย์ที่มีอำนาจมาก ทรงทำสงครามเอาชนะบ้านเมืองต่าง ๆ ในละแวกใกล้เคียง และไกลออกไปในคาบสมุทรอินโดจีน ด้วย

เมืองโบราณที่ขุดพบในจังหวัดพะเยา คือ ๑. ตัวเมืองพะเยาเดิม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนไฮเวย์ มีลักษณะคล้ายรูปน้ำเต้า ยังปรากฏสภาพคูเมืองเห็นชัดอยู่บางส่วน และบางส่วนพาดผ่านถนนไฮเวย์ ๒. ตัวเมืองแห่งที่สอง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนไฮเวย์ ทางทิศใต้และทิศตะวันตกติดกับชายฝั่งกว๊านพะเยามีคูเมืองปรากฏให้เห็นชัดเจนแต่บางส่วนก็ถูกถมไปบ้าง กลายเป็นร่องน้ำเล็ก ๆ ไปแล้ว รวมทั้งบริเวณที่เป็นที่ตั้งของสำนักงานเทศบาลเมืองพะเยา ที่ว่าการอำเภอเมืองพะเยาเก่า สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองพะเยา และบริเวณตลาดพะเยา ซึ่งเป็นย่านการค้า

^๑ อ่างแก้ว, แสงวาท วงศ์ใหญ่, การศึกษาคัมภีร์ใบลานล้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป, หน้า ๑๗๔-๑๗๖.

^๒ พระธรรมวิมล โมลี, พะเยา ความเป็นมาในอดีต, (พะเยา : เจริญอักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗.

และชุมชน บริเวณเมืองโบราณทั้งสองนี้มีโบราณสถานที่เป็นวัดจำนวนมาก และยังคงเหลืออยู่ไม่กั
แห่ง เช่น เวียงปู่ล้าม เวียงจอมทอง เวียงต้อม บริเวณเนินเขาบ้านห้วยหม้อ หมู่ที่ ๕ บริเวณเนิน
คอยบุษราคัม บริเวณหมู่บ้านดอกบัว ตำบลแม่กา เป็นต้น

กว๊านพะเยา คือแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งมีสภาพเป็นบึงธรรมชาติมาตั้งแต่เดิมมีพื้นที่
๑๒,๕๐๐ ไร่เศษ เป็นทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๓ ของประเทศ อยู่ทางทิศตะวันตกของ
ตัวเมือง มีภูเขาใหญ่สูงตระหง่านเป็นฉากอยู่ทางทิศตะวันตก เป็นทัศนียภาพที่งดงามมากของ
จังหวัดพะเยา กว๊านพะเยาเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาของสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดพะเยา เป็นแหล่งที่
ใหญ่ที่สุดใภูมิภาคเหนือ และเป็นสถานที่ท่องเที่ยว และเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการประกอบอาชีพ
ประมงของประชาชน ตลอดจนรวมถึงใช้เป็นแหล่งผลิตการประปาจังหวัดพะเยาด้วย

๒.๑๐ ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีล้านนา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เกี่ยวกับความเป็นมาในอดีตของเมืองพะเยา
ส่วนใหญ่ได้มาจากพงศาวดาร ดำนาน และศิลาจารึก ซึ่งบันทึกไว้ด้วยตัวหนังสือล้านนา อักษรฝัก
ขามเป็นส่วนใหญ่ เช่น ดำนานเมืองพะเยา ดำนานเชียงแสน พงศาวดารโยนก ชินกาลบาลีปกรณ์
ประวัติศาสตร์ไทย และหลักศิลาจารึกหินทรายหลายหลัก ที่ขุดค้นพบในจังหวัดพะเยา^๑

ปรากฏตำนานต่าง ๆ ออกจะพันเพื่อนมาก ยึดถืออะไรแน่นอนไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
การใช้ศักราช มีทั้งปฐมศักราช ทุติศักราช ตติศักราช มหาศักราช ถึง จุลศักราช แล้วแต่ว่าใคร
เป็นผู้มีอำนาจปกครองเป็นกษัตริย์ ก็ประกาศยกเลิกศักราชที่ใช้อยู่เดิม แล้วประกาศใช้ศักราชใหม่
ซึ่งตนเองเป็นผู้กำหนดขึ้นมา

พงศาวดารนั้น เชื่อว่าการตรวจสอบถ่วงถ่วงมาดีพอสมควรแล้ว จึงพอจะยึดถือเป็น
หลักได้บ้าง แม้กระทั่งพงศาวดารกับตำนานบันทึกประวัติต่าง ๆ หลายฉบับก็มีเนื้อหาไม่ตรงกัน
ค้ำกันบ้างก็มี ในขณะที่ยังไม่สามารถสรุปหาข้อยุติแน่นอนเกี่ยวกับปีที่เกิดเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
และโบราณคดีล้านนาไทย คงจะวิจัยศึกษาค้นคว้ากันต่อไป^๒

๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาคัมภีร์โบราณล้านนาที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป ในเขตจังหวัดพะเยา และจังหวัด
ใกล้เคียงซึ่งเคยได้มีการศึกษามาแล้วบ้าง คณะผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

^๑ อ่างแล้ว, พระธรรมวิมลโมลี, พะเยา ความเป็นมาในอดีต, หน้า ๔๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

และได้นำเสนอตามลำดับดังนี้ ผลของการศึกษาคัมภีร์ไบเบิลด้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัด
 ไก่เลี้ยง ที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป พบว่า คัมภีร์ไบเบิลที่มีอายุมากที่สุด คือ เรื่องมหาพนหมอยา พบ
 ณ วัดบ้านหลวง ตำบลออย อำเภอปง จังหวัดพะเยา จารหรือบันทึกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ (จ.ศ.
 ๑๒๓๐) รองลงมาคือ ตำบลสบง กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา จารหรือบันทึกเมื่อ พ.ศ.
 ๒๔๓๕ (จ.ศ. ๑๒๔๕) และคัมภีร์ไบเบิลเรื่องประวัติพระเจ้าคนหลวง พบ ณ วัดเชียงของ ตำบล
 ท่าวังทอง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งจารหรือบันทึกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ซึ่งนำผูก/เล่มเก่ามา
 เขียนหรือบันทึกขึ้นใหม่ เมื่อแยกตามแหล่งจังหวัดที่มาของคัมภีร์ไบเบิลด้านนา ส่วนใหญ่มาจาก
 จังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๗๔ รองลงมาได้มาจากจังหวัดเชียงราย คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๗๐
 และได้มาจากจังหวัดลำปาง คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๔

ในส่วนจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่ได้ข้อมูลมาจากอำเภอแม่ใจ อำเภอเมืองพะเยา และ
 อำเภอดอกคำใต้ หมวดที่พบมากที่สุดคือ หมวด ๑๕ เรื่องตำรายา ซึ่งเป็นปื้บสาหรือสมุดข่อย
 รองลงมาเป็นหมวด ๑๑ เรื่องนิยายธรรม หมวด ๐๘ เรื่องโอวาทคำสอน และหมวด ๑๓
 เรื่องตำนานพระพุทธศาสนา คัมภีร์ไบเบิลที่นำมาศึกษาส่วนใหญ่เป็นปื้บสาหรือสมุดข่อย คิดเป็น
 ร้อยละ ๕๔.๓๕ และรองลงมาเป็นไบเบิล ราชละเอียดของหมวดต่าง ๆ ที่ศึกษาสรุปได้ดังนี้

หมวด ๐๒ พระสูตรตันตปิฎก ประกอบด้วยเรื่อง ปิฎกกะดั่งสาม พระสูตรตันตะ

หมวด ๐๓ พระอภิธรรม ประกอบด้วยเรื่อง พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

หมวด ๐๖ อานิสงส์ ประกอบด้วยเรื่องอานิสงส์บวชหลาน อานิสงส์ข้าวสลา (สลาภักต์)
 อานิสงส์ทานหาคนตาย

หมวด ๐๗ ชาดก ประกอบด้วยเรื่องธรรมมัทรี มหาพนหมอยา

หมวด ๐๘ โอวาทคำสอน ประกอบด้วยเรื่อง เทวทูตทั้ง ๕ เฒ่าสอนหลาน ลักษณะ
 อปมงคล พระธรรมคำสอน

หมวด ๐๙ ประเพณีพิธีกรรม ประกอบด้วยเรื่อง เรียกขวัญ การอันเชิญพระภูมิขึ้นศาล
 คำกล่าวลดเคราะห์ ข้าวล้นบาตร

หมวด ๑๐ ธรรมทั่วไป ประกอบด้วยเรื่อง ธรรมเทวทูต ตาคูใจคิด

หมวด ๑๑ นิยายธรรม ประกอบด้วยเรื่อง ออกตัญญูถา สุลันตามหาเศรษฐีจี้เหล่า พญา
 ช้างสตัน กรรมปามาแต่งปื้บ วิสสาสภยกถา กลปนาปตา นิสังสกถา

อ้างแล้ว, แสงวาท วงศ์ใหญ่, การศึกษาคัมภีร์ไบเบิลด้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดไก่เลี้ยงที่มี
 อายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป, หน้า ๒๕.

หมวด ๑๒ นิยายพื้นเมือง ประกอบด้วยเรื่อง ประวัติพระพุทธรูปวัดแม่สุก ตำนาน
พระเจ้าตนหลวง

หมวด ๑๓ ตำนานพุทธศาสนา ประกอบด้วยเรื่อง ตำนานพระชินชาตุมุณี ประวัติ
พระเจ้าองค์ใหญ่ ประวัติครูบาศรีวิชัย

หมวด ๑๔ ตำนานเมือง/ราชวงศ์ ประกอบด้วย ตำนานพระธาตุคอนเต้า ตำนานคอยบุขวง

หมวด ๑๕ ราโหราศาสตร์ ประกอบด้วยเรื่อง วิถีคู่ตัวเสวยอายุ คำทำนายชะตาคนเกิดปี
มะเส็ง ชัยยะสังกะ

หมวด ๑๕ ตำรายา ประกอบด้วยเรื่อง ตำรายาไทย ตำรายาพื้นเมือง ตำรายาสมุนไพร
ตำรายาพื้นบ้าน

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลล้านนา คณะผู้ศึกษาได้มีวิธีการดำเนินการศึกษาเชิงสำรวจแบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ วิธีดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์

ตอนที่ ๒ การแยกประเภทหมวดต่าง ๆ ในคัมภีร์ไบเบิลที่ใช้ศึกษา

ตอนที่ ๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ตอนที่ ๑ วิธีดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ไบเบิล รวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร สืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น
๒. ศึกษากลุ่ม/หมวดคัมภีร์ไบเบิลทั้ง 20 หมวด ในจังหวัดพะเยา
๓. สร้างเครื่องมือแบบสำรวจข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
๔. ออกเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจข้อมูลคัมภีร์ไบเบิล
๕. ศึกษาวิเคราะห์เชิงปริวรรตคัมภีร์ไบเบิลจากภาษาพื้นเมืองล้านนาเป็นภาษาไทยกลาง
๖. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลคัมภีร์ไบเบิล
๗. สรุปผลการวิเคราะห์ และรายงานผล

๓.๒ ตอนที่ ๒ การแยกประเภท หมวดต่าง ๆ ในคัมภีร์ไบเบิลที่ใช้ศึกษาเป็นกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาคัมภีร์ไบเบิลล้านนา คณะผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาเชิงเนื้อหาตามหมวดต่าง ๆ ซึ่งได้แยกออกเป็น ๒๐ หมวด และมีอายุของคัมภีร์ไบเบิลตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไป ดังต่อไปนี้

๑. หมวด ๐๑ เรื่อง พระวินัย

อ้างแล้ว, แสงวาท วงศ์ใหญ่, การศึกษาคัมภีร์ไบเบิลล้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียงที่มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป, หน้า ๒๓.

๒.	หมวด ๐๒	เรื่อง พระสุตตันตปิฎก
๓.	หมวด ๐๓	เรื่อง พระอภิธรรม
๔.	หมวด ๐๔	เรื่อง คัมภีร์บาลี
๕.	หมวด ๐๕	เรื่อง บทสวดมนต์
๖.	หมวด ๐๖	เรื่อง อานิสงส์ต่าง ๆ
๗.	หมวด ๐๗	เรื่อง ชาดก
๘.	หมวด ๐๘	เรื่อง โอวาทคำสอน
๙.	หมวด ๐๙	เรื่อง ประเพณีพิธีกรรม
๑๐.	หมวด ๑๐	เรื่อง ธรรมเนียมทั่วไป
๑๑.	หมวด ๑๑	เรื่อง นิยายธรรม
๑๒.	หมวด ๑๒	เรื่อง นิยายนิทานพื้นบ้าน
๑๓.	หมวด ๑๓	เรื่อง ตำนานพุทธศาสนา
๑๔.	หมวด ๑๔	เรื่อง ตำนานเมือง/ราชวงศ์
๑๕.	หมวด ๑๕	เรื่อง กฎหมาย
๑๖.	หมวด ๑๖	เรื่อง ตำราอักษรศาสตร์
๑๗.	หมวด ๑๗	เรื่อง กวีนิพนธ์ร้อยกรอง
๑๘.	หมวด ๑๘	เรื่อง ตำราโหราศาสตร์
๑๙.	หมวด ๑๙	เรื่อง ตำรายา
๒๐.	หมวด ๒๐	เรื่อง รวมหลายหมวด

๓.๓ ตอนที่ ๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ประยุกต์แบบบัตรใบลานล้านนาของผลงานการวิจัย การศึกษาคัมภีร์ใบลาน ล้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียง ที่อายุ ๕๐ ปีขึ้นไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ปีการศึกษา ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๓ ซึ่งมีรายละเอียดของข้อมูลคัมภีร์ใบลานผูก/เล่ม เช่น ที่มาของคัมภีร์ อยู่จังหวัด อำเภอ วัดที่พบ ชื่อเรื่อง หมวด ลักษณะอักษร ภาษาที่ใช้จารหรือบันทึก ลักษณะ สภาพความสมบูรณ์ของเอกสาร อายุของคัมภีร์ และผู้สำรวจ/วิเคราะห์ (แบบสำรวจข้อมูลคัมภีร์ใบลาน ปรากฏในภาคผนวก)

๓.๔ ตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยจะสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลแหล่งที่มา ประวัติ วัตถุประสงค์ ของคัมภีร์ไบเบิลแต่ละยุค ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในการอ่านคัมภีร์ไบเบิล
๒. วิเคราะห์เนื้อหาโดยย่อของคัมภีร์ไบเบิลที่คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง
๓. วิเคราะห์เนื้อหาในด้านคติคำสอน ค่านิยมของสังคม วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต
๔. สรุปวิเคราะห์เสนอผลการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนาแต่ละยุค/เล่ม

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิล

การนำเสนอข้อมูลทั่วไปที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ในคัมภีร์ไบเบิลด้านนา ที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป คณะผู้วิจัยได้เสนอค่าทางสถิติ จำนวน ๔ ตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงจังหวัด แหล่งที่มาของข้อมูล คัมภีร์ไบเบิลด้านนา ในเขตภาคเหนือตอนบน

ตารางที่ ๒ แสดงชื่อคัมภีร์ ไบเบิลด้านนาที่ใช้ศึกษา/วิเคราะห์ แหล่งที่พบและจำนวนผูก/เรื่อง

ตารางที่ ๓ แสดงหมวดของคัมภีร์ไบเบิลด้านนาที่ใช้ศึกษา/วิเคราะห์ ลักษณะอักษร ภาษาและลักษณะของเอกสาร

ตารางที่ ๔ แสดงลักษณะเอกสารคัมภีร์ที่ใช้ศึกษา

ตารางที่ ๑

แสดงจังหวัดที่มาแหล่งข้อมูลคัมภีร์ไบเบิล ในเขตภาคเหนือตอนบน

ที่	จังหวัดที่มาแหล่งข้อมูล	จำนวนผูก (เล่ม)	ร้อยละ
๑	จังหวัดพะเยา	๓	๓๐
๒	จังหวัดเชียงราย	๒	๒๐
๓	จังหวัดลำปาง	๑	๑๐

จากตารางที่ ๑ แสดงให้เห็นว่าแหล่งข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลที่ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์มากที่สุด มาจากจังหวัดพะเยา จำนวน ๓ ผูก/เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๓๐ รองลงมาจากจังหวัดเชียงราย จำนวน ๒ ผูก/เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๒๐ และลำดับที่ ๓ จากจังหวัดลำปาง จำนวน ๑ ผูก/เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๑๐

ตารางที่ ๒

แสดงชื่อคัมภีร์ที่ใช้วิเคราะห์แหล่งที่พบและจำนวน ผูก/เรื่อง ที่ใช้ศึกษา

เรื่องที่	ชื่อเรื่อง	แหล่งที่พบ	จำนวนผูก/เรื่อง
๑	อานิสงส์ตานหลัวหิงหนาว พระเจ้า และข้าวล้นบาตร	วัดอินทร์ฐาน ต.แม่ตำ อ.เมือง พะเยา	๑
๒	อานิสงส์การบวช	วัดดวงดี ต.สันกลาง อ.พาน เชียงราย	๑
๓	หัวข้อธรรมคำสอน	วัดศรีโคมคำ อ.เมือง พะเยา	๑
๔	หงส์สองหัว	วัดสันปูเลย อ.อ่างทอง อ.เชียงคำ พะเยา	๑
๕	อมตะปัญญา	วัดแม่สุคนออก ต.วังช้าง อ.วังเหนือ ลำปาง	๑
๖	สุลันตามหาเศรษฐีขี้เหล้า	วัดแกใต้ ต.ห้วยซ้อ อ.เชียงของ เชียงราย	๑
๗	โลกธรรม	วัดศรีโคมคำ อ.เมือง พะเยา	๑
๘	กตัญญูกตเวที	วัดอินทร์ฐาน ต.แม่ตำ อ.เมือง พะเยา	๑
๙	วิปัสสนาธรรม	วัดศรีโคมคำ อ.เมือง พะเยา	๑
๑๐	อำนาจแห่งกรรมเก่า	วัดศรีโคมคำ อ.เมือง พะเยา	๑
รวม			๑๐

ตารางที่ ๓

แสดงหมวดของคัมภีร์ไบเบิล ลักษณะภาษา ลักษณะเอกสารที่ใช้ศึกษา

หมวด	เรื่อง	ลักษณะภาษา	จำนวน	ร้อยละ	ลักษณะเอกสาร	
					ไบเบิล	บibles มุขย่อย
๑	พระวินัย					
๒	พระสุตตันตปิฎก					
๓	พระอภิธรรม					
๔	คัมภีร์ภาษาบาลี					
๕	บทสวดมนต์					
๖	อานิสงส์	ไทยยวน	๒	๒๐	๑	๑
๗	ชาดก					
๘	โอวาทคำสอน	ไทยยวน	๕	๕๐	๔	๑
๙	ประเพณีพิธีกรรม					
๑๐	ธรรมทั่วไป	ไทยยวน	๑	๑๐	๑	
๑๑	นินยธรรม	ไทยยวน	๒	๒๐	๑	๑
๑๒	นินยพื้นเมือง					
๑๓	ตำนานพระพุทธศาสนา					
๑๔	ตำนานเมือง/ราชวงศ์					
๑๕	กฎหมาย					
๑๖	ตำราโหราศาสตร์					
๑๗	กวีนิพนธ์ร้อยกรอง					
๑๘	โหราศาสตร์					
๑๙	ตำรายา					
๒๐	อื่นๆ รวมหลายหมวด					
รวม			๑๐	๑๐๐	๗	๓

จากตารางที่ ๓ แสดงให้เห็นว่าหมวดของคัมภีร์ไบเบิล และลักษณะภาษา ที่ใช้พบว่า ส่วนใหญ่ศึกษาและวิเคราะห์ในหมวด ๐๘ เกี่ยวกับเรื่อง โอวาทคำสอน จำนวน ๕ ผูก/เรื่อง คิดเป็น ร้อยละ ๕๐ รองลงมาเป็นหมวด ๐๖ เกี่ยวกับเรื่องอานิสงส์ และหมวดนินยธรรม อย่างละ ๒ ผูก/เรื่อง คิดเป็นอย่างละ ร้อยละ ๒๐ เท่ากัน

ลักษณะภาษาที่ใช้ทั้งหมด เป็นอักษร ไทยวน (ล้านนา) และภาษาไทยวน (ล้านนา) และลักษณะเอกสารคัมภีร์ที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นคัมภีร์ใบลาน จำนวน ๖ ผูก/เรื่อง คิดเป็น ร้อยละ ๖๐ และรองลงมาเป็นคัมภีร์ปืบสา/สมุดข่อย จำนวน ๓ ผูก/เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๓๐

ตารางที่ ๔

แสดงลักษณะเอกสาร คัมภีร์ ใบลาน ที่ใช้ศึกษา

ลักษณะ	จำนวนผูก/เล่ม	ร้อยละ
๑. ใบลาน	๖	๖๐
๒. ปืบสาสมุดข่อย	๓	๓๐
๓. อื่นๆ (หนังสือ)	๑	๑๐
รวม	๑๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔ แสดงให้เห็นว่าลักษณะเอกสารคัมภีร์ที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์ ส่วนใหญ่เป็นคัมภีร์ใบลานจำนวน ๖ ผูก/เล่ม คิดเป็นร้อยละ ๖๐ และรองลงมาเป็นคัมภีร์ปืบสา/สมุดข่อย จำนวน ๓ ผูก/เล่ม คิดเป็นร้อยละ ๓๐ และเป็นหนังสือ จำนวน ๑ เล่ม คิดเป็นร้อยละ ๑๐

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาสำรวจคัมภีร์ไบเบิลล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของนักปราชญ์ล้านนาไทยในยุคก่อน เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อ และทัศนคติของท้องถิ่นล้านนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศิลปวัฒนธรรม และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ออกเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจ โดยมีวิธีการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ไบเบิลล้านนา รวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถด้านภาษาล้านนา ศึกษากลุ่ม/หมวดคัมภีร์ไบเบิลทั้ง ๒๐ หมวด โดยสร้างเครื่องมือเป็นแบบสำรวจคัมภีร์ไบเบิลล้านนา ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจ ศึกษาวิเคราะห์เชิงปริวรรต จากภาษาพื้นบ้านล้านนา เป็นภาษาไทยกลาง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา ในด้านแหล่งที่มา ประวัติคัมภีร์ไบเบิล วัตถุประสงค์ของคัมภีร์แต่ละผูก วิเคราะห์เนื้อหาโดยย่อของคัมภีร์ไบเบิลที่คัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์เนื้อหาด้านคติคำสอน ค่านิยมของสังคม วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต โดยคณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์จำนวน ๑๐ ผูก/เรื่อง ตามลำดับดังนี้

- เรื่องที่ ๑ อานิสงค์ตานหัวหิงหนาวพระเจ้า และข้าวล้นบาตร
- เรื่องที่ ๒ อานิสงค์การบวช
- เรื่องที่ ๓ หัวข้อธรรมคำสอน
- เรื่องที่ ๔ หงส์สองหัว
- เรื่องที่ ๕ อมตะปัญญา
- เรื่องที่ ๖ สุลันตามหาเศรษฐีขี้เหล้า
- เรื่องที่ ๗ โลกธรรม
- เรื่องที่ ๘ กตัญญูกตเวที
- เรื่องที่ ๙ วิปัสสนาธรรม
- เรื่องที่ ๑๐ อำนาจแห่งกรรมเก่า

สรุปผลการวิเคราะห์

๕.๑ เรื่องที่ ๑ อานิสงส์दानหลวงหิงหนาวพระเจ้าและข้าวล้นบาตร

๕.๑.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง อานิสงส์दानหลวงหิงหนาวพระเจ้าและข้าวล้นบาตร

วัด อินทร์ฐาน ตำบลแม่ต๋ำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

หมวด 0๖ อานิสงส์ อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน

ลักษณะเอกสาร ใบลาน จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก

ลักษณะ ครอบคลุม สภาพเอกสาร ดี

การซ่อมแซม ใ้ไม่ประกบ ทำความสะอาด

สำรวจเมื่อ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

ผู้สำรวจและวิเคราะห์ นายจรูญ ปัญญาวงศ์ นางฟ้าณพราง โวหารเสาวภาคย์

๕.๑.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

คัมภีร์ใบลานเรื่อง อานิสงส์दानหลวงหิงหนาวพระเจ้าและข้าวล้นบาตร จำนวน 1 ผูก ไม่ปรากฏผู้แต่ง และปีที่แต่ง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดอินทร์ฐาน ตำบลแม่ต๋ำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

คำว่า “दानหลวงหิงหนาวพระเจ้า” หมายถึง การทำบุญด้วยพื้นผิงไฟเพื่อบูชาพระพุทธรเจ้า นิยมทำในช่วงฤดูหนาว กำหนดระยะเวลาขึ้นอยู่กับประเพณีของแต่ละแห่ง

๕.๑.๓ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้บุคคลรู้จักเก็บพื้นในป่ามาสะสมไว้ใช้ในยามจำเป็นในฤดูหนาวและอานิสงส์ของการทำบุญด้วยพื้น

๒. เพื่อให้ความช่วยเหลือหรือสงเคราะห์แก่พระภิกษุสงฆ์ และบุคคลทั่วไปที่มาพักพิงในวัดในฤดูหนาว

๓. เพื่อให้บุคคลรู้จักการทำบุญให้ทาน และรักษาศีล

๕.๑.๔ เนื้อหาโดยย่อ

ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ในวัดเชตวัน ในเมืองสาวัตถี ขณะนั้นพระยาปเสนทิโกศลราชาได้เสด็จมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทรงทูลถามว่า พอถึงฤดูหนาวทุกปีได้ชวนกันไปหาพื้นในป่า เอมากองก่อกันขึ้นเป็นฐานสูงในอารามแล้วเอาไฟเผาอนุโมทนาทานแบบนี้จะมีอานิสงส์เป็น

อย่างไร พระพุทธเจ้าทรงเทศนาธรรมอานิสงส์ไฟทั้งน้ำมันจันทร์หอม ข้าวตอกดอกไม้และข้าว น้ำโกชนะอาหารอันใดอันหนึ่งว่า ชายหญิงทั้งหลายที่มีความศรัทธาเลื่อมใสยินดี ได้ให้ทั้งไฟ น้ำมันจันทร์หอม ข้าวตอกดอกไม้และข้าวน้ำโกชนะอาหารอันใดอันหนึ่งเป็นทานเมื่อถึงฤดูหนาว แก่สมณะเพศพราหมณ์ ทั้งฝูงคนเดินทางก็ดี คนป่วยไข้ก็ดี ตามกำลังของตนหามาได้ จะมีอานิสงส์ มาก เมื่อตายจากโลกนี้แล้ว และเกิดมาในชาติใดก็ดี จะไม่เจ็บไข้ได้ป่วยและจะไปเกิดในสวรรค์ชั้น ฟ้า เป็นเทวบุตรเทวดา ประเสริฐกว่าเทวบุตรเทวดาทั้งหลาย ถ้าจุดจากชั้นฟ้ามาเกิดในโลกมนุษย์ ก็ประเสริฐกว่าคนทั้งหลายย่อมมีสมบัติทิพย์ มีพละกำลัง และมีแต่ความสุขมีอายุยืนยาว เมื่อได้ ถวายไฟและไฟเป็นทาน

พระยาปเสนทิโกศล ก็ทูลถามพระพุทธเจ้าอีกว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในนิโครธาราม เมืองสาวัตถินครอันมีสาวกประมาณ 500 องค์ ข้าแต่พระพุทธเจ้า อันบุคคลผู้ใดมีใจเลื่อมใสศรัทธา ได้ให้ข้าวล้นบาตร เป็นทานแก่ภิกษุทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นประธานนั้น จักมีอานิสงส์เช่นไร พระพุทธเจ้าได้ยืนพระยาปเสนทิโกศลทูลถามดังนั้นจึงตรัสว่า คุณก่อนมหาราช บุคคลใดได้กระทำ บุญให้ทาน รักษาศีล หรือบุคคลใดให้ข้าวสารและโกชนะคิลานะ (ยารักษาโรค) เป็นทานแก่ภิกษุ ทั้งหลาย ซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นองค์ประธาน จะมีพละกำลังมากนัก และมีอานิสงส์อันกว้างขวางมาก นักเกิดมาชาติใดก็มีอายุยืนยาว มีรูปโฉมผิวพรรณวรรณะอันงาม อันเป็นที่รักแก่คนและเทวดา จักปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ พระสาวกเจ้า ก็จักสมดังคำปรารถนาทุกอย่างทุกประการ

๕.๑.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

เมื่อพิจารณาตามเนื้อหาแล้ว ดูเหมือนว่าจะผิดกับหลักพระวินัยบางข้อซึ่งพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุฝังไฟ ถ้าวูปใดฝังไฟปรับอาบัติปาจิตตีย์ แต่ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้า ได้ตรัสถึงอานิสงส์การถวายไฟไว้อย่างมากมาย

๕.๑.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. การให้ทาน การทำบุญให้ทานมี 2 ลักษณะคือ อามิสทาน หมายถึงการ ทำบุญให้ทานด้วยสิ่งของ เป็นการบริจาคสิ่งของแก่บุคคลที่ควรให้ทาน เช่น การถวายปัจจัยแก่ พระภิกษุสามเณร บิณฑบาต คณชรา คนพิการ หรือบุคคลอื่น ๆ ที่สมควรให้ความช่วยเหลือ อีกประการหนึ่งคือ ธรรมทาน หมายถึง การให้ทานด้วยการให้อบรมสั่งสอน ด้วยหลักธรรมคำสอน ที่ดีงาม เพื่อให้คนมีความประพฤติปฏิบัติหรือเกิดองค์ความรู้ต่าง ๆ

๒. สอนให้รู้จักมีเมตตา เอื้ออารีต่อผู้อื่น เป็นความปรารถนาดีให้บุคคลมี ความสุข โดยมีเมตตาทางกาย ให้ความสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น เช่น ให้พื้นผิงไฟยามหนาว เป็นต้น

เมตตาทางวาจา คือรู้จักใช้คำพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน นุ่มนวล และเมตตาทางใจ คือมีจิตใจที่ปรารถนาดี มีจิตที่เมตตาต่อสรรพสิ่ง ไม่เอามาดจองเวร เป็นต้น

๓. สอนให้รู้จักเคารพ อ่อนน้อมต่อพระภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้พระธรรมวินัยที่เป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นคำสั่งสอนที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นคนที่มีความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ให้ก่อให้เกิดความสุขสงบแก่ตนเอง และสังคมสืบไป

๔. สอนให้รู้จักทำบุญ เพื่อประโยชน์สุขในภพชาติต่อไป

๕.๑.๕.๒ ค่านิยมของสังคม

๑. มีความเชื่อเรื่องบุญกุศล การตายแล้วเกิดใหม่ในชาติหน้า

๒. ความเชื่อว่าเมื่อให้ทานแล้วผลบุญจะสนองตอบเมื่อตนเองตายจากโลกนี้ไป

๓. เชื่อว่านรก สวรรค์ ที่เป็นอีกโลกหนึ่งมีจริง

๔. ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน

๕.๑.๕.๓ วัฒนธรรมประเพณี

ตามเนื้อหาแสดงว่า เมื่อเข้าสู่คฤหาสน์การหาฟืนเพื่อก่อไฟจึงเป็นที่นิยมกันมาในหมู่บ้านที่อยู่ในชนบทเป็นเวลาช้านานจนถึงปัจจุบันและการสืบทอดประเพณีการตัดขาต๋าวสารในสังคมล้านนาการทำบุญด้วยฟืนผิงไฟ และถวายข้าวสัณฑ์บาตรจะนิยมทำกันแตกต่างกันออกไปในแต่ละวัดแต่ละหมู่บ้าน อย่างเช่น วัดบางวัดในจังหวัดเชียงราย จะกระทำกันตอนประเพณีลอยกระทงในวันพระจันทร์เต็มดวง โดยบ้านแต่ละหลังจะนำไม้ข้าวเป็ง (ไม้ปอกเปลือกแล้วจะมีง่ามด้านบนเป็นสองง่าม) นับตามจำนวนคนหรือสิ่งมีชีวิตในบ้านหลังละ ๑ มัด มารวมกันที่วัดเพื่อทำประเพณีจุดไฟถวายพระพุทธเจ้าในเวลาพลบค่ำใน บางวัดในภาคเหนือบางแห่งจะกระทำกันตอนถวายทานข้าวใหม่หลังเสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยวข้าวประจำปีแล้ว

๕.๒ เรื่องที่ ๒ อานิสงส์การบวช

๕.๒.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง อานิสงส์การบวช

วัด วัดดวงดี ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๒๐

หมวด ๐๖ อานิสงส์ อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน

ลักษณะเอกสาร ปับสา สมุดข่อย จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก

ลักษณะชุด ครบชุด สภาพเอกสาร ดี

จาร/บันทึกเมื่อ ไม่ปรากฏ

จำนวนผูก/เล่มที่พบ ๑ ผูก/เล่ม

การซ่อมแซม ไม่ได้ซ่อม

สำรวจเมื่อ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗

ผู้สำรวจและวิเคราะห์ นายจรูญ ปัญญาวงศ์ นางฟ้าณพราง โวหารเสาวภาคย์

๕.๒.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

คัมภีร์อานิสงส์การบวชเป็นคัมภีร์ปืปสาสมุดข่อย จำนวน ๑ ผูก ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของการบวช ไม่ปรากฏปีที่แต่งและผู้แต่ง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดดวงดี ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

๕.๒.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์อานิสงส์การบวช มีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

๑. เพื่อให้บุคคลได้เลื่อมใสในการทำบุญกุศลด้วยการบวชและเข้าใจอานิสงส์ของการบวช
๒. เพื่อให้บุคคลได้รู้สึกสำนึกถึงการกระทำของตนทั้งที่เป็นกรรมดีและกรรมชั่ว
๓. เพื่อให้บุคคลได้แสดงถึงความกตัญญูตเวทีด้วยการบวช

๕.๒.๔ เนื้อหาโดยย่อ

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ในอารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีอันอยู่ไม่ไกลเมืองสาวัตถี พระองค์ทรงตรัสว่าภิกษุทั้งหลายในกาลล่วงไปแล้วมีพ่อ-แม่ และลูกชายครอบครัวหนึ่ง แม่เป็นคนมีความเห็นผิด พ่อมีอาชีพเป็นพรานป่า ส่วนลูกมีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ วันหนึ่งลูกชายเข้าไปหาพ่อและแม่ บอกว่าลูกอยากจะบวชในพระพุทธศาสนา แต่แม่ห้ามไว้ลูกก็เข้าไปอ่อนวอนบ่อย ๆ แม่ก็ไม่อนุญาต ในวาระที่ ๓ แม่ก็ไม่อนุญาตอีก จนลูกชายต้องอดข้าวอยู่

ถึง ๗ วัน แม่เห็นลูกก็เลยส่งสารอนุญาตให้บวชในพระพุทธศาสนา พอลูกชายได้บวชก็เกิดความดีใจเป็นอย่างมากเลยให้แม่พาไปบวชในสำนักของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา หลังจากบวชในพระพุทธศาสนาแล้วก็เขียนบาลี ทำตามอาจารย์สอนดังนี้คือ

- ข้อ ๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ทั้งหลาย
- ข้อ ๒. เว้นจากการลักทรัพย์
- ข้อ ๓. เว้นจากการเสพเมถุนธรรม
- ข้อ ๔. เว้นจากการพูดเท็จ
- ข้อ ๕. เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย
- ข้อ ๖. เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
- ข้อ ๗. เว้นจากการฟ้อนรำขับร้อง และการบรรเลงตลอดถึงการดูการฟั่งสิ่งเหล่านั้น
- ข้อ ๘. เว้นจากการตัดทรงดอกไม้การใช้ของหอมเครื่องประทีปดอกไม้
- ข้อ ๙. เว้นจากการนอนที่นอนสูงใหญ่และขัดนุ่นสำลีสันมีลายวิจิตร
- ข้อ ๑๐. เว้นจากการรับเงินทอง

และสามเณรก็ได้รับชื่อพิเศษที่พระอุปัชฌาย์ตั้งให้ใหม่ว่ามหินตะสามเณร ส่วนแม่ของสามเณรได้เข้าไปป่าเพื่อหาฟืนพอได้มาแล้วก็เดินทางกลับบ้าน มาถึงระหว่างทางนางก็รู้สึกอ่อนล้าเลยพักงีบหลับลง ณ ที่นั้น ในขณะที่นั้นยมบาลได้เห็นนางเข้า จึงเข้าไปถามนางว่ากระทำบุญอะไรบ้าง นางได้บอกนางไม่ได้กระทำบุญอะไรเลย ยมบาลเลยพานางไปนรก นางได้เห็นเปลวไฟในนรกเป็นสีเหลือง นางก็คิดว่าเป็นเหมือนจิ๋วของลูกนางที่บวชในพระพุทธศาสนา หลังจากนางฝันว่าไปนรกกับยมบาล และท่านยมบาลได้รู้ว่านางได้กระทำบาปถือมิชฌาภิภูญญิตยจับนางโยนลงในนรก ในขณะนั้นมีดอกบัวดอกหนึ่งใหญ่เท่ากับกงเกวียนมารองรับนางเอาไว้ ไม่ให้นางลำบาก แม้แต่ขนเส้นหนึ่งก็ไม่ให้มี ยมบาลเห็นดังนั้นก็เกิดความอัศจรรย์ใจจึงยกนางออกจากหม้อนรกแล้วถามนางว่า เราได้ดูประวัติของท่านรู้ว่าท่านได้กระทำบาปมากมายเลยจับท่านให้ตกไปในหม้อนรก ทำไมท่านถึงไม่เป็นอะไร ท่านอยู่ในเมืองมนุษย์ท่านกระทำบุญอะไรไว้บ้าง นางก็ตอบว่านางอยู่ในเมืองมนุษย์ไม่ได้กระทำบุญอะไรสักอย่าง แต่นางมีลูกชายคนหนึ่งซึ่งมีปัญญาฉลาดบวชในพระพุทธศาสนาอยู่ในเมืองสาวัตถี หลังจากนางได้บอกแก่ยมบาลท่านนี้ ท่านยมบาลก็เลยส่งนางกลับมายังโลกมนุษย์ พอนางกลับมาถึงบ้านก็เลยเล่าให้สามเณรฟังทุกอย่าง สามเณรคิดว่าการที่เราบวชในพระพุทธศาสนาก็ได้ตอบแทนคุณแม่ได้เหมือนกัน และสามเณรคิดว่าจะอนุเคราะห์บิดาเหมือนกัน พออยู่ได้อายุครบ ๒๑ ปี สามเณรก็บวชเป็นพระภิกษุ อยู่มาไม่นานบิดาของพระภิกษุนั้นก็ตาย ได้ไปเกิดเป็นเปรต หลังจากบิดาได้ตายไปแล้วท่านก็แผ่เมตตาให้แก่พ่อของตน พอหลังจากบิดาขาดได้อาหารกลับมาท่านก็ได้หยาดน้ำไปหาบิดาของท่าน ไม่นานก็ได้ไปเกิดในสวรรค์เป็น

เทพบุตร พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ใดได้บวชลูกของตนเป็นสามเณรได้อานิสงส์ ๑๖ กัปปี ผู้ใดมีศรัทธา บวชตนเองเป็นสามเณรมีอานิสงส์ ๑๖ กัปปี เป็นภิกษุมีอานิสงส์ ๑๘ กัปปี กัปปีหนึ่งก็เท่ากับหิน ก้อนหนึ่งสูงพันวา กว้างพันวา ร้อยปีเมื่อไหร่ เทพบุตรจะนำไม้กวาดมากวาดให้เรียบเหมือนหน้า กลอง ในกาลจบเทศนาบริษัททั้ง ๔ ก็ได้เป็นโสดาบันตามสมควรของตน

๕.๒.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์อานิสงส์การบวชวิเคราะห์เนื้อหาของ การบวชได้ดังนี้คือ

๕.๒.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. ความหมายของการบวช การบวชมีความหมายเหมือนกับคำว่าบรรพชา ซึ่งแปลว่า การเว้น คือ เว้นจากความชั่ว เว้นจากบาปอกุศลต่าง ๆ และเว้นจากความคับแคบในการ อยู่ครองเรือนของฆราวาสฯ การบวชนั้นปัจจุบันมีการบวชหลายแบบคือ มีทั้งบวชตลอดไป บวช ๗ วัน ๑๕ วัน ๓ เดือน และบวชหน้าไฟ (บวชให้คนตาย) ถ้าจะพูดถึงอานิสงส์ของการบวชที่จะ ได้รับนั้น ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างเช่น ระยะเวลาที่บวช ตัวผู้บวชเอง และวิธีบวชเป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวผู้บวชเอง การบวชที่จะได้อานิสงส์ ผู้บวชจะต้องบวชด้วยความสมัครใจไม่ใช่ มีใครหรือมีความจำเป็นอะไรมาบังคับให้บวช เมื่อผู้บวชสมัครใจที่จะบวชแล้วต้องรู้ว่าการบวชคือ อะไร

- ๑) การบวชคือ การออกค้นหา แสวงหาสิ่งที่เป็นกุศล
- ๒) การบวชคือ การออกไปอยู่อย่างไม่มีทรัพย์สินสมบัติ
- ๓) การบวชคือ การฝึกฝนบังคับตนเอง
- ๔) การบวชคือ ความสะดวกที่จะออกไปจากโลก (โลกของฆราวาส ซึ่งเต็มไปด้วยความคับแคบ)
- ๕) การบวชคือ โอกาสได้สิ่งสูงสุดของมนุษย์
- ๖) การบวชคือ อยู่เหนือบุคคลอื่น หมายถึงเป็นที่เคารพนับถือของคนอื่น ๆ
- ๗) การบวชคือ โอกาสแห่งการทำประโยชน์เพื่อคนอื่นอย่างมหาศาล
- ๘) การบวชคือ การมาอยู่ในเพศอันสูงสุด

๒. อานิสงส์ของการบวช

อานิสงส์ของการบวช จำแนกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๔ ประเภทคือ^๑

๑) **รักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคง** หมายความว่า พุทธศาสนิกชนจะช่วยรักษาพระพุทธศาสนาโดยรักษาพระธรรมวินัยให้เจริญมั่นคง เพราะว่าพระพุทธศาสนาก็คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงามและสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุข วิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธศาสนา ก็คือการบวชเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกัน ไป เรียกว่า สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

๒) **รักษาพระพุทธศาสนาอยู่กับชนชาติไทย** หมายความว่า พระพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และได้กลายเป็นมรดกของชนชาติไทย คนไทยได้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าสูงสุดของประเทศชาติและสังคมของเรา เพราะว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้วก็ให้หลักธรรมคำสั่งสอน ทำให้คนประพฤติดีงามเป็นหลักให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่กันได้ด้วยสันติสุข มีการเบียดเบียนกันน้อยลง ถ้ามีคนดีมากกว่าคนชั่วสังคมนี้ก็อยู่ได้ พระพุทธศาสนาได้ช่วยให้คนมากมายกลายเป็นคนดีขึ้นมา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา ดนตรีและศิลปะต่าง ๆ ก็มาจากวัดวาอาราม เป็นต้น

๓) **สนองพระคุณบิดามารดา** ดังที่ถือกันเป็นประเพณีว่า ถ้าใครได้บวชลูกแล้ว ก็ได้บุญกุศลมาก ช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ ตลอดจนได้เป็นญาติของพระศาสนา แต่ถ้ามองความหมายให้ลึกซึ้งลงไป ก็เป็นเรื่องความเป็นจริงของชีวิตจิตใจ กล่าวคือการบวชเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้จิตใจของพ่อแม่มีความสุข มีความปลาบปลื้มใจ ด้วยความหวังว่าเมื่อลูกได้เข้าไปอยู่ในวัด ได้ศึกษาอบรมในพระธรรมวินัยแล้ว ต่อไปก็จะเป็นคนดี จะรับผิดชอบชีวิตของตนเองได้ จะรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมได้ แล้วเกิดความมั่นใจ พ่อแม่ก็จะมีความสุขเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันเมื่อลูกบวช ก็เท่ากับลุงพ่อแม่เข้ามาสู่พระศาสนาด้วย มีโอกาสได้ฟังธรรม ได้เรียนรู้ธรรมะ ทำให้ได้ใกล้ชิดพระศาสนา เรียกว่าเป็นญาติของพระศาสนาอย่างแท้จริง

๔) **เป็นการฝึกอบรมพัฒนาตนเอง** คือการพัฒนาชีวิตทั้งในด้านความประพฤติ คือพฤติกรรมทางกาย วาจา และด้านจิตใจที่มีความดีงาม เข้มแข็ง มั่นคง เป็นสุข และในด้านปัญญาคือความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตรงตามความเป็นจริง

^๑อ้างแล้ว, สรีสวัสดิ อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, หน้า ๔๘.

๓. การปฏิบัติตามศีล 10 (สำหรับสามเณร)

สามเณร แปลว่า ผู้เป็นเชื้อสายแห่งสมณะ เมื่อเป็นสามเณรแล้ว ต้องถือศีล

๑๐ ข้อ ดังนี้

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ทั้งมนุษย์และสัตว์เครื่องนุ่งห่ม
๒. เว้นจากการลักทรัพย์ นื้อ โกง ตู๋ หรือหยิบฉวยเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้

อนุญาต

๓. เว้นจากเพศสัมพันธ์หรือการเสพเมถุน
๔. เว้นจากการพูดเท็จ
๕. เว้นจากการเสพสุราเมรัยเครื่องดองของเมา
๖. เว้นจากการรับประทานอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่เที่ยงวันจนถึงรุ่งอรุณ

ของวันใหม่

๗. เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี หรือดูการละเล่นต่าง ๆ
๘. เว้นจากการตัดทรง หรือประดับกายด้วยดอกไม้ ภูบไล้ด้วยของหอม
๙. เว้นจากการนอนบนที่นอนที่สูงหรือใหญ่ ข้างในขัดด้วยนุ่นหรือสำลีอันมี

ลายวิจิตร

๑๐. เว้นจากการรับเงินและทอง

นอกจากนี้ ยังต้องมี ปัจจัย ๖ คือ การพิจารณา จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คลานเกศขลุ่ยตลอดถึงวัตรที่ควรศึกษา อันเกี่ยวข้องกับมารยาท คือ เสนิยวัตร อีก ๑๕ ข้อด้วย

๔. **กฎแห่งกรรม** ในคัมภีร์ได้กล่าวถึงกฎแห่งกรรมหรือการกระทำของมนุษย์นั้นคือ เมื่อทำบุญก็ได้รับผลบุญตอบแทนเมื่อทำชั่วก็ได้รับความทุกข์เวทนา เป็นต้น

๕. **การกตัญญูกตเวที** การที่มารดาบิดาไม่ได้กระทำบุญในคราวเป็นมนุษย์ เมื่อมีลูกชายบวชเป็นสามเณรให้ก็สามารถผ่อนกรรมจากหนักเป็นเบาได้ จากความกตัญญูของลูกชายโดยต้องดูความตั้งใจว่าจะบวชเพื่ออะไร

๕.๒.๕.๒ คำนิยมของสังคม

๑. **ค่านิยมในการบวช** การบวชนับเป็นธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง เพราะผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายที่จะให้บุตรของตนได้เป็นศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไป และอีกประการหนึ่งเป็นจุดประสงค์ของผู้เป็นบิดามารดา ที่ต้องการให้บุตรของตนได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้นำเอาหลักคำสอน มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในการที่จะอยู่ครองเรือนเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ในภายภาคหน้า

การบวชจะมี ๒ ลักษณะ ได้แก่ การบวชเป็นสามเณร เรียกว่า "บรรพชา" และการบวชเป็นพระภิกษุ เรียกว่า "อุปสมบท"

การบรรพชา หมายถึง การบวชเป็นสามเณร ซึ่งเป็นการเว้นจากพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เคยกระทำในชีวิตฆราวาส หันมาใช้ชีวิตแบบสันโดษ สงบ ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิต การบรรพชา เป็นกิจเบื้องต้นของการอุปสมบท

ผู้ที่จะบรรพชาได้ จะต้องมียุคสมบัติดังต่อไปนี้

- ๑) ต้องรู้เดียงสา คือมีอายุตั้งแต่ ๗ ปีขึ้นไป
- ๒) ไม่เป็นโรคติดต่อ หรือ โรคร้ายแรง เช่น โรคเรื้อน โรคฝีดาษ โรคกลาก โรคหอบหืด ลมบ้าหมูและโรคที่สังกรรมังเกียจอื่น ๆ
 - ๓) ไม่เป็นผู้มีอวัยวะบกพร่อง หรือพิการ เช่น มือด้วน แขนด้วน ขาเป๋ ตาบอด หูหนวก เป็นใบ้ เป็นง่อย
 - ๔) ไม่เป็นคนมีอวัยวะไม่สมประกอบ เช่น เตี้ยเกินไป สูงเกินไป คนคอกอก
 - ๕) ไม่เป็นคนทุพพล เช่น แก่เกินไป ช่วยเหลือตนเองไม่ได้
 - ๖) ไม่เป็นคนมีพันธะ คือ คนที่บิดามารดาไม่อนุญาต คนมีหนี้สินล้นพ้นตัว ข้าราชการที่ไม่ได้รับอนุญาต
 - ๗) ไม่เป็นคนเคยถูกลงอาญาหลวง เช่น คนถูกสักหมายโทษ คนถูกเขียนหลังลาย
 - ๘) ไม่เป็นคนประทุษร้ายความสงบ เช่น เป็นโจรผู้ร้ายต้องอาญาแผ่นดิน

การอุปสมบท คือ การบวชพระ ผู้ที่จะอุปสมบทได้นั้น จะต้องเป็นชายมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ ได้รับการอนุญาตจากบิดามารดา และต้องถือศีล ๒๒๗ ข้อ

การอุปสมบท เป็นประเพณีไทยมาตั้งแต่โบราณว่า ผู้ชายทุกคนควรอุปสมบทอย่างน้อย ๑ พรรษา การอุปสมบทนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและปฏิบัติสมาธิภาวนา จึงมีคำเรียกว่า บวชเรียน และบวชปฏิบัติ บางคนบวชแล้วพอใจในการศึกษามากก็อยู่ได้หลายพรรษา บางคนบวชแล้วพอใจในการปฏิบัติก็อยู่ได้ตลอดชีวิต ในปัจจุบันประชาชนทั่วไปก็ยังนิยมบวชอยู่ ส่วนทางราชการก็อนุญาตให้ข้าราชการลาบวชได้ในช่วง ๑ พรรษา (๓ เดือน) การบวชเป็นสมณเพศ จะอยู่ได้นานหรือไม่นานก็ตาม ล้วนเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

๒. คำนิยมในการให้หมั้นกระทำบุญ เพื่อความสบายใจ และมีความสุข

๓) คำนิยมทางด้าน การถวายอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น การหยาดน้ำไปหาบิดาเพื่อให้ได้รับผลบุญจนได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์

๕.๒.๕.๓ วิถีชีวิต

การประกอบอาชีพเป็นนายพราน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนโบราณที่ต้องเข้าไปเป็นนายพรานล่าสัตว์เพื่อเลี้ยงชีพ

๕.๒.๕.๔ วัฒนธรรมประเพณี

๑. ความเชื่อในเรื่องบุญของการบวช หรืออานิสงส์ของการบวช
๒. ความเชื่อในเรื่องของการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ทำให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้วได้รับผลบุญที่อุทิศไปให้
๓. ความเชื่อเรื่องผลแห่งกรรม เป็นผลจากการกระทำของมนุษย์เช่นการฆ่าสัตว์เป็นกิจวัตรทำให้ไปเกิดเป็นเปรต
๔. ประเพณีการบวชสามเณร และพระภิกษุ ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาวพุทธ

๕.๓ เรื่องที่ ๓ หัวข้อธรรมคำสอน

๕.๓.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง หัวข้อธรรมคำสอน
 สถานที่ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา รหัสไปรษณีย์ ๕๖๐๐๐
 หมวด โอวาทคำสอน อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน
 ลักษณะเอกสาร ใบลาน จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก
 ลักษณะ ไม่ครบชุด สภาพเอกสาร ดี
 การซ่อมแซม ไม่ได้ซ่อม
 ดำรงเมื่อ วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๔๕
 ผู้วิเคราะห์ นางสาวพัชรินทร์ โคแพร่ นางจงจิตร แสงทอง

๕.๓.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

หัวข้อธรรมคำสอน ปรากฏอยู่ในใบลานชุดหนึ่ง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นธรรมคำสอนที่พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาแก่พุทธบริษัท ในคราวที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่เมืองสาวัตถี เป็นปกติที่พระพุทธองค์เสด็จไปที่ไหนก็ทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดสัตว์โลกผู้ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร เพื่อให้หลุดพ้นอาสวะกิเลส หรือเพื่อให้เป็นแนวทางได้ดวงตาเห็นธรรม ดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ให้เหมาะสมต่อการเป็นอยู่ที่ดี และเป็นแนวทางต่อการปฏิบัติตัวสมกับที่ได้ชื่อว่า พุทธศาสนิกชน

๕.๓.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อสอนให้บุคคลได้รู้จักการคบค้าสมาคมกับคนที่ควรคบหา กับคนที่ต้องพึงพาอาศัยต่อกันและกันได้
2. เพื่อสอนให้บุคคลมีความเป็นอยู่ที่ดี หรือเพื่อการดำรงชีพ ให้เป็นไปตามธรรมคำสอน ให้มีสติปัญญาในการประกอบอาชีพ
3. เพื่อสอนให้บุคคลมีการสำรวมกาย วาจา ใจ

๕.๓.๔ เนื้อหาโดยย่อ

หัวข้อธรรมคำสอนนี้ ได้กล่าวถึงการคบมิตร การคบคนดี และได้กล่าวถึงกุศลกรรมบถ มีดังนี้

บุคคลที่ควรคบหาสมาคมนั้นมีอยู่ ๔ ประการคือ

๑. มิตรอุปการะ
๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์
๓. มิตรแนะนำประโยชน์
๔. มิตรมีความรักใคร่

มิตร ๔ ประการนี้ทุกคนควรตระหนักให้ดี แม้กระทั่งว่า สามภรรยา ครอบครัวยุติพี่น้อง มิมิตร ๔ ประการนี้ ย่อมจะทำให้มีความสามัคคี มีความรักความสนิทสนมกัน เห็นใจซึ่งกันและกัน

อีกอย่างหนึ่งจะได้กล่าวถึง หัวใจอันสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ สัพพะ ปาปัสสะ อะกะระณัง การไม่ทำบาปทั้งปวง คือการไม่กระทำบาปทั้งทางกาย วาจา และใจ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

สุดท้ายได้กล่าวถึง อิริยาบถ ๔ ประการ คือ โทสาอิริยาบถ โทษแห่งอิริยาบถอันหยาบกระด้าง ๔ อย่าง คือ อิริยาบถ นั่ง อิริยาบถ นอน อิริยาบถ ยืน และอิริยาบถ เดิน ซึ่งเป็นการแสดงอิริยาบถ ทั้ง ๔ อย่าง ในลักษณะที่ไม่สมควร

๕.๓.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์เรื่องนี้ สามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่เสนอได้ ดังต่อไปนี้

๕.๓.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. มิตรแท้ ๔ (true friends) มิตรเทียม ๔ (false friends)

การคบเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญ มีผลต่อความเจริญก้าวหน้าและความเสื่อมของชีวิตอย่างมาก จึงควรทราบหลักธรรมเกี่ยวกับเรื่องมิตรที่เป็นข้อสำคัญ ๆ ไว้ ดังนั้นจึงกล่าวถึงคนที่ควรคบ คนที่ไม่ควรคบ และหลักปฏิบัติต่อกันระหว่างมิตรสหาย ดังนี้คือ

มิตรแท้ ๔ (true friends) มิตรที่มีใจดี มิตรที่จริงใจ มี ๔ ประเภทดังนี้

๑. มิตรอุปการะ มีลักษณะ ๔

- ๑) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน
- ๒) เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน
- ๓) เมื่อเพื่อนมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้

๔) เมื่อเพื่อนมีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มีลักษณะ ๔

- ๑) บอกความลับแก่เพื่อน
- ๒) รักษาความลับของเพื่อน
- ๓) เมื่อเพื่อนมีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง
- ๔) แม้ชีวิตก็สละให้ได้

๓. มิตรแนะนำประโยชน์ มีลักษณะ ๔

- ๑) เพื่อนจะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้
- ๒) แนะนำสนับสนุนให้เพื่อนตั้งอยู่ในความดี
- ๓) ให้เพื่อนได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ ได้ฟัง
- ๔) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้เพื่อน

๔. มิตรมีน้ำใจ มีลักษณะ ๔

- ๑) เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)
- ๒) เพื่อนมีสุข พลอยแจ่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)
- ๓) เขาคิดเตือนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไขให้
- ๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

มิตรเทียม ๔ (false friends) ศัตรูผู้มาในร่างของมิตร มี ๔ ประเภทดังนี้

๑. คนปกอลอก คนที่เอาของเพื่อนไปถ่ายเดียว มีลักษณะ ๔

- ๑) คิดเอาแต่ได้ถ่ายเดียว
- ๒) ขอมเสียน้อย โดยหวังจะเอาให้มาก
- ๓) ตัวมีภัย จึงมาช่วยทำกิจของเพื่อน
- ๔) คบเพื่อน เพราะเห็นแก่ประโยชน์

๒. คนดีแต่พูด มีลักษณะ ๔

- ๑) พูดแต่เรื่องที่ดีพูดไปแล้ว เช่น พูดทวงบุญคุณ บอกว่าจะช่วยเหลือเพื่อน
- ๒) พูดแต่เรื่องที่ห่างไกล ที่ยังไม่มาถึง
- ๓) สงเคราะห์เพื่อนด้วยสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์
- ๔) เมื่อเพื่อนมีกิจ อ่างแต่เหตุขัดข้อง

แต่ไม่ช่วยเหลือ

๓. คนหัวประจบ มีลักษณะ ๔

- ๑) เพื่อนจะทำชั่วก็เออออหรือสนับสนุนด้วย
- ๒) เพื่อนจะทำดีก็เออออไปด้วย
- ๓) อยู่ต่อหน้าเพื่อนสรรเสริญเยินยอ
- ๔) ถ้อยหลังเพื่อนก็ติฉินนินทา

๔. คนชวนให้ฉิบหาย มีลักษณะ ๔

- ๑) คอยเป็นเพื่อนค้ำน้ำเมา
- ๒) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวกลางคืน
- ๓) คอยเป็นเพื่อนเที่ยวดูการละเล่น
- ๔) คอยเป็นเพื่อนไปเล่นการพนัน

๒. อริยาบถ ๔

๑. อริยาบถนั่ง ไม่ควรนั่งกระแทกมีเสียงดัง ไม่เกรงกลัว ไม่มีความเคารพต่อครูบาอาจารย์ ต่อพ่อแม่ ต่อผู้ที่เคารพนับถือ ไม่รู้จักที่สูงที่ต่ำ เมื่อนั่งแล้วต้องไม่เหยียดเท้าไปทางครูบาอาจารย์ พ่อแม่ ผู้ที่เคารพ

๒. อริยาบถนอน ไม่นอนด้วยเสียงดัง ไม่นอนเหยียดเท้าไปหาผู้อื่น ผู้ใหญ่ หรือผู้ที่เคารพนับถือ

๓. อริยาบถยืน ไม่ยืนสูงกว่าผู้ใหญ่ รู้จักที่ต่ำที่สูง ไม่ยืนพูดด้วยลักษณะท่าทางกระด้างกระเดื่องต่อผู้ใหญ่

๔. อริยาบถเดิน ไม่เดินเสียงดัง เดินด้วยลักษณะแสดงความเคารพ เช่น เดินก้มตัวเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ เป็นต้น

๕.๓.๕.๒ ค่านิยมทางสังคม

๑. ค่านิยมในการเลือกคบคน ดังสุภาษิตที่ว่า “คบคนให้ดูหน้า ซื่อคำให้ดูเนื้อ” ดังนั้น การคบคนดี จึงเป็นค่านิยมหนึ่งของสังคม

๒. ค่านิยมให้ความช่วยเหลือ หรือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เอื้ออาทรคุณาธิปไตย

๕.๓.๕.๓ วัฒนธรรมประเพณี

๑. ประเพณีผูกมิตร ของคนทางภาคเหนือ ซึ่งทางอีสานเรียกว่า การผูกเสี่ยว

๒. ประเพณีรดน้ำดำหัว เป็นการแสดงความเคารพ และเพื่อขอมาลาโทษต่อผู้ใหญ่ที่ตนเองได้ล่วงเกินด้วยกาย วาจา และใจ หรือทางกิริยาอาการ นั่ง นอน ยืน และเดิน ซึ่งพฤติกรรมและกิจกรรมดังที่กล่าวมา ได้สืบทอดเป็นวัฒนธรรม และประเพณีของล้านนาไทย มาจนถึงปัจจุบัน

๕.๓.๕.๔ วิธีชีวิต

การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ที่มุ่งหวังให้ลูกได้คบหาสมาคมกับเพื่อนที่ดี ดังคำที่ว่า
“คบคนพาล คนพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล”

๕.๔ เรื่องที่ ๔ หงส์สองหัว

๕.๔.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง หงส์สองหัว

สถานที่ วัดสันปูเลย ตำบลอ่างทอง อำเภอเชิงคำ จังหวัดพะเยา รหัสไปรษณีย์ ๕๖๑๑๐

หมวด ๑๑ นิยายธรรม อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน

ลักษณะเอกสาร ปับสา สมุดข่อย จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก

ลักษณะ ไม่ครบชุด สภาพเอกสาร ชำรุดบ้าง

การซ่อมแซม ไม่ได้ซ่อม

สำรวจเมื่อ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๓

ผู้วิเคราะห์ นายจักรแก้ว นามเมือง

๕.๔.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

คัมภีร์เรื่อง หงส์สองหัว เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับนิยายธรรมล้านนาไทย คัมภีร์เรื่องนี้ ไม่ปรากฏผู้แต่ง และปีที่แต่ง สันนิษฐานว่า มีการคัดลอกมาอีกทอดหนึ่ง ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่วัดสันปูเลย ตำบลอ่างทอง อำเภอเชิงคำ จังหวัดพะเยา

คัมภีร์เรื่องนี้ ได้กล่าวถึงการระมัดระวังเรื่องคำพูด และอย่าเชื่อคำพูดง่าย ๆ ควรใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลก่อน หากเชื่อง่ายก็จะส่งผลให้เกิดความเสียหายได้ง่าย

๕.๔.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อสอนให้ใช้วจีสุจริต

๒. เพื่อสอนให้พิจารณาเรื่องของความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา

๕.๔.๔ เนื้อหาโดยย่อ

ณ ป่าใหญ่แห่งหนึ่ง มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมาย เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ในป่าแห่งนี้มีหงส์ประหลาดอยู่ตัวหนึ่ง คือ เป็นหงส์ที่มีสองหัว แต่นิสัยดีมาก

ต่อมาถูกนายพรานจับตัวไปถวายให้กับพระราชา พระราชานำหงส์สองหัวใส่ไว้ในกรง และนำไปแขวนไว้หน้าห้องพระมเหสี พระมเหสีชอบนกตัวนี้มาก ทรงให้การดูแลทุกเช้าเย็น วันหนึ่งพระมเหสีทรงรำพึงว่า “หากนำหงส์ตัวนี้แยกออกจากกันได้ ก็จักได้นกถึงสองตัว” พระนางจึงนำแนวคิดนี้เป็นบอกกล่าวแก่พระราชา พระราชาทรงตรัสกับอำมาตย์ว่า “หากใครสามารถ

แยกตัวหงส์นี้ออกเป็นสองตัวได้ โดยที่หงส์ไม่ตาย ก็จะได้รับแต่งตั้งเป็นอำมาตย์ผู้ใกล้ชิด และพระราชทานรางวัลให้” มีอำมาตย์ผู้หนึ่งได้รับอาสาแยกหงส์ออกเป็น ๒ ตัวภายใน ๗ วัน

อำมาตย์ผู้นั้นได้นำหงส์ไปยังห้องของตนเอง และได้คิดหาวิธีแยกหงส์ตัวนี้ แต่คิดอย่างไรก็คิดไม่ออก เกิดความทุกข์ใจ และวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา กลัวจะได้รับกรลงโทษจากพระราช

หลายวันต่อมา อำมาตย์ก็คิดได้ โดยรอเวลาที่หงส์ตัวหนึ่งนอนหลับ ก็จะกล่าวกับหงส์ตัวที่ตื่นอยู่ว่า หงส์ตัวที่นอนหลับมักจะว่ากล่าวใส่ร้ายป้ายสี ในทางที่ไม่ดีกับตนเองตลอดเวลา หงส์ตัวที่ตื่นอยู่ก็เชื่อ เมื่อหงส์อีกตัวหนึ่งนอนหลับ อำมาตย์ผู้นี้ก็กล่าวกับหงส์อีกตัวหนึ่งนั้นในทำนองเดียวกัน จนหงส์ทั้งสองตัวเกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน จนในที่สุดหงส์ทั้งสองตัวก็เกิดการทะเลาะวิวาท กล่าวคำหยาบโลนใส่กันและกัน เกิดการขัดแย้งกันอย่างรุนแรง และแล้วหงส์ที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขก็มีอันต้องแยกตัวออกจากกันที่สุดในที่สุด

อำมาตย์ดีใจมากที่อุบายของตนเองสามารถทำให้หงส์สองหัว แยกออกจากกันได้ จึงรีบนำไปถวายพระราช

พระราชาทรงดีพระทัยมาก จึงตรัสถามอำมาตย์ถึงวิธีที่สามารถแยกหงส์ออกจากกันได้ อำมาตย์จึงกราบทูลถึงอุบายที่ตนกระทำมาตั้งแต่ต้นจนจบ พระราชาได้สดับแล้วจึงกล่าวว่า “หงส์ที่เคยรักกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก็ยังมีการบาดหมางกัน เปรียบเหมือนคนทั้งหลายที่เคยรักกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข พอได้ยินคำที่ผู้แหย่กล่าวร้าย ก็สามารทำให้ความสัมพันธ์ที่เคยมีต่อกันต้องขาดสะบั้นลงไป ดังนั้นอย่าเชื่อคำที่คนอื่นพูดมากทั้งหมด อย่าหูเบา จงฟังหูไว้หู อย่าเชื่อคนง่าย ควรมีสติปัญญาพิจารณาอย่างถ่วงถ้ คำพูดอันใดที่ดีก็ฟังเอาไว้ คำพูดที่ไม่ดีก็อย่าตัดสินใจเชื่อง่าย ๆ จงดูหงส์สองหัวนี้เป็นตัวอย่าง

๕.๔.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์เรื่องหงส์สองหัวนี้ สามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่เสนอได้ ดังต่อไปนี้

๕.๔.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. การใช้วาจาที่สุจริต

วจีสัจจริต คือ มีความสุจริตทางวาจา พูดในสิ่งที่จริงถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา มี ๔ ประการ คือ

๑) มุสาวาทา เวมณิ หมายถึง ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง, กล่าวแต่คำสัตย์ ไม่จงใจพูดให้ผิดจากความเป็นจริง เพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ

๒) ปิสุณาย วาจา ย เวมณิ หมายถึง ละเว้นการพูดด้วยคำพูดส่อเสียด ยุยง สร้างความแตกแยก พูดแต่คำที่สมานและส่งเสริมสามัคคี

๓) **พรุสหาย วาจา ย เวรมณี** หมายถึง ละเว้นการพูดคำหยาบ สกปรกเสียดาย :
พูดแต่คำสุภาพ นุ่มนวล ชวนฟัง

๔) **สัมผัปปลาปา เวรมณี** หมายถึง ละเว้นการพูดจาเหลวไหลเพื่อเจ้อ: พูดแต่
คำจริง มีเหตุมีผล มีสาระประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

๒ ความเชื่อ (ศรัทธา)

ความเชื่อ ในพระพุทธศาสนา หมายถึงความเชื่ออย่างมีเหตุผล อาจแบ่งความเชื่อ
ออกเป็น ๒ ประเภทง่าย ๆ คือ

๑) **ความเชื่อที่ปิดกั้นปัญญา** หมายถึง การใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ การปลุกเร้า
หรือการบังคับให้เชื่อ โดยไม่ให้มีข้อสงสัย ข้อคำถาม แต่ให้ทำตามเพียงอย่างเดียว เป็นสิ่งที่ต้องถือ
ปฏิบัติตาม ยึดมั่น โดยไม่ต้องถามหาเหตุผล

๒) **ความเชื่อก่อให้เกิดปัญญา** หมายถึง ความเชื่อที่มีเหตุผล โดยผู้ศึกษาอาศัย
ปัญญาพิจารณา วิเคราะห์ในสิ่งที่ควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ เมื่อเชื่อแล้วก็ค้นหาข้อเท็จจริง พยายาม
ศึกษาค้นคว้าทดลอง เป็นต้น

หลักความเชื่อในพระพุทธศาสนาใน กาลามสูตร กล่าวไว้ดังนี้

อย่าเชื่อ เพียงเพราะได้ฟัง (เรียน) ตามกันมา

อย่าเชื่อ เพียงเพราะได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

อย่าเชื่อ เพียงเพราะเสียงเล่าลือ

อย่าเชื่อ เพียงเพราะอ้างตำรา

อย่าเชื่อ เพียงเพราะโดยเหตุผล

อย่าเชื่อ เพียงเพราะคาดคะเนเอา

อย่าเชื่อ เพียงเพราะคิดตรงตามแนวเหตุผล

อย่าเชื่อ เพียงเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีหรือแนวคิดของตน

อย่าเชื่อ เพียงเพราะมีรูปลักษณะน่าเชื่อถือ

อย่าเชื่อ เพียงเพราะเห็นว่า ท่านเป็นครูอาจารย์ของเรา

๕.๔.๕.๒ ค่านิยมทางสังคม

๑. **ค่านิยมในการถวายเครื่องสักการะ** เป็นการถวายสิ่งของให้กับผู้มีบุญบารมี
เช่น การถวายหงส์สองหัวให้กับกษัตริย์ผู้ครองเมือง เป็นต้น

๒. ค่านิยมการให้ค่าตอบแทนเป็นการให้ค่าตอบแทนแก่บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ ต่อตนเองหรือต่อบ้านเมือง เช่น การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งให้กับอำมาตย์ การมอบรางวัลให้กับ อำมาตย์เป็นค่าตอบแทนในการแยกตัวหนังสือออกจากกันได้ เป็นต้น

๕.๔.๕.๓ วิธีชีวิต

๑. การประกอบอาชีพ ในสมัยโบราณมีการประกอบอาชีพในการเป็นนายพรานล่าสัตว์ ซึ่งผู้ล่าจะใช้อาวุธที่สร้างขึ้นมาเช่น บ่วงบาศ ธนู เป็นต้น ซึ่งในสมัยโบราณนั้นสัตว์ป่าจะมีจำนวนมาก จะมีผู้ล่าสัตว์เป็นอาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ หรือล่าเพื่อนำมามอบให้กับผู้มีพระคุณ แต่ในสมัยปัจจุบันการล่าสัตว์จะใช้เครื่องมือที่ทันสมัย ทำให้สัตว์สูญพันธุ์เป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่ล่าสัตว์เพื่อความสนุกสนาน เป็นเกมกีฬา ไม่ได้ล่าเพื่อการประกอบอาชีพ การล่าสัตว์ป่าจึงเป็น สิ่งที่ไม่ควรทำ และผิดกฎหมาย

๒. การปกครอง การปกครองในสมัยก่อน เป็นการปกครองในระบบกษัตริย์ที่เรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราช กษัตริย์จะเป็นผู้นำประเทศ ดูแลทุกข์สุขของประชาชน กษัตริย์จึงเป็นผู้มีพระราชอำนาจในการบริหารบ้านเมืองของตนเอง

๕.๔.๕.๔ ภูมิปัญญา

๑. การใช้กลอุบายให้หงส์สองหัวทะเลาะกัน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งในการสอนคน

๒. การนำเรื่องหงส์สองหัวมาเทศ ก็เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งในการสอนคนให้มีความสามัคคีกัน

๕.๕ เรื่องที่ ๕ อมตะปัญหา

๕.๕.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง	อมตะปัญหา
สถานที่	วัดแม่สุคนอก ตำบลวังช้าง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง รหัสไปรษณีย์ ๕๒๑๔๐
หมวด	๐๘ โอวาทคำสอน อักษร ไทยวน ภาษา ไทยวน
ลักษณะเอกสาร	ใบลาน จาร/บันทึก พ.ศ. ๒๔๖๔ จำนวน ๑ ผูก
ลักษณะ	ครบชุด สภาพเอกสาร ชำรุดบ้าง
การซ่อมแซม	ซ่อมสายสยอง (สายผูกคัมภีร์)
สำรวจเมื่อ	วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓
ผู้วิเคราะห์	นายจักรแก้ว นามเมือง

๕.๕.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

คัมภีร์เรื่อง อมตะปัญหา เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับโอวาทคำสอนของล้านนาไทย คัมภีร์แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ (จ.ศ. ๑๒๘๓) ไม่ปรากฏผู้แต่ง ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่วัดแม่สุคนอก ตำบลวังช้าง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

คำว่า “อมตะปัญหา” หมายถึง ปัญหาหลักธรรมที่เป็นความจริง เป็นสากล ในที่นี้หมายถึงปริศนาธรรมที่นำมาเปรียบเทียบกับพิธีฃาปนกิจ

คัมภีร์เรื่องนี้ เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล โดยกล่าวถึงประเพณีฃาปนกิจศพในสมัยพุทธกาลที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และพิธีกรรมในการฃาปนกิจนั้น สามารถนำมาเปรียบเทียบเป็นปริศนาธรรม ผู้วิเคราะห์เห็นว่าเป็นประโยชน์ และทำความเข้าใจกับพิธีกรรมในทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการนำมาเปรียบเทียบกับหลักธรรม ผู้ที่ศึกษาค้นคว้าจะได้เข้าใจถึงพิธีกรรมและเข้าใจหลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสันติสุข

๕.๕.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อสอนให้เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยนำมาเปรียบเทียบกับพิธีกรรมฃาปนกิจ

๒. เพื่อสอนให้เข้าใจพิธีกรรมฃาปนกิจได้อย่างถูกต้อง

๕.๕.๔ เนื้อหาโดยย่อ

ในสมัยพุทธกาล มีพระอรหันต์รูปหนึ่งมีพระนามว่า มหาริ ได้เดินทางไปเมืองสาวัตถี และได้เข้าไปอาศัยอยู่ในป่าช้าแห่งหนึ่งเพื่อทำสมณธรรม (สมถกัมมัฏฐาน)

ในเมืองสาวัตถี มีเศรษฐีผู้มียศคนหนึ่ง ชื่อว่า ชัมมจิตตะเศรษฐี และนางมีธิดาเศรษฐี มีบุตรสาวคนหนึ่งชื่อว่า เขมาวดี อายุ 16 ปี ก็ได้ถึงแก่ความตายลงไป สร้างความเศร้าโศกเสียใจให้แก่พ่อแม่เป็นอย่างมาก เพราะนางเป็นที่รักของพ่อแม่และนางเป็นผู้มีผิวพรรณวรรณะงดงามอย่างมาก ญาติมิตรจึงนำศพของนางไปที่ป่าช้าที่พระมหาเถระเจ้าภวณารธรรมอยู่ เมื่อญาตินำศพไปถึงก็เข้าไปกราบไหว้พระมหาเถระเจ้า

ยามนั้นมีอำมาตย์คนหนึ่งเป็นคนใช้ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ยินก็นำเอาข่าวทูลพระองค์ พระองค์จึงเสด็จมากับเหล่าเสนาอำมาตย์และเสด็จเข้าไปกราบพระมหาเถระเจ้า พระองค์จึงตรัสถึงศพของนางเขมาเถรี พระมหาเถระเจ้าจึงกล่าวว่า เราจักทำสรีระซากศพแห่งนางเขมาไปเผาเสียซึ่งในป่าช้า และนำศพของนางมาผูกไว้เป็นปริศนาธรรม (เปรียบเทียบกับหลักธรรม: ผู้วิเคราะห์) เพื่อเป็นประโยชน์แก่โยคาวจร สมณะพราหมณ์ อุบาสกอุบาสิกา ในรุ่นหลัง เพื่อเป็นเครื่องพิจารณาแห่งการเกิดกรรมสังเวช รู้เท่าถึงสภาวะธรรม ปลงเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

พระมหาเถระเจ้ากล่าวต่อพระเจ้าปเสนทิโกศล ให้ข้าราชการต้มน้ำร้อนเอามาอาบศพ และเอาศพลงจากบันได ๓ ชั้น ที่พาดบันไดเรือน และให้เอาหมอน้ำซัดขว้างลงเรือน เอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ และหาธงขาว ๓ หางไว้นำหน้าศพ นำเทียน ๖ เล่มที่เรียกว่า เทียนสังฆาร จุดไว้ข้างหีบศพ จุดตะเกียงไว้ใกล้ศพวางไว้ทางศีรษะ เอาศพเวียน ๓ รอบให้มีการบวชนาน้ำศพ ให้ถือข้าวตอกดอกไม้หว่านนำหน้าศพไป ปริศนาธรรมทั้งหลายเหล่านี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลไม่เข้าใจ จึงได้ตรัสถามพระมหาเถระเจ้า พระมหาเถระเจ้าจึงกล่าวแก่ปริศนาธรรมดังนี้

๑. การนำเอาน้ำร้อนมาอาบศพ ได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ผู้ใดกระทำความดี ย่อมเกิดความเย็นอกเย็นใจไม่เคียดร้อน เปรียบน้ำที่ต้มแล้วทำให้เย็น

๒. บันได ๓ ชั้น คือ ธรรมะ ๓ อย่าง คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ สัตว์โลกทราบใดที่ยังไม่พ้นกิเลสก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพทั้ง ๓

๓. ให้เอาหมอน้ำซัดขว้างไป ได้แก่ ชั้น ๕ เมื่อจิตวิญญูณออกจากร่างย่อมแตกดับจากกัน

๔. เอาน้ำมะพร้าวล้างหน้า ได้แก่ การชำระล้างด้วยน้ำสะอาด เปรียบดังพระอริยเจ้าที่สะอาดบริสุทธิ์ไร้มลทิน

๕. ธงขาว ๓ หาง ได้แก่ ธรรม ๓ อย่างคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ส่วนสีขาของธง หมายถึง การยอมรับความพ่ายแพ้ต่อความตาย ที่ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้

๖. เทียน ๖ เล่ม ได้แก่ ธรรม ๖ อย่าง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เป็นนายใหญ่ของร่างกายเรา เมื่อจิตวิญญาณออกจากร่างแล้ว ความเป็นใหญ่ก็หมดไป

๗. การจุดตะเกียงไว้บนศีรษะ ได้แก่ ชีวิตของเราเปรียบดังตะเกียง เมื่อไฟดับก็หมายถึงชีวิตดับ

๘. การเวียนศพ ๓ รอบ ได้แก่ หากคนเรายังมีกิเลสอยู่ ก็จะเวียนว่ายตายเกิด เป็นวัฏฏะสงสารอยู่เรื่อยไป

๙. การบวชชุงศพ ได้แก่ การให้วิญญาณผู้ตายได้เห็นชายผ้าเหลือง ยึดเป็นอารมณ์เพื่อนำจิตวิญญาณไปสู่สุคติ

๑๐. ให้มีข้าวตอกดอกไม้หว่านนำหน้าศพ ได้แก่ การบูชาพระรัตนตรัย ๓ ประการ บอกรับผู้ตายเห็นทางข้าวตอกดอกไม้ นั้นเป็นทางอันประเสริฐนำไปสู่สุคติ นั่นคือ อริยมรรคมีองค์ ๘

๕.๕.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์เรื่องนี้ สามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหา ดังต่อไปนี้

๕.๕.๕.๑ คติธรรมคำสอน

เป็นการเปรียบเทียบคติธรรมคำสอนกับพิธีกรรมฌาปนกิจแบบล้านนา ซึ่งพิธีกรรมแต่ละอย่างให้ความหมายเป็นคติธรรมคำสอน ดังต่อไปนี้

๑) น้ำร้อนอาบศพ: อกุศลกรรมบถ ๑๐

หมายถึง หากผู้ใดกระทำความดียอมเกิดความเย็นอกเย็นใจและมีจิตใจที่บริสุทธิ์ สะอาด สบายอกสบายใจ เปรียบดังน้ำร้อนแล้วทำให้เย็น

อกุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งอกุศลทางทำความชั่ว กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์ เป็นสภาพที่ทำให้จิตเสียดุลยภาพและเสื่อมสมรรถภาพ ดังนั้น ส่วนที่เป็นอกุศลกรรมบถ เป็นสิ่งที่ควรละเสีย ประกอบด้วย

ก. กายกรรม ๓ หมายถึง การกระทำชั่วทางกาย ได้แก่

๑. ปาณาติบาต หมายถึง การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การทำร้ายหรือเบียดเบียนบุคคลอื่น

๒. อทินนาทาน หมายถึง การขโมย การลักทรัพย์ การถือเอาของที่เขามิได้ให้ ไม่ได้อนุญาต

๓. กามสุมิจจาจาร หมายถึง ความประพฤตินอกใจ การล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น

ข. วิถีกรรม ๔ หมายถึง การกระทำชั่วทางวาจา ได้แก่

๑. มุสาวาท หมายถึง การพูดเท็จ การพูดโกหก
๒. ปิศุณาวาจา หมายถึง การพูดส่อเสียด เหยียดหยามดูแคลนคนอื่น
๓. ผรุสวาจา หมายถึง การพูดคำหยาบ
๔. สัมผัสปลापะ หมายถึง การพูดเพื่อเจ้อ พูดโอ้อวด พูดไม่มีสาระ

ค. มโนกรรม ๓ หมายถึง การกระทำชั่วทางใจ ได้แก่

๑. อภิชฌา หมายถึง คิดอยากได้ของผู้อื่น
๒. พยาบาท หมายถึง การคิดร้ายต่อผู้อื่น การแค้นใจต่อผู้อื่น
๓. มิจฉาทิฎฐิ หมายถึง ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ความเห็นผิดเป็น

ชอบ ดังสำนวนที่ว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

๒) บันได ๓ ขั้น: ตัณหา

หมายถึง บุคคลใดก็ตามตราบใดที่ยังไม่พ้นกิเลสก็ยังคงเวียนว่ายตายเกิดไม่มีสิ้นสุด

ตัณหา คือ ความทะยานอยาก แบ่งออกเป็น

๑. กามตัณหา คือ ความทะยานอยากในกาม ความปรารถนาที่จะบำรุงบำเรอ
ปรนเปรอตนให้มีความสุข

๒. ภวตัณหา คือ ความอยากได้อะไรก็มี เช่น อยากได้ตำแหน่ง ยศศักดิ์หรือ
อยากร่ำรวย อยากมีทรัพย์สิน เป็นต้น

๓. วิภวตัณหา ความไม่อยากได้อะไรก็มี เป็นความไม่ปรารถนา เช่น ไม่อยาก
เป็นสิ่งโน้นสิ่งนี้ เป็นต้น

๓) ขว้างหม้อน้ำ: ชั้น ๕

หมายถึง ไม่ให้ยึดมั่นในรูป ซึ่งไม่เป็นที่เที่ยงแท้ถาวร ย่อมแตกสลายไปในที่สุด

ชั้น ๕ หรือ เบญจขันธ์ หมายถึง กองแห่งรูปธรรมและนามธรรมห้าหมวดที่
ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นต้น หรือ
ส่วนประกอบห้าอย่างที่รวมเข้าเป็นชีวิต ประกอบด้วย

๑. รูปขันธ์ (corporeality) หมายถึง กองรูป, ส่วนที่เป็นรูป ร่างกาย พฤติกรรม
และคุณสมบัติต่าง ๆ ของส่วนที่เป็นร่างกาย, ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด หรือสิ่งที่เป็น
ร่างกาย พร้อมทั้งคุณและอาการ

๒. เวทนาขันธ์ (feeling ; sensation) หมายถึง กองเวทนา, ส่วนที่เป็นการเสวย
รสอารมณ์ หรือความรู้สึก สุข ทุกข์หรือเฉย ๆ

๓. สัญญาขั้น (perception) หมายถึง กองสัญญา, ส่วนที่เป็นความกำหนดหมาย หรือความกำหนดได้หมายรู้ในอารมณ์ ๖ เช่นว่า ขาว เขียว ดำ แดง เป็นต้น

๔. สังขารขั้น (mental formations) หมายถึง กองสังขาร, ส่วนที่เป็นความปรุงแต่ง, สภาพที่ปรุงแต่งจิตให้ดี หรือชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ หรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำ ที่ปรุงแต่งคุณภาพของจิต ให้เป็นกุศล อกุศล อัปยากฤต (บอกไม่ได้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล คือ เป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่ว ไม่ใช่กุศลไม่ใช่อกุศล)

๕. วิญญาณขั้น (consciousness) หมายถึง กองวิญญาณ, ส่วนที่เป็นความรู้แจ้งในอารมณ์ หรือความรู้อารมณ์ทางอายตนะทั้ง ๖ มีการเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การได้ลิ้มรส การได้สัมผัส และรับรู้ด้วยใจ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ)

๔) ธงขาว ๓ หาง : ไตรลักษณ์ (the Three Characteristics)

หมายถึง ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน

ไตรลักษณ์นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญลักษณ์ แปลว่า ลักษณะที่ทั่วไป หรือเสมอเหมือนกันแก่สิ่งทั้งปวง คำทั้งสองคือ “ไตรลักษณ์” และ “สามัญลักษณ์” มีความหมายเหมือนกันคือ ทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิต ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ (ธรรมดา) ทั้ง ๓ คือ สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เสมอเหมือนกันหมดโดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ หลักของไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณ์ มี ๓ ประการดังนี้

๑. อนิจจตา (impermanence) คือ สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป เช่น ชีวิตของคนเรา หรือสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ เสื่อมโทรม และสลายไปในที่สุด ไม่ว่าสิ่งใดก็ตามเป็นอย่างนี้เสมอเหมือนกันหมด เพียงแต่ช้าหรือเร็วเท่านั้น หลักอนิจจนี้ท่านสอนเพื่อจะได้ไม่ประมาท คือ เมื่อรู้ว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่แน่นอน มันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แม้แต่ชีวิตของเราจะอยู่ไปนานเท่าไรก็ไม่แน่นอน ดังนั้นควรจะต้องมีความเพียรพยายาม ทำกิจหน้าที่ เพื่อทำให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งของตนเองและผู้อื่นให้สำเร็จ จะมัวรอช้าอยู่ไม่ได้

๒. ทุกขตา (state of suffering or being oppressed) คือ ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่นและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยตัณหา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน

๓. อนัตตตา (soullessness or not-self) คือ ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมัน ในระดับต้น ๆ คือ ความยึดมั่นในตัวตน เริ่มตั้งแต่การรับรู้

กล่าวคือ ในวันหนึ่ง ๆ ชีวิตของเราก็คือการได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัส และได้รู้
อารมณ์ด้วยใจแล้วก็มีความรู้สึกพอใจ ไม่พอใจ รัก โกรธเกลียด อะไรต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา

๕) เทียน ๖ เล่ม : อายตนะ ๖

หมายถึง การไม่ให้อายตนะทั้ง ๖ เป็นใหญ่กว่าจิตใจ นั่นคือ จิตใจย่อมหนักแน่น
เมื่อประสบหรือสัมผัสกับอายตนะทั้ง ๖ ซึ่งอาจจะทำให้ลุ่มหลงมัวเมาได้

อายตนะ แปลว่า ที่ต่อ หรือแดน หมายถึงที่ต่อกันให้เกิดความรู้ แดนเชื่อมต่อให้
เกิดความรู้หรือแหล่งที่มาของความรู้ แปลอย่างง่าย ๆ ว่า ทางรับรู้ แบ่งออกเป็น

๑. อายตนะภายใน หมายถึง ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แดนต่อความรู้ฝ่ายภายใน
ได้แก่ ตา (จักขุ) หู (โสตตะ) จมูก (ฆานะ) ลิ้น (ชีวาหา) กาย (กาย) ใจ (มโน) ทั้ง ๖ นี้เรียกอีกอย่างว่า
อินทรีย์ ๖ เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนแต่ละอย่าง เช่น จักขุ เป็นเจ้าในการเห็น เป็นต้น

๒. อายตนะภายนอก หมายถึง ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แดนต่อความรู้ฝ่าย
ภายนอก ได้แก่ รูป (รูปะ) คือสิ่งที่เห็น เสียง (สัทตะ) กลิ่น (คันตะ) รส (รสตะ) สัมผัสทางกาย
(โณสุผัสสะ) อารมณ์ที่เกิดกับใจ สิ่งที่น่าคิด (ธรรมารมณ์) ทั้ง ๖ นี้ เรียกทั่วไปว่า อารมณ์ ๖ คือ
เป็นสิ่งที่ทำให้ใจยึดหน่วง

เมื่ออายตนะภายใน ซึ่งเป็นแดนรับรู้ กระทบกับอารมณ์ (อายตนะภายนอก) ซึ่ง
เป็นสิ่งที่ถูกรู้ก็จะเกิดความรู้จำเพาะด้านของอายตนะแต่ละอย่าง ๆ ขึ้น เช่น ตากระทบรูป เกิดความรู้
เรียกว่า เห็น หูกระทบเสียง เกิดความรู้ เรียกว่า ได้ยิน เป็นต้น ความรู้จำเพาะแต่ละด้านนี้เรียกว่า
“วิญญูญาณ” แปลว่า ความรู้แจ้ง คือรู้อารมณ์ ดังนั้น จึงมีวิญญูญาณ ๖ อย่าง เท่ากับอายตนะและอารมณ์
๖ คู่ คือ วิญญูญาณทางตา ได้แก่ เห็น วิญญูญาณทางหู ได้แก่ ได้ยิน วิญญูญาณทางจมูก ได้แก่ ได้กลิ่น
วิญญูญาณทางลิ้น ได้แก่ รู้รส วิญญูญาณทางกาย ได้แก่ รู้สิ่งที่ต้องกาย วิญญูญาณทางใจ ได้แก่ รู้อารมณ์
ทางใจ หรือรู้เรื่องในใจ

๖) การเวียนศพ ๓ รอบ: วัฏฏะ ๓

หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด ไม่มีสิ้นสุด วัฏฏะ หมายถึง วน, วงเวียน หรือ
หมุนเวียนกันไปไม่มีที่สิ้นสุด โดยมีองค์ประกอบเป็นเหตุปัจจัย ๓ ประการคือ

๑. กิเลสวัฏฏ์ หมายถึง วงจรกิเลส คือ ตัวสาเหตุผลักดันให้คิดปรุงแต่งกระทำ
การต่าง ๆ

๒. กรรมวัฏฏ์ หมายถึง วงจรกรรม คือ กระบวนการกระทำหรือกรรม
ทั้งหลายที่ปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไปต่าง ๆ

๓. วิปากวัฏฏ์ หมายถึง วงจรวิปาก คือสภาพชีวิตที่เป็นผลแห่งการปรุงแต่ง
ของกรรม และกลับเป็นปัจจัยเสริมสร้างกิเลสต่อไปได้อีก

สภาพทั้ง ๓ นี้ได้ชื่อว่าวงจร เพราะหมุนเวียนกันไปคือ กิเลสเกิดขึ้น เช่น เกิดความไม่รู้ (อวิชชา) เกิดตัณหา (ความอยาก) และเกิดความยึดมั่นถือมั่น (อุปาทาน) แล้วให้ทำกรรม (การกระทำ) ครั้นทำกรรมแล้ว ย่อมได้วิบากแห่งกรรม เมื่อได้รับวิบากแห่งกรรม กิเลสก็เกิดขึ้นอีกวนกันไปอย่างนี้ กว่าพระอรหันตมรรคจะตัดให้ขาดลง

ตราบใดที่กิเลสยังไม่หมด การหมุนเวียนเป็นกิเลส กรรมและวิบากก็ต้องมีอยู่ และคนสัตว์เหล่านั้นต้องเวียนว่ายตายเกิด หมุนวนอยู่ในสังสารวัฏตลอดไป พร้อมกับต้องประสบสุข ๆ ทุกข์ ๆ อยู่เรื่อยไป ไม่มีที่สิ้นสุด

๓) การหว่านข้าวตอกดอกไม้: พระรัตนตรัย

หมายถึง การแสดงถึงการเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และ พระสงฆ์

๑. **พระพุทธ** คือ พระพุทธเจ้า หมายถึง ผู้ที่ได้ตรัสรู้ความจริงของสรรพสิ่ง ด้วยพระองค์เอง และได้ทรงสั่งสอนชาวโลกให้รู้แจ้งตามที่พระองค์ทรงตรัสรู้มา

๒. **พระธรรม** คือ คำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นสัจธรรมอันวางผลประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามอย่างแท้จริง

๓. **พระสงฆ์** คือ สาวกผู้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จนได้รับผลแห่งการปฏิบัติ แล้วนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่พุทธศาสนิกชนถือเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา

๔) มรรคมีองค์ ๘ (the Noble Eightfold Path)

มรรค คือแนวทางการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือการบรรลุละความหลุดพ้น มรรคเป็นประมวลหลักความประพฤติปฏิบัติหรือระบบจริยธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา เป็นคำสอนภาคปฏิบัติที่จะช่วยให้ดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายเป็นผลสำเร็จขึ้นมาในชีวิตจริง ประกอบด้วยมรรคมีองค์ ๘ คือ

๑. **สัมมาทิฐิ** หมายถึง ความเห็นชอบ เช่น รู้ว่าสิ่งไหนควรทำสิ่งไหนไม่ควรทำ เห็นว่าการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เห็นว่ามีผู้ทำความคิดต่อเรา เราก็ทำดีตอบ รู้จักการตอบแทนผู้มีพระคุณ เป็นต้น

๒. **สัมมาสังกัปปะ** หมายถึง การดำริชอบ ได้แก่ คิดในสิ่งที่ดี ไม่คิดโลภอยากได้ของเขา ไม่คิดหลงมัวเมาต่อออบายมุข ไม่คิดโกรธเคืองพยาบาทของเวรผู้อื่น ไม่คิดทำร้ายหรือเบียดเบียนคนอื่นหรือสัตว์อื่นให้ได้รับความทุกข์ ความเจ็บปวดทรมาน เป็นต้น

๓. **สัมมาวาจา** หมายถึง การเจรจาชอบ ได้แก่ วาจาสุจริต หรือไม่พูดชั่ว ๔ ประการ คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ และพูดในสิ่งที่เป็นจริง มีประโยชน์ ไพเราะอ่อนหวาน พูดมีสาระ และพูดถูกกาลเทศะ เป็นต้น

๔. **สัมมากัมมันตะ** หมายถึง การกระทำชอบ ได้แก่ การประพฤติตามกาสุจริต ๓ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ลักทรัพย์หรือเอาทรัพย์สินคนอื่นมาเป็นของเรา ไม่ประพฤติผิดในกาม

๕. **สัมมาอาชีวะ** หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ การเว้นจากมิจาชีพ ประกอบแต่สัมมาชีพ คืออาชีพที่สุจริต อาชีพที่ดีงาม ไม่เป็นอาชีพที่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนอื่น เช่น การหลอกลวง การปล้น การบังคับขู่เข็ญ การค้ายาเสพติด เป็นต้น

๖. **สัมมาวายามะ** หมายถึง ความพยายามชอบ ได้แก่ ความเพียรพยายามในสิ่งที่ดีงามถูกต้อง นั่นคือความพยายามสำรวมระวังตนมิให้ทำความชั่ว เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นในตน เพียรพยายามทำความดีที่เกิดขึ้นในตน และเพียรพยายามรักษาคุณความดีที่เกิดขึ้นในตนให้อยู่ในตนตลอดไป

๗. **สัมมาสติ** หมายถึง ความระลึกชอบ คือ การตั้งสติกำหนดพิจารณาให้เห็นในสิ่งทั้งหลายที่ปรากฏตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งนั้น ได้แก่ การพิจารณาร่างกาย จิต และความรู้สึกของตนให้เห็นตามสภาพที่เป็นจริง รวมทั้งการตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรมทั้งหลายที่มีอยู่ตามสภาพของธรรมนั้น ๆ

๘. **สัมมาสมาธิ** หมายถึง การตั้งใจชอบ คือ การใช้สมาธิที่ถูกทาง การตั้งใจกระทำในสิ่งที่ดีงามทั้งหลาย เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน การตั้งใจประกอบกิจการงานให้ประสบความสำเร็จหรือบรรลุจุดมุ่งหมาย ในขั้นสูงสุด คือการใช้สมาธิเพื่อจุดหมายในทางหลุดพ้น เป็นไปเพื่อปัญญาที่รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง

๕.๕.๕.๒ คำนิยม

การเรียกคำสร้อยต่อท้ายชื่อ เป็นคำเรียกคำสร้อยต่อท้ายชื่อของบุคคลในสมัยโบราณ เช่น ชัมมจิตตะเศรษฐี สันนิษฐานว่า คนในสมัยโบราณไม่มีนามสกุล และมีชื่อที่ตรงกันมาก จึงต้องอาศัยคำสร้อยต่อท้าย เพื่อให้รู้ว่าเป็นบุคคลใด

๕.๕.๕.๓ วัฒนธรรมประเพณี

๑) ประเพณีการปลงศพของชาวล้านนาในอดีต-ปัจจุบัน ได้สืบทอดจากเรื่องอมตะปัญหา

๒) พิธีกรรมต่าง ๆ แสดงถึงภูมิปัญญาในการสอนคนผู้มีชีวิตอยู่ของชาวล้านนา

๕.๖ เรื่องที่ ๖ สุลันตามหาเศรษฐีจีเหล่า

๕.๖.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง สุลันตามหาเศรษฐีจีเหล่า
 สถานที่ วัดแก่นไต้ ตำบลห้วยซ้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
 รหัสไปรษณีย์ ๕๗๑๔๐
 หมวด ๑๑ นิยายธรรม อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน
 ลักษณะเอกสาร ใบลาน จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก
 ลักษณะ ครอบชุด สภาพเอกสาร ชำรุดบ้าง
 การซ่อมแซม ทำความสะอาด ถ่ายไมโครฟิล์ม ไม่ถ่าย
 ดำรงเมื่อ วันที่ ๑๑ เดือน กุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๓
 ผู้วิเคราะห์ นายณัฐพล วงศ์ไชย นางวันทณี อินตะทุ่ง

๕.๖.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

คัมภีร์เรื่องสุลันตามหาเศรษฐีจีเหล่า จำนวน ๑ ผูก ไม่ปรากฏผู้แต่งและปีที่แต่ง
 ปัจจุบัน เก็บรักษาไว้ที่ วัดแก่นไต้ ตำบลห้วยซ้อ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

๕.๖.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อสอนให้รู้จักการรักษาศีล ฟังธรรม ไม่ประพฤตินิสิต ที่ทำให้เกิดความ
 ฉิบหาย
๒. เพื่อสอนให้รู้จักการให้ทาน ประพฤติสิ่งที่ถูกทำนองคลองธรรมอยู่เสมอ
๓. เพื่อสอนให้รู้ว่าโทษของการดื่ม สุราและเมรัย

๕.๖.๔ เนื้อหาโดยย่อ

ณ เมืองพาราณสี ยังมีมหาเศรษฐีผู้หนึ่ง มีทรัพย์สิ่งของ ๑๘ โกฏิ ชื่อว่า สุลันตามหา
 เศรษฐี ท่านได้ดีเพื่อท่านทำไร่นา ปลุกข้าว เจริญเติบโตดี มีต้นสมบูรณ มีเมล็ดข้าวใหญ่ เป็นที่น่า
 มอง ไม่มีแมลงมารบกวน ถึงเวลาเกี่ยวข้าวท่านเศรษฐีก็ให้เอาสุรามาล้าง เป็นที่สนุกสนานของผู้
 ที่มาจะเกี่ยวข้าว ท่านเศรษฐีทำอย่างนี้ทุก ๆ วัน จนเกี่ยวข้าวเสร็จ พอถึงเวลาเก็บเกี่ยวอีกปีเศรษฐี
 ท่านก็ทำอย่างนั้นอีก ทำให้ชาวบ้านเลียนแบบ ทำให้ข้าวในนาที่เคยสมบูรณ เริ่มลดความสมบูรณลง
 ปีละเล็กละน้อย มีแมลงมารบกวนข้าว ชาวบ้านทั้งหลายก็มีการเจ็บป่วยไข้มีโรคต่าง ๆ พอถึงเวลา

เก็บเกี่ยวท่านเศรษฐีก็นำเอาสุรามาล้างอีก เทวดาที่อยู่รักษาไร่และนาของเศรษฐี ก็มาปรึกษาว่า เราไม่ควรอยู่รักษา เพราะเศรษฐีทำในสิ่งไม่ดีอันร้อนไหม้ พวกเราควรละทิ้งให้ทุกข์ยาก ตลอดจนตายไปเลย และก็นำเข้าไปอยู่ในถ้ำเสีย ทำให้ไม่มีเทวดาอยู่รักษาไร่นาของท่านเศรษฐี วัว ควาย ก็ตาย ท่านเศรษฐีก็เริ่มยากจนลงมาทีละเล็กละน้อย จนกระทั่งถึงกับถือกะลาไปขอกิน

พระพุทธเจ้า เสด็จผ่านมาพักอยู่ที่ภูเขานั้น ท่านมหาเศรษฐีก็ไปกราบ ถามว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ แต่ก่อนนั้นข้าพเจ้าเป็นมหาเศรษฐี แต่ทำไมเดี๋ยวนี้ ข้าพเจ้าถึงยากจน จนกระทั่งถือ กะลาขอกินพระเจ้าค่ะ”

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า คุณก่อน ท่านมหาเศรษฐี ท่านจงจำไว้ คือว่า ท่านทำไม่ถูกต้อง ทำนองคลองธรรม ท่านเอาสุรามากินในเวลาปลูกข้าว และเก็บเกี่ยวข้าว ทำให้มีเสียงเอะอะ เดือดร้อน ไม่รู้ทางอันฉิบหาย ถ้าท่านกระทำความผิดนั้นเรียกว่า เสีย ๒ ส่วน ได้ ๑ ส่วน

เทวดาทั้งหลายอยู่ไม่ได้ ก็พากันหนีไปอยู่บ่ออยู่ถ้ำ ทำให้ท่านเศรษฐีถือหม้อกระเบื้อง ขอกทานกิน การกินสุรานั้นเป็นโทษ กินแล้วไม่มีประโยชน์ ท่านเศรษฐีจึงจำไว้ว่า ถ้าใครเอาข้าวไป ใส้เพื่อทำสุราแล้วไปดื่มเป็นสุรา ถ้าหากว่า ควันไฟไปถึงแห่งไหน ก็เดือดร้อนไปถึงที่นั้น ท่านจง ขอบขมาลาโทษ และปฏิบัติศีล

ดังนั้น มหาเศรษฐีก็รับเอาศีล ๕ จากพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธเจ้าก็ตรัสสอนต่อไปว่า “คุณก่อน ท่านมหาเศรษฐี ถ้าหากว่าท่านปลูกข้าว อยาได้ปลูกกลางคืน เกี่ยวข้าวกลางคืน สิ่งที่ไม่ดี เหล่านี้อย่ากระทำ” ถือว่าเป็นสิ่งที่ “ซิด” หมายถึง เสนียดจัญไร อปมงคล ก็ทำให้แพ้ทั้งเมือง นายบ้านทำก็แพ้ทั้งบ้าน เจ้าของเรือนทำก็แพ้ทั้งเรือน จะทำให้เจ็บป่วย ทำมาค้าขายไม่ร่ำรวย ไม่พอกิน

เมื่อได้สดับรับฟังคำสอนแล้ว ก็กราบอำลาพระพุทธองค์ แล้วก็กลับมาบ้านของตน แล้วชาวบ้านทั้งหลายและมหาเศรษฐี ก็ได้พากันชำระในสิ่งที่ไม่ดีคือว่า ไม่ดื่มสุรา พากันทำไร่ไถนา ค้าขายตามปกติส่วน ท่านมหาเศรษฐีก็กลับมาเป็นมหาเศรษฐีเหมือนเดิม ไม่ดื่มเหล้า เพราะกลัวบาป และความยากจน แมลงศัตรูพืชก็ไม่รบกวน คนและสัตว์ทั้งหลายก็มีความสุข อยู่ยืนยาวถึงแต่่าชรา กันทุกคน จากนั้นท่านมหาเศรษฐี ก็นำข้าวปลาอาหารไปถวายอุทิศให้เทวดา และเทวดาทั้งหลาย แล้วก็อาราธนาให้กลับมารักษาเขตไร่ แคนนา เหมือนเดิม ฝนก็ตกลงมาตามฤดูกาล ข้าวปลาอาหาร ก็กลับมาสมบูรณ์เหมือนเดิมทุกประการ

๕.๖.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

๕.๖.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. จดเว้นการเสพสุราเมรัย

เพื่อที่จะสั่งสอนให้คนเป็นคนดีมีศีลธรรม มีระเบียบ มีวินัย มีกฎมีระเบียบต่อการทำงานและกิจกรรมที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ตลอดทุกวัน รู้จักว่าสิ่งไหนควรทำสิ่งไหนไม่ควรทำ รู้จักทำสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ และให้รู้จักละเว้นสิ่งที่ทำแล้วให้เกิดโทษทั้งตนเองและผู้อื่น

๑) การเสพสุราเมรัยก่อให้เกิดโทษ ๖ ประการคือ

๑.๑) เสียวทรัพย์ แทนที่จะนำทรัพย์ที่มีไปใช้จ่ายในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เช่น ใช้จ่าย ๔ หรือเก็บไว้เป็นทุนรอนในภายหน้า ก็กลับนำมาใช้ซื้อหายาพิษร้ายกิน เพื่อฆ่าตัวเอง “คนฉลาดจ่ายทรัพย์เพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น แต่คนโง่ กลับจ่ายทรัพย์เพื่อทำลายประโยชน์ทั้ง ๒ ทาง”

๑.๒) ก่อการทะเลาะวิวาท เพราะผู้ที่มึนเมาย่อมขาดความเกรงกลัวต่อผลบาป (โอดตปปะ) จึงเป็นเหตุกระทบกระทั่งกับผู้อื่นได้ง่าย

๑.๓) เป็นเหตุให้เกิดโรค หากเราคืม(เสพ)ติดต่อกันเป็นเวลานาน ก็ย่อมเกิดโทษสะสมกับร่างกายของเราได้ และยังส่งผลให้เกิดอันตรายอย่างอื่นได้อีก เช่น อุบัติเหตุต่าง ๆ

๑.๔) บุคคลอื่นตำหนิติเตียน เพราะคนที่ทำลายประโยชน์ของตนเอง และผู้อื่น ย่อมไม่เป็นที่นิยมชมชอบสำหรับคนทั่วไป

๑.๕) ทำให้เป็นคนไม่รู้จักอาย เพราะเมื่อเราคืมสุราเข้าไปแล้ว ความละอายแก่ใจ (หิริ) ก็เป็นอันเหลือน้อยทุกขณะ และบางทีก็ไม่มีเหลือเลย

๑.๖) บั่นทอนกำลังปัญญา เพราะคนที่มึนเมาไม่มีสติ (ความระลึกได้) สมบูรณ์ และเมื่อสติไม่สมบูรณ์ ปัญญาจึงมาทันสถานการณ์ปัจจุบันไม่ได้ ปัญญาเปรียบเหมือนดวงตาดังนั้นเมื่อปัญญาถูกทอนกำลังลง ก็เปรียบเหมือนดวงตา ที่ใช้มองดูทางชีวิตของเราได้มืดบอดลงไปแล้ว

สุรา มี ๕ ชนิด คือ ๑) สุราที่ทำด้วยแป้ง ๒) สุราที่ทำด้วยขนม ๓) สุราที่ทำด้วยข้าวสุก ๔) สุราที่ใส่เชื้อ ๕) สุราที่ปรุงด้วยเครื่องปรุงมีมะขามป้อม เป็นต้น

เมรัย มี ๕ ชนิด คือ ๑) น้ำหมักคองด้วยดอกไม้ ๒) น้ำหมักคองด้วยผลไม้ ๓) น้ำหมักคองด้วยผลจันทร์ ๔) น้ำหมักคองด้วยน้ำอ้อย ๕) น้ำหมักคองด้วยรสแห่งสมอและมะขามป้อม เป็นต้น

การคืมสุราและเมรัย เป็นการบ่อนทำลายศีลธรรมอันดีงามโดยไม่ยั้งคิด เพราะผู้คืมจนเมามายแล้วจะต้องประมาท หลงลืมตัว ไร้ความสำนึกผิดชอบชั่วดี เป็นเหตุให้กิเลสกำริบเสิบสาน ชักพาให้ทำความชั่วได้ทุกอย่าง คือยั่วให้ลุ่มหลงเกิดขึ้นในใจจนไม่มีสติคอยยับยั้งทำให้เกิด

ความโลภ ทำให้เกิดความหลงและเป็นทางให้เกิดความโกรธตามมา เมื่อความโลภ ความโกรธ ความหลงเกิดขึ้นแล้วก็บังคับให้คนทำตามอำนาจของกิเลส ก่อให้ทำความชั่วทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๒. คนครองเรือนที่ร้ายและดี ๑๐ ประเภท

คนครองเรือน แยกได้เป็นหลายประเภท จัดเป็นชั้น ๆ ได้ตั้งแต่ร้ายไปถึงดี และที่ดีก็มีหลายระดับ คุุณส์ที่ดี นำเคารพนับถือแท้จริง คือประเภทที่ ๑๐ ในคนครองเรือน ๑๐ ประเภท ต่อไปนี้

กลุ่ม ๑ หาทรัพย์โดยทางไม่ชอบธรรม

๑. แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลียดคนให้เป็นสุข ทั้งไม่เพื่อแบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสียทั้ง ๓ ส่วน: ควรดำเนินทั้ง ๓ สถาน)

๒. แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว เลียดคนให้เป็นสุข แต่ไม่เพื่อแบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสีย ๒ ส่วน ดี ๑ ส่วน: ควรดำเนิน ๒ ส่วน ชม ๑ สถาน)

๓. แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว เลียดคนให้เป็นสุขด้วยเพื่อแบ่งปันและใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสีย ๑ ส่วน ดี ๒ ส่วน: ควรดำเนิน ๑ สถาน ชม ๑ สถาน)

กลุ่มที่ ๒ หาชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง

๑. แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลียดคนให้เป็นสุข ทั้งไม่เพื่อแบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสีย ๓ ส่วน ดี ๑ ส่วน: ควรดำเนิน ๓ สถาน ชม ๑ สถาน)

๒. แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ได้ทรัพย์มาแล้ว เลียดคนให้เป็นสุข แต่ไม่เพื่อแบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสีย ๒ ส่วน ดี ๒ ส่วน: ควรดำเนิน ๒ สถาน ชม ๒ สถาน)

๓. แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง ได้ทรัพย์มาแล้ว เลียดคนให้เป็นสุขด้วย เพื่อแบ่งปันและใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสีย ๑ ส่วน ดี ๓ ส่วน: ควรดำเนิน ๑ สถาน ชม ๓ สถาน)

กลุ่มที่ ๓ หาโดยชอบธรรม

๑. หาทรัพย์โดยชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว ไม่เลียดคนให้เป็นสุข ทั้งไม่เพื่อแบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสีย ๒ ส่วน ดี ๑ ส่วน: ควรดำเนิน ๒ สถาน ชม ๑ สถาน)

๒. หาทรัพย์โดยชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว เลียดคนให้เป็นสุข แต่ไม่เพื่อแบ่งปันและไม่ใช้ทรัพย์นั้นทำความดี (เสีย ๑ ส่วน ดี ๒ ส่วน: ควรดำเนิน ๑ สถาน ชม ๒ สถาน)

๓. หาทรัพย์โดยชอบธรรม ได้ทรัพย์มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุขด้วย เพื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำความดี แต่ยั้งคิด ยังมัวเมา หมกมุ่น กินใช้ทรัพย์สมบัติ โดยไม่รู้เท่าทันเห็นโทษ ไม่มีปัญญาที่จะทำตนให้เป็นอิสระ เป็นนายเหนือโภคทรัพย์ได้ (เสียว ๑ ส่วน ดี ๑ ส่วน: ควรดำเนิน ๑ สถาน ชม ๑ สถาน)

พวกพิเศษ ผู้ที่แสวงหาความชอบธรรม และใช้อย่างมีสติสัมปชัญญะ มีจิตใจเป็นอิสระ มีลักษณะดังนี้

๔. แสวงหาโภคทรัพย์โดยทางชอบธรรม ได้มาแล้ว เลี้ยงตนให้เป็นสุข เพื่อแผ่แบ่งปัน และใช้ทรัพย์นั้นทำความดี ไม่ลุ่มหลง ไม่หมกมุ่นมัวเมา กินใช้ทรัพย์สมบัติโดยรู้เท่าทัน เห็นคุณโทษ ทางดีทางเสียของมัน มีปัญญา ทำให้ตนเป็นอิสระหลุดพ้น เป็นนายเหนือโภคทรัพย์

ประเภทที่ ๔ นี้ พระพุทธเจ้าสรรเสริญว่าเป็นผู้เลิศ ประเสริฐสูงสุด ควรชมทั้ง ๔ สถานคือ เป็นคฤหัสถ์แบบฉบับที่น่าเคารพนับถือ

๕.๖.๕.๒ ค่านิยมของสังคัม

๑) ค่านิยมในการปลูกโดยวิธีลงแขก (เอามือ) คือชาวบ้านจะมาช่วยกันปลูกข้าวในแต่วันเป็นกลุ่ม ๆ โดยแลกเปลี่ยนแรงงานกัน การทำแบบนี้นิยมทำกันมาแต่โบราณ เป็นลักษณะสังคัมนิยม คือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ต้องจ้าง แต่มีธรรมเนียมอยู่อย่างหนึ่ง คือ เจ้าของที่นาจะต้องเลี้ยงดูคนผู้มาช่วยปลูกข้าวด้วยการเลี้ยงอาหาร หรือสุรามรัย

๒) การไม่นิยมปลูกข้าวตอนกลางคืน คนโบราณถือว่าการปลูกข้าวตอนกลางคืน เป็นสิ่งที่ไม่ดีที่เรียกว่า “จืด” หรือเสียดจัญไร หากวิเคราะห์ตามสภาพที่เป็นจริงแล้ว จะเห็นได้ว่าการปลูกข้าวตอนกลางคืนในสมัยโบราณนั้นไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง ทั้งนี้เป็นเพราะตอนกลางคืนไม่มีแสงสว่างเพียงพอที่จะทำการเกี่ยวข้าวอาจจะเป็นอันตรายจากคมเกี่ยวก็ได้ นอกจากนั้นสัตว์พิษชนิดต่าง ๆ ในสมัยโบราณคงมีมาก จึงเป็นอันตรายต่อผู้คนได้ รวมทั้งความไม่สะดวกในการเดินทางตอนกลางคืน เป็นต้น

๕.๖.๕.๓ วัฒนธรรมประเพณี

ในล้านนาไทย ประเพณีแรกนาหรือแฮกนา มีมาแต่โบราณเช่นเดียวกัน มีปรากฏอยู่ในตำราโบราณหลายฉบับที่เกี่ยวกับการทำพิธีกรรมสังเวชของราษฎร แต่ในราชสำนักไม่ปรากฏชัดเจนเนื่องมาจากการสิ้นสุดของกษัตริย์ในราชวงศ์มังราย นับแต่ พ.ศ. ๒๑๑๐ ต่อมาสมัยเจ้าผู้ครองนครก็ไม่ได้จัดพิธีนี้เป็นแบบอย่าง จึงทำกันในกลุ่มราษฎรที่มีความเชื่อถือศรัทธาต่อแม่โพสพ หรือโพสพเทพธิดา ผู้ประทานธัญญาหารให้แก่มนุษย์ ได้จัดทำกันต่อมาจนตราบทุกวันนี้ การแฮกนาของชาวล้านนาไทยกับการแรกนาของภาคกลางเป็นอันเดียวกัน ต่างกันที่ทางล้านนาประชาชน

ออกเสียงเป็นแสกนา เป็นอย่างเดียวกันจรดพระนังคัล คือการไถนา หรือ พระราชพิธีแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพระราชพิธีของแผ่นดิน สมัยโบราณเป็นพระราชภาระของพระมหากษัตริราชเจ้าทรงกระทำ สมัยปัจจุบันนี้ รัฐบาลได้ถือเป็นการงานพระราชพิธีซึ่งดำเนินงานโดยการทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับสำนักพระราชวัง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเสด็จทรงประกอบพระราชพิธี ณ สนามหลวงทุกปี ถือว่าเป็นมหามงคลแก่ราษฎรทั่วประเทศทีเดียว

การแสกนา ก็คือ การลงมือไถครั้งแรกของชาวนา แต่ละครอบครัว ประเพณีที่ถือปฏิบัติแต่เดิมนั้นชาวนาจะคำนึงถึงพญานาคให้น้ำในวันปีใหม่หรือสงกรานต์ว่า ปีนี้นาจที่ให้น้ำหน้าไปทางทิศไหน การเริ่มไถนาจะเริ่มไถตั้งแต่หัวนาคไปหาหางนาค จะเว้นจากการไถเสาเกล็ดนาค คือ ทวนเกล็ดพญานาค ๑ และไถค้ำงท้องนาค ๑ หมายถึงการไถที่ตระกายท้องนาค ซึ่งการไถ ๒ แบบนี้ไม่เป็นมงคล การไถนั้นจะเริ่มต้นด้วยการ “ผ่าฮิว” คือ ไถแบ่งตอน แล้วจะไถ “พัดซ้าย” หมายถึง การไถค้ำงซ้ายให้ก่อนจึงไถผลักมาทางขวา แล้วต่อไปให้ “พัดขวา” คือการไถค้ำงขวาผลักจึงไถมาค้ำงซ้าย และไถเรื่อยไปจนกว่าจะหมดเนื้อที่ในนา

๕.๖.๕.๔ วิธีชีวิต

ประชาชนชาวไทยทั้งสมัยโบราณ และสมัยปัจจุบันมีอาชีพทางการเกษตรกรรมมาแต่โบราณกาล อาหารที่สำคัญ คือ ข้าว เป็นทั้งแป้งและน้ำตาล เป็นอาหารหลักที่ขาดไม่ได้ ดังนั้น การผลิตข้าวจึงเป็นงานสำคัญ ในวิถีชีวิตของคนไทยทั้งหมด การแสวงหาเนื้อที่ปลูกข้าวโดยการหาแหล่งน้ำและเนื้อที่ราบเป็นที่ปลูกข้าว เรียกกันว่า “ทุ่งนา” จึงมีมาช้านาน เนื้อที่ส่วนใหญ่ซึ่งเป็นที่ราบของประเทศได้สงวนไว้สำหรับเป็นที่ปลูกข้าวมากมาย

๕.๗ เรื่องที่ ๗ โลกธรรม

๕.๗.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง โลกธรรม

สถานที่ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
รหัสไปรษณีย์ ๕๖๐๐๐

หมวด โอวาทคำสอน อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน

ลักษณะเอกสาร ใบลาน จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก

ลักษณะ ไม่ครบชุด สภาพเอกสาร ชำรุดบ้าง

การซ่อมแซม ไม่ได้ซ่อม

สำรวจเมื่อ วันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕

ผู้วิเคราะห์ นางสาวพัชรินทร์ โคแพร่ นางจงจิตร แสงทอง

๕.๗.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

โอวาทคำสอนที่กล่าวถึงเรื่อง โลกธรรมนี้มีปรากฏอยู่ในใบลานชุดหนึ่ง ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา โลกธรรมนี้มีเนื้อหาในนวโกวาทของนักธรรมชั้นตรี ซึ่งพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงได้รวบรวมเป็นตำราเรียนชื่อว่า “โลกธรรม ๘” และมีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเชื่อว่า โลกธรรมนี้เป็นธรรมที่คนเราควรได้ศึกษา และทำความเข้าใจ เพราะลักษณะแบบโลกธรรมนี้มีเกิดขึ้นทุก ๆ คน จึงได้ชื่อว่า โลกธรรม หรือธรรมของชาวโลกนั่นเอง

๕.๗.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อสอนให้บุคคลได้รู้จักความพอดี ความพอใจในสิ่งที่ตนได้ ตนมี ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองให้มากนัก

๒. เพื่อสอนให้บุคคลไม่ลุ่มหลงมกมาย ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งนั้น ๆ ได้รู้จักใช้ปัญญาพิจารณา มีสติยับยั้งจิตใจ และใช้หลักธรรมในสิ่งที่ถูกที่ควร

๕.๖.๔ เนื้อหาโดยย่อ

โลกธรรม คือ ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ มี ๘ ประการคือ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นิินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ ต่อไปนี้จะแสดงที่เกิด และที่ดับแห่งโลกธรรมทั้ง ๘ ประการ ดังนี้คือ

- ได้ลาภ ได้ยศ ได้สุข ได้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ เป็นอริฏฐารมณ์ คือ อารมณ์ที่น่าปรารถนา น่าพอใจ ย่อมเกิดมี เกิดขึ้น เพราะอำนาจแห่งกุศลธรรม

- เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นิินทา ทุกข์ ธรรมเหล่านี้ เป็นอนิฏฐารมณ์ คือ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพึงพอใจ เพราะย่อมเกิดแต่สิ่งที่ไม่ดี จัดเป็นอกุศลธรรม

ทั้งสองประเด็นนี้เกิดขึ้นได้เพราะกุศลและอกุศลเท่านั้น ย่อมดับไปเพราะกุศล และอกุศลเหมือนกัน เมื่อโลกธรรมนี้เกิดขึ้นแก่เรา ควรที่จะพิจารณาว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา ควรรู้เท่าทัน อย่าได้ครอบงำจิตใจ อย่ายินดีในสิ่งที่ชอบ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่ายินร้ายในสิ่งที่ไม่ชอบ คือ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นิินทา และทุกข์ เมื่อได้พิจารณาโลกธรรมเหล่านี้ว่า เป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วต้องเสื่อมไป รู้แจ้งด้วยปัญญาตนเองแล้วก็จะคลายจากการยึดถือในโลกธรรมนี้ได้ ย่อมพ้นจากทุกข์ ความเศร้าโศกทั้งสิ้น เหมือนคนตื่นจากนอนหลับไม่ยึดมั่นถือมั่นในความฝัน สมดังคำว่า จิตใจของผู้ใดอันโลกธรรมถูกต้องแล้ว ไม่หวั่นไหว เป็นจิตไม่โศก ปราศจากทุกข์ เป็นจิตอันเกษม ซึ่งเป็นมงคลอันสูงสุด

๕.๖.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์เรื่องนี้ สามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่เสนอได้ ดังต่อไปนี้

๕.๖.๕.๑ คติธรรมคำสอน

โลกธรรม ๘ โลกธรรม คือ เรื่องของโลก ธรรมดาของโลก ธรรมชาติของโลก หมายถึง ธรรมชาติที่มีอยู่ เป็นอยู่คู่กับมนุษย์ปุถุชนคนธรรมดา ไม่มีใครสามารถหลุดพ้นได้ แม้แต่พระอริยบุคคลก็ต้องมีสิ่งเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

โลกธรรม มี ๘ อย่างแบ่งออกเป็น

๑. อารมณ์ที่น่าปรารถนา พึงพอใจ เรียกว่า อริฏฐารมณ์ ๔ ได้แก่ ได้ลาภ ได้ยศ ได้รับการสรรเสริญ ได้รับความสุข

๒. อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพึงพอใจ เรียกว่า อนิฏฐารมณ์ ๔ ได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ได้รับการนิินทา และได้รับความทุกข์

โลกธรรมนี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน ทั้งเกิดขึ้นกับปุถุชนทั่วไป และเกิดแก่พระอริยสาวก จะแตกต่างกันก็แต่การวางใจและการปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ กล่าวคือ

๑) ปุถุชนทั่วไป ที่ไม่ได้รับการศึกษา ไม่รู้จักฝึกอบรมตน ย่อมไม่เข้าใจ ไม่รู้เท่าทันตามความเป็นจริง ลุ่มหลงลืมนตน ยินดียินร้าย คราวได้ลาภ ได้ยศ ได้สรรเสริญ ได้สุข ก็หลงใหลมัวเมา หรือลำพองจนหลงลอย คราวเสียลาภ เสียยศ ถูกนินทา และเป็นทุกข์ ก็เกิดการท้อ หมดกำลังใจ หรือถึงกับคลุ้มคลั่ง ปล่อยให้โลกธรรมเข้าครอบงำอำยิจิตใจ ไม่พ้นจากความทุกข์โศก

๒) ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรม ผู้เป็นอริยสาวก สามารถรู้และพิจารณารู้เท่าทันตามความเป็นจริงว่า สิ่งเหล่านี้ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม ที่เกิดขึ้นกับตน ล้วนไม่เที่ยง ไม่คงทน ไม่สมบูรณ์ มีความแปรปรวนได้เป็นธรรมดา จึงไม่หลงใหลมัวเมา เคลิบเคลิ้มไปตามอารมณ์ที่น่าปรารถนา และไม่ขุ่นมัว หม่นหมอง คลุ้มคลั่งกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา มีจิตใจไม่หวั่นไหว มีสติดำรงอยู่ได้ วางตัววางใจให้พอดี ไม่หลงระเหิงในความสุข และไม่ถูกความทุกข์ทับถมจิตใจ เป็นต้น

ยิ่งกว่านั้น พระอริยสาวกอาจใช้โลกธรรมเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ เช่น ใช้อารมณ์ที่น่าปรารถนาเป็นบทเรียน เป็นแบบทดสอบเป็นแบบฝึกหัดในการพัฒนาตนและใช้อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาเป็นโอกาสหรือเป็นอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ความดีงาม และบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้ยิ่งขึ้นไป

๕.๓.๕.๒ ค่านิยมทางสังคม

ค่านิยมในสิ่งที่ดี ที่พึงพอใจ เป็นปกติของชาวโลกทุกคน ที่จะนิยมชมชอบแต่ในสิ่งที่ดี ๆ สิ่งที่เป็นฝ่ายอริยธรรม อารมณ์ที่พึงปรารถนา อารมณ์ที่พึงพอใจ เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายของครอบครัว ของสังคม สิ่งที่เป็นอนิยธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงพอใจ แต่ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ต้องเกิดขึ้นควบคู่กันอยู่เสมอ ดังนั้น ท่านจึงเรียกโลกธรรมนี้ว่า “ธรรมครอบงำสัตว์โลก” นั่นเอง

๕.๓.๕.๓ วิถีชีวิต

วิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชน ย่อมจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ละกลุ่มชน เช่นว่า วิถีชีวิตของคนส่วนรวม มักชอบสิ่งของที่ดี ราคาแพง คนสามัญปานกลาง ก็ใช้วิถีชีวิตขนาดกลาง ถ้าเป็นชนชั้นล่าง ก็มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย สรุปว่าควรใช้ชีวิตแบบพอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนเองมี พอใจในสิ่งที่ตนเองหามาได้โดยชอบธรรม ไม่ค้ำนรนามากเกินความสามารถหรืออยากได้ในลักษณะที่ไม่ชอบธรรม เช่น โกง หลอกหลวง ยื้อแย่งของผู้อื่น เป็นต้น โลกธรรม ๘ นี้ มุ่งสอนให้ใช้ชีวิตแบบพอเพียง และให้รู้จักวางตนให้เหมาะสม เมื่อได้ลาภ ได้ยศ ไม่ควรมัวเมาประมาทในการดำเนินชีวิต

๕.๘ เรื่องที่ ๘ กตัญญูกตเวทิต์

๕.๘.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง กตัญญูกตเวทิต์

สถานที่ วัดอินฐาน ตำบลแม่คำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา รหัสไปรษณีย์ ๕๖๐๐๐

หมวด ๑๐ ธรรมทั่วไป อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน

ลักษณะเอกสาร ใบลาน จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก

ลักษณะ ครอบชุด สภาพเอกสาร ดี

การซ่อมแซม ซ่อมสายของ ใ้ไม้ประกบ ห่อผ้าใหม่ ทำความสะอาดคัมภีร์

สำรวจเมื่อ วันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ผู้สำรวจ นายแสวงวาท วงศ์ใหญ่ พระสังฆม รัตนปัญญา

ผู้วิเคราะห์ นายแสวงวาท วงศ์ใหญ่

๕.๘.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

คัมภีร์เรื่อง กตัญญูกตเวทิต์ เป็นคัมภีร์ในหมวดธรรมทั่วไป คัมภีร์เรื่องนี้ไม่ปรากฏผู้แต่ง และปีที่แต่ง ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่วัดอินฐาน ตำบลแม่คำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๕.๘.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อสอนให้บุคคลได้ระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัย
๒. เพื่อสอนให้บุคคลระลึกถึงพระคุณของบิดามารดา
๓. เพื่อให้บุคคลแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิต์ ด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้บรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว
๔. เพื่อให้บุคคลประกอบสัมมาอาชีพโดยสุจริต

๕.๘.๔ เนื้อหาโดยย่อ

ความกตัญญู คือการรู้คุณของผู้มีพระคุณที่ได้อนุเคราะห์ช่วยเหลือให้เราพ้นทุกข์ และเมื่อเราพ้นทุกข์แล้วจะต้องตอบแทนบุญคุณท่านภายหลังด้วย ยกตัวอย่างเช่น พ่อแม่ของเรา เมื่อเราเติบโตและมีงานทำแล้วก็ต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ เพราะพ่อแม่ได้เลี้ยงดูส่งเสริมให้เรามีอนาคตที่ดี พ่อแม่ของเรานั้นเปรียบเทียบบเสมือนพระพรหมท่านมีจิตใจที่ดีงามมีพรหมวิหารสี่ และมีเมตตา มีความรักใคร่ต่อลูกทุกคน เมื่อลูกยังเป็นทารก พ่อแม่มีความกรุณาสงสารทะนุถนอมกล่อม

เกล้าขังจนลูกเติบโต ยามลูกร้องไห้แงพ่อแม่ก็อุ้มไว้ ยามลูกป่วยไข้พ่อแม่ก็หายมารักษา และเอาใจใส่ทุกคำทุกเช้า บางครั้งพ่อแม่ก็ไม่ได้กินข้าวเพราะมัวแต่คอยดูแลลูก เมื่อยามเจ็บไข้ พ่อแม่ไม่มีเงินก็จำเป็นต้องไปขอยืมเงินเพื่อนบ้านเพื่อนำเงินมาพาลูกไปหาหมอ พ่อแม่ทำงานหนัก เพื่อจะได้เงินส่งเสียให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียนเพื่อวันข้างหน้าจะได้มีหน้าที่การงานที่ดี แต่บางครั้งก็ไม่ได้ตั้งใจของพ่อแม่ พอมีการงานทำก็มัวแต่เที่ยวเตร่ไม่สนใจพ่อแม่ ปล่อยให้พ่อแม่อยู่กับความยากจน การกระทำแบบนี้ไม่ควรมีในหมู่ลูกที่ดี และพ่อแม่ก็ไม่ต้องการอะไรนอกจากขอให้ลูกเป็นคนดีของสังคม พระผู้มีพระภาคเจ้าสอนไว้ว่า ยามพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ให้ลูกหลานจงได้ตอบแทนบุญคุณท่าน และยามที่ท่านจบชีวิตลงเมื่อนำร่างท่านไปเผา แล้วก็ให้ลูกหลานนำกระดูกของท่านมาบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิตและครอบครัว แม้หากบุญกุศลที่ทำอยู่นั้นหากไปถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นผลบุญที่เราทำก็จะตอบสนองมาที่ตัวเรา ดังนั้นเราจงรับทำบุญทำกุศลตั้งแต่นี้เป็นต้นไปเพื่อจะได้เป็นกุศลในชาตินี้และชาติหน้า

๕.๘.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์เรื่องหงส์สองหัวนี้ สามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่เสนอได้ ดังต่อไปนี้

๕.๘.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. ความกตัญญูกตเวทิตะ จากพุทธสุภาษิตที่ว่า นิमित्तํ สาธุรูปานํ กตญญูกตเวทิตา แปลว่า ความเป็นผู้มีอุปการะผู้มีพระคุณ เป็นเครื่องหมายแห่งความดี เพราะความกตัญญูกตเวทิตะเป็นความดีขั้นพื้นฐานที่จะรองรับความดีอย่างอื่นโดยทั่วไป เมื่อขาดคุณธรรมข้อนี้แล้ว ก็ไม่มีอะไรแสดงให้ผู้อื่นรู้ว่าเป็นคนดี เช่น พระคุณของพ่อแม่ ซึ่งสุภาษิตล้านนาโบราณกล่าวไว้ว่า “เก้าคุณสิบคุณ ไม่เท่าคุณของพ่อแม่” เพราะพ่อแม่ทุกคนย่อมอยากให้ลูกเป็นคนดี และอยากให้ลูกดูแลเมื่อยามแก่เฒ่า ดังนั้นพ่อแม่จึงเปรียบเหมือนพระพรหมของลูก คือ มีทั้งเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

๒. พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย

๑) เมตตา คือความเอ็นดูสงสารหรือความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น เช่น ให้ความเอ็นดูสงสารลูกของพ่อแม่

๒) กรุณา คือความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ยากลำบาก เช่น พ่อแม่ต้องการให้ลูกได้อยู่ดีมีสุข มีการศึกษาและหน้าที่การงานที่ดี

๓) มุทิตา คือความรู้สึกยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีหรือมีความสุข เช่น พ่อแม่จะมีความรู้สึกเป็นสุขเมื่อลูกประสบความสำเร็จในการศึกษาและหน้าที่การงาน

๔) อุเบกขา คือความไม่ยินดีในร้ายหรือไม่อิจฉาริษยาเมื่อผู้อื่นได้ดีกว่า เช่น พ่อแม่จะไม่อิจฉาริษยาเมื่อลูกเจริญในหน้าที่การงาน แต่กลับให้การส่งเสริมให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

๓. โภคาอาทิยะ ๕

โภคาอาทิยะ คือ เมื่อมีทรัพย์สิ้น ควรนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย

๑) ใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนเอง เลี้ยงครอบครัว มารดาบิดา ให้เป็นสุข

๒) ใช้ทรัพย์ นั้นบำรุงเลี้ยงมิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข

๓) ใช้ป้องกันภัยอันตราย ต่าง ๆ

๔) ทำพละ คือ การสละบำรุงสงเคราะห์ ๕ อย่าง ได้แก่

ก) อคติพละ ใช้ต้อนรับแขก คนที่ไปมาหาสู่ เป็นเรื่องของการปฏิสันถาร

ข) ญาติพละ ใช้สงเคราะห์ญาติ

ค) ราชพละ ใช้บำรุงราชการด้วยการเสวยภาณีอากร เป็นต้น

ง) เทวตาพละ บำรุงเทวดา คือสิ่งที่เคารพนับถือตามลัทธิความเชื่อหรือตามขนบธรรมเนียมของสังคม

จ) ปุพพเปตพละ ทำบุญอุทิศให้แก่บุพการี ท่านที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณ

๕) บำรุงสมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ไม่ประมาทมัวเมา ผู้ที่จะดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม

๕.๘.๕.๒ ค่านิยมทางสังคม

๑. ค่านิยมในการเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อแก่ชรา เป็นค่านิยมที่ดั้งเดิมของสังคมไทยซึ่งสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

๒. ค่านิยมในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ เป็นค่านิยมที่สังคมชาวพุทธถือปฏิบัติกันมา โดยเฉพาะในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพราะเชื่อกันว่าเป็นการแสดงถึงความกตัญญูตเวที เป็นการสงเคราะห์พระสงฆ์ และเชื่อในเรื่องผลบุญกุศลที่กระทำจะส่งผลถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว ได้รับอานิสงส์ผลบุญที่อุทิศไปให้

๕.๘.๕.๓ วัฒนธรรมประเพณี

๑) การตอบแทนต่อผู้มีอุปการะคุณ เช่น ในล้านนาจะเลี้ยงดูพ่อแม่ หรือในวันสงกรานต์จะรดน้ำดำหัว ของขมาลาโทษ เป็นต้น

๒) การสืบทอดประเพณีบวชเรียน

๕.๘.๕.๔ วิธีชีวิต

การดำเนินชีวิตของลูกหลานที่มีต่อพ่อแม่ โดยการเลี้ยงดู ให้ความรัก เอื้อเฟื้อพ่อแม่ แก่พ่อแม่ หรือผู้มีอุปการะคุณ เมื่อท่านได้ตายจากไป ก็ควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปหาท่านเหล่านั้น และการใช้ชีวิตในสังคม โดยการปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลาย การประกอบอาชีพที่สุจริต (สัมมาชีพ)

๕.๕ เรื่องที่ ๕ วิปัสณากรรม

๕.๕.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง วิปัสณากรรม

สถานที่ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา รหัสไปรษณีย์ ๕๖๐๐๐

หมวด โอวาทคำสอน อักษร ไทยยวน ภาษา ไทยยวน

ลักษณะเอกสาร ใบลาน จาร/บันทึก ไม่ปรากฏ จำนวน ๑ ผูก

ลักษณะ ครบชุด สภาพเอกสาร ดี

การซ่อมแซม ไม่ได้ซ่อม, ไม่ได้ถ่ายไมโครฟิล์ม

สำรวจเมื่อ วันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕

ผู้วิเคราะห์ นางสาวพัชรินทร์ โคแพร่ นางจงจิตร แสงทอง

๕.๕.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

คัมภีร์ใบลานเรื่อง วิปัสณากรรมนี้ ได้ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ในคราวนั้น พระภิกษุสงฆ์สาวกแต่ละรูป ได้มีความคิดที่แตกต่างกัน โดยยึดเอาความคิดของตนเป็นใหญ่ก่อให้เกิดความแตกแยก เรื่องราวได้ทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้ทรงแสดงวิปัสณากรรมนี้ให้แก่พระภิกษุสงฆ์สาวกเหล่านั้น

๕.๕.๓ วัตถุประสงค์

คัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อสอนให้บุคคลได้รู้จักการเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่สำคัญผิด ไม่คิดผิด และไม่มีความเห็นผิด

๒. เพื่อสอนให้บุคคลมีสติปัญญาพิจารณาความเห็นให้ถูกต้อง

๕.๕.๔ เนื้อหาโดยย่อ

วิปัสณากรรม ตามที่มีมาในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมี ๓ ประการคือ

๑. ความสำคัญผิด เรียกว่า สัญญาวิปัสณา

๒. ความคิดผิด เรียกว่า จิตตวิปัสณา

๓. ความเห็นผิด เรียกว่า ทิฐิวิปัสณา

เมื่อกล่าวโดยเอาวัตถุเป็นที่ตั้ง วิปัสณากรรมมี ๔ ประการคือ

๑. นิจเจ นิจสัญญา คือความสำคัญผิดในของไม่เที่ยงว่าเที่ยง

๒. ทุกเข ทุกขสังขญา คือความสำคัญผิดในสิ่งที่ที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข

๓. อนัตตา นัตตสังขญา คือความสำคัญผิดในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน

๔. อสุภะ สุภสังขญา คือความสำคัญผิดในของที่ไม่งามว่างาม

เมื่อสังขารกรรม คือ นามรูป เป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์เป็นของที่เป็นภัย เสรีาโศกร้อนรน ไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งตน คือ อนัตตา เป็นทางที่หาแก่นสารไม่ได้ เป็นของไม่งามเต็มไปด้วยสิ่งโสโครก มีปฏิภูม เน่าเปื่อย ซึ่งเรียกว่า ตัวตน บุคคลผู้มีได้สดับฟังธรรมเทศนา ย่อมไม่พ้นจากอำนาจของกิเลสคือ อวิชชา ตัณหา จึงหลงมัวเมาด้วยกุศลทุจริตกรรมต่าง ๆ นานา แต่เมื่อได้รับฟังพระธรรมเทศนาก็ก่อให้เกิดปัญญา เข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องรู้แจ่มแจ้ง ย่อมละเว้นวิปัลลาสธรรมนั้นเสีย ยอมรับข้อปฏิบัติด้วยกาย วาจา และใจ ได้ถูกต้องตามครองธรรมอันชอบด้วยกุศลกรรมแท้ ย่อมได้รับความสุขทั้งกายและใจ

“ชมมจารี สุขิ เสติ” ความว่า ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข กับพุทธสุภายิตเหล่านี้ ผู้เข้าใจผิดหรือถูกย่อมมีผลแตกต่างกัน ผู้เข้าใจถูกย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ ส่วนผู้ที่เข้าใจผิด ย่อมไม่เกิดประโยชน์และเกิดผลเสีย อุปมาเหมือนการเดินทาง ผู้รู้จักหนทางย่อมถึงเร็ว แต่ผู้ที่ไม่รู้หนทางย่อมวกวนถึงจุดหมายช้ากว่า หมู่สัตว์โลกก็เช่นเดียวกัน ย่อมที่จะท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร แต่เมื่อได้พบได้ฟังความของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เกิดปัญญาสามารถเข้าใจแจ่มแจ้ง สามารถบรรลุดังมรรคผลนิพพานได้ด้วยประการฉะนี้

๕.๕.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์เรื่องนี้ สามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่เสนอได้ ดังต่อไปนี้

๕.๕.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. วิปัลลาสธรรม ๓ ประการ

- ๑) สังขญาวิปัลลาส คือ ความสำคัญผิด
- ๒) จิตตวิปัลลาส คือ ความคิดผิด
- ๓) ทิณฐวิปัลลาส คือ ความเห็นผิด

๒ วิปัลลาสธรรม ๔ ประการ

- ๑) นิจเจ นิจจสังขญา คือ ความสำคัญผิดในของไม่เที่ยงว่าเที่ยง
- ๒) ทุกเข ทุกขสังขญา คือ ความสำคัญผิดในสิ่งที่ที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข
- ๓) อนัตตา นัตตสังขญา คือ ความสำคัญผิดในสิ่งที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน
- ๔) อสุภะ สุภสังขญา คือ ความสำคัญผิดในของที่ไม่งามว่างาม

๓ ไตรลักษณ์ (the Three Characteristics)

ไตรลักษณ์นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญลักษณะ แปลว่า ลักษณะที่ทั่วไป หรือเสมอเหมือนกันแก่สิ่งทั้งปวง คำทั้งสองคือ “ไตรลักษณ์” และ “สามัญลักษณะ” มีความหมายเหมือนกันคือ ทุกสิ่งไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิต ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ (ธรรมดา) ทั้ง ๓ คือ สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เสมอเหมือนกันหมดโดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ หลักของไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณะ มี ๓ ประการดังนี้

๑. อนิจจตา (impermanence) คือ สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป เช่น ชีวิตของเรา หรือสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ เสื่อมโทรม และสลายไปในที่สุด ไม่ว่าสิ่งใดก็ตามเป็นอย่างนี้เสมอเหมือนกันหมด เพียงแต่ช้าหรือเร็วเท่านั้น หลักอนิจจนี้ท่านสอนเพื่อจะได้ไม่ประมาท คือ เมื่อรู้ว่า สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่แน่นอน มันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แม้แต่ชีวิตของเราจะอยู่ไปนานเท่าไรก็ไม่แน่นอน ดังนั้นควรจะต้องมีความเพียรพยายาม ทำกิจการนี้ เพื่อทำให้เป็นประโยชน์ต่อทั้งของตนเองและผู้อื่นให้สำเร็จ จะมัวรอช้าอยู่ไม่ได้

๒. ทุกขตา (state of suffering or being oppressed) คือ ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่นและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ ภาวะที่ไม่สมบูรณ์ มีความบกพร่องอยู่ในตัว ไม่ให้ความสมอยากแท้จริง หรือความพึงพอใจเต็มที่แก่ผู้อยากด้วยศรัทธา และก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เข้าไปอยากเข้าไปยึดด้วยตัณหาอุปาทาน

๓. อนัตตตา (soullessness or not-self) คือ ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมัน ในระดับต้น ๆ คือ ความยึดมั่นในตัวตน เริ่มตั้งแต่การรับรู้ กล่าวคือ ในวันหนึ่ง ๆ ชีวิตของเราก็คือการได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ได้สัมผัส และได้รู้ อารมณ์ด้วยใจแล้วก็มีความรู้สึกพอใจ ไม่พอใจ รัก โกรธ เกลียด อะไรต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา

๔ นามรูป

นามรูป (animated organism) คือ ส่วนประกอบที่มีทั้งรูปธรรมและนามธรรม (รูปและนาม) หรือความมีอยู่ของรูปธรรมและนามธรรม

รูปธรรม หมายถึง สิ่งที่มีรูป สิ่งที่เป็นรูป ส่วนที่เป็นรูป ตามทัศนะทางพุทธศาสนา รูป คือ สิ่งที่จะต้องสูญสลายหรือแปรสภาพไปตามเหตุปัจจัย ในที่นี้หมายถึงร่างกาย รวมทั้งคุณภาพหรือคุณสมบัติของร่างกายด้วย เช่น รูปร่าง ขนาด สี กลิ่น รส และอุณหภูมิ ซึ่งสามารถรู้ได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือบางที่รู้ได้ด้วยความคิดประกอบเข้ามา

ตามทัศนะทางพุทธศาสนา รูปจึงมิได้หมายเอาเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปร่างเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมไปถึงคุณภาพหรือคุณสมบัติของสิ่งทั้งปวง ตลอดถึงปรากฏการณ์ของมันด้วย เช่น การเคลื่อนไหว การยึดหยุ่นของสิ่งนั้น ๆ เป็นต้น

ดังนั้นคำว่า “รูป” ตามที่พุทธศาสนาหมายถึงจึงมีลักษณะคล้ายกับคำว่า “สสาร” ในความหมายทางวิทยาศาสตร์ พุทธศาสนากล่าวว่า รูปกีนที่ในอากาศ คำว่า “อากาศ” ในที่นี้ตรงกับคำว่า “อวกาศ” ของวิทยาศาสตร์นั่นเอง อากาศมีลักษณะสำคัญอยู่ ๔ ลักษณะคือ

๑. ความว่างที่ปรากฏอยู่ทั่วไปตั้งแต่ความว่างในโลก รวมถึงความว่างระหว่างดวงดาวในจักรวาล เรียกว่า “อชชฎากาศ”

๒. ช่องว่างต่าง ๆ เช่น ช่องประตู ช่องหน้าต่าง เป็นต้น เรียกว่า “ปริทลิมนากาศ”

๓. อากาศบัญญัติที่เพิกถอนออกแล้วของท่านผู้เพ่งกสิณ การเพ่งกสิณอาจเอalingใดสิ่งหนึ่งมาเป็นอารมณ์ เช่น ปฐวีกสิณ แล้วเพิกถอนวงกลมของกสิณออกจนเหลือแต่ความว่างมีรูปเช่นเดียวกับดวงกสิณนั้น เรียกว่า “กสิณคณาภิฎากาศ”

๔. ช่องว่างระหว่างรูป เช่น ช่องว่างภายในห้อง ช่องว่างในภาชนะต่าง ๆ ช่องว่างระหว่างเซลล์ ช่องว่างระหว่างปรมาณู เรียกว่า “ปริจเฉทรูป”

นามธรรม หมายถึง สภาวะที่น้อมไปหาอารมณ์ หรือ ใจและอารมณ์ที่เกิดกับใจ คือ จิต และเจตสิก หรือ สิ่งของที่ไม่มีรูป คือรู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย แต่รู้ได้ทางใจ

ส่วนที่เป็นนาม คือส่วนที่ไม่มีรูปร่าง ไม่อาจรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ในที่นี้ คำว่า “นาม” หมายถึง จิต และส่วนประกอบของชีวิตในส่วนที่เป็นจิตนั้น เรียกว่า “นามขันธ” มี ๔ ส่วนคือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และวิญญูณขันธ

ในคัมภีร์อิทธิกรรมกล่าวว่า นามขันธทั้ง ๔ นี้ เกิดขึ้นพร้อมกัน แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะพบว่า นามขันธทั้ง ๔ นี้ เกิดขึ้นไม่พร้อมกัน แต่การเกิดของแต่ละขันธนั้นจะเกิดติดต่อเชื่อมโยงกันอย่างรวดเร็ว จนทำให้รู้สึกว่าการเกิดทั้ง ๔ เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน การเกิดขึ้นของขันธทั้ง ๔ นี้ อาจเรียงลำดับการเกิดก่อนหลังเป็นกระบวนการได้ดังต่อไปนี้

๑. วิญญูณ (การรู้แจ้ง, การรับรู้) เกิดขึ้นเมื่อ ตาเห็นรูป ก็รู้ว่าเป็นคน (รู้แจ้งในอารมณ์)

๒. สัญญา (จำได้, หมายรู้) เกิดขึ้นเมื่อ รู้ว่าเป็นคน จำได้ต่อไปว่า คนนี้เป็นเพื่อนสนิทที่รักใคร่กันมาก

๓. เวทนา (ความรู้สึก) เกิดขึ้นเมื่อ จำได้ว่าเป็นเพื่อนสนิท เกิดความรู้สึกสบายใจ สุขใจ

๔. สังขาร (ปรุงแต่งจิตให้คิด) เกิดขึ้นเมื่อเกิดความรู้สึกสบายใจ สุขใจ ก็คิดหาทางพุดคุยสนทนากันด้วยความสนุกสนาน เป็นต้น

๕. พุทธศาสนสุภาษิต

ธมฺมจารี สุขํ เสติ ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข ความว่า ผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติ ย่อมมีใจหนักแน่นมั่นคง เป็นอิสระจากกิเลส ทำแต่สิ่งที่ควรทำ กล่าวแต่คำที่ควรพูด คิดแต่เรื่องที่ควรคิด เขาจึงอยู่เป็นสุข ผู้ประพฤติธรรม ต้องมีการให้ทาน รักษาศีล เจริญภavana รวมถึงผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่โดยซื่อสัตย์สุจริต เป็นผู้ทำสิ่งเลวร้ายให้กลายเป็นดี เกลียธรรมที่เป็นไปเพื่อความแตกแยก ยินดีในธรรมที่เป็นไปเพื่อความสามัคคี มีความคงมั่นไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ เช่นเดียวกับภูเขาหินที่ฝังรากลึกกลงไปในดินไม่กระเทือนเพราะถูกลมพัดฉะนั้น ดังนั้น ความเป็นอยู่ของผู้ประพฤติธรรมจึงอยู่เป็นสุข ผู้ที่ต้องการความสุข อยากอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ก็ต้องเร่งประพฤติธรรม เริ่มตั้งแต่การประพฤติปฏิบัติชอบเป็นต้นไป

๕.๕.๒ วัฒนธรรมประเพณี

๑. การเข้าปริวาสกรรม คือ การปฏิบัติธรรมทั้งที่เป็นสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ การเจริญจิตใจพิจารณาในการใช้อายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ รับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง รับรู้ในสิ่งที่ถึงมา ละเว้นการใช้อายตนะรับรู้ในสิ่งที่ไม่ติไม่งาม คือสิ่งที่ไม่เป็นมงคล เป็นต้น

๒. การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม เช่น การบวชภาคฤดูร้อน การเข้าค่ายอบรมคุณธรรมและจริยธรรม การเข้าค่ายพุทธบุตร เป็นต้น เพื่อฝึกฝนตนได้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นการฝึกใช้สติปัญญาพิจารณา หรือใช้แก้ปัญหาของตนเองโดยอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท

๕.๕.๓ วิถีชีวิต

ในชีวิตประจำวันเรามักจะมีการรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ มากมาย การรับรู้สิ่งเหล่านี้มีทั้งสิ่งที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้อง ดังนั้นหากเรามีสติปัญญาสามารถรับรู้ในสิ่งที่ถูกต้อง ก็จะทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่หลงมัวเมา แต่ทางตรงกันข้ามหากเรารับรู้ในสิ่งที่ไม่ถูกต้องแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติย่อมส่งผลให้เรามีความคิดเห็นที่ผิด ก่อให้เกิดมิจฉาทิฐิคือความเห็นผิด กระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เช่น คดโกง ก่ออาชญากรรม เสพย์ยาเสพติด เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ก็จะทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติเกิดความทุกข์ในที่สุด

๕.๑๐ เรื่องที่ ๑๐ อำนาจแห่งกรรมเก่า

๕.๑๐.๑ ประวัติคัมภีร์

เรื่อง อำนาจแห่งกรรมเก่า

สถานที่ วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
รหัสไปรษณีย์ ๕๖๐๐๐

หมวด โอวาทคำสอน อักษร บาลีไทย ภาษาบาลี

ลักษณะเอกสาร หนังสือ จาร/บันทึก จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๔๐ จำนวน ๑ เล่ม

ลักษณะ ครบชุด สภาพเอกสาร ดี

สำรวจเมื่อ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ผู้สำรวจ/ผู้วิเคราะห์ พระมหาสาขัน อรินทโม

๕.๑๐.๒ ความเป็นมาของคัมภีร์

ธัมมปัทฏฐกถา เรื่อง อำนาจแห่งกรรมเก่า เป็นภาษาบาลี รจนาโดย พระพุทธโฆษาจารย์ (ไม่ปรากฏหลักฐาน) ต่อมาสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ผู้ทรงประสิทธิ์ประสาทความเจริญแห่งวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้นำมาจัดปริวรรตพิมพ์ และแปลเป็นภาษาบาลี อักษรไทย เพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจศึกษาเล่าเรียนที่มีพื้นฐานทางภาษาไทย

เนื้อหาของธัมมปัทฏฐกถา ส่วนที่ยกมานำเสนอนี้เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับผลกรรมที่เกิดขึ้นกับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในขณะนั้น โดยไม่ทราบสาเหตุข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเหมือนกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ จนเป็นเหตุก่อให้เกิดความสงสัยที่อยากจะหาคำตอบ เนื่องจากต้องอาศัยบุคคลที่ทรงภูมิปัญญา จึงจะสามารถวินิจฉัยวิเคราะห์ลำดับเรื่องราวที่เกิดขึ้น ผู้อนุสนธิเป็นลำดับขั้นตอนแล้วชี้แจงถึงเรื่องที่เกิดขึ้น เหมือนกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติอย่างสมเหตุสมผลเยี่ยงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เช่น กรณีที่จะนำเสนอ เรื่องของภิกษุจำพวกหนึ่ง ซึ่งมีด้วยกัน ๗ รูป (จำพวกที่ ๓ จากเนื้อเรื่องทั้งหมด ๓ จำพวก ซึ่งได้รับผลกรรมที่เคยทำไว้ในอดีตชาติคล้ายคลึงกัน) ที่ต้องได้รับผลกรรมที่พวกตนเคยได้กระทำไว้ในปางก่อนหนหลัง จนยากที่จะให้ความช่วยเหลือได้ เพราะใครทำกรรมใดไว้จะดีหรือชั่วก็ต้องได้รับผลกรรมนั้นตามลำพังที่กระทำไว้ ยากที่จะหาผู้รับมรดกกรรมแทนได้

๕.๑๐.๓ วัตถุประสงค์

กัมภีร์เรื่องนี้ ผู้บันทึกมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อแสดงถึงกรรมและผลแห่งกรรมที่บุคคลได้ทำไว้
๒. เพื่อให้บุคคลระลึกถึงกรรมและผลแห่งกรรมที่ตนทำไว้ทั้งดีและชั่ว
๓. เพื่อให้บุคคลมีสติสัมปชัญญะในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยคำนึงถึงผลที่เกิดและจะได้รับ
๔. เพื่อให้บุคคลตั้งสติไม่อยู่ในความประมาท ในการกระทำทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับตนหรือผู้อื่น

๕.๑๐.๔ เนื้อหาโดยย่อ

มีภิกษุ ๗ รูป ซึ่งเป็นพวกคณะเดียวกันเดินทางมาชนบทเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี จึงแวะพักอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่ง บริเวณวัดแห่งหนึ่ง ใกล้ ๆ กัน พอตกตึกเกิดมีก้อนหินขนาดใหญ่มา กลิ้งมาปิดปากถ้ำจนมิหาทางออกไม่ได้ ทั้งภิกษุเจ้าของพื้นที่ ทั้งภิกษุที่พักอยู่ในถ้ำ ทั้งพวกชาวบ้านจากหมู่บ้านใกล้เคียงก็พากันพยายามที่จะผลักก้อนหินก้อนนั้นกลิ้งออกจากปากถ้ำ แต่จนแล้วจนเล่าก็ไม่สามารที่จะทำให้ก้อนหินขยับเขยื้อนได้ จนเวลาล่วงเลยผ่านไป ๑ สัปดาห์ พวกภิกษุที่อยู่ในถ้ำต้องอดข้าวอดน้ำถึง ๑ สัปดาห์ จึงเกิดความหิวโหยเป็นการใหญ่ แต่ครั้นพอวันที่ ๗ ก็เกิดปรากฏการณ์ที่แปลกประหลาด อยู่ ๆ ก้อนหินที่พยายามกันมาตลอด ๑ สัปดาห์นั้น ก็กลิ้งออกไปเองโดยปราศจากการดึงดันใด ๆ ทั้งสิ้น พวกภิกษุเจ้าทุกข์จึงพากันเข้าเฝ้าและทูลถามพระพุทธเจ้าถึงเรื่องที่เกิดขึ้นกับพวกตน จึงได้ความว่า ในอดีตชาติที่ล่วงมา ภิกษุ ๗ รูปนี้เกิดเป็นเด็กเลี้ยงโคชาวกรุงพาราณสี พากันต้อนโคไปหากินในที่ต่าง ๆ ในระหว่างทางจากลับพบเหยี่ยวขนาดใหญ่ตัวหนึ่ง จึงพากันไล่จับตัวเหยี่ยว ด้วยความกลัวเหยี่ยวจึงรีบมุดเข้าสู่จอมปลวกแห่งหนึ่งซึ่งมีรูอยู่ ๗ รู พวกเด็กเห็นว่าจับตัวเหยี่ยวไม่ได้จึงพากันนำกิ่งไม้ใบหญ้ามาคนละกำมือปิดรูจอมปลวกที่เหยี่ยวมุดเข้าไปนั้นจนมิดทั้ง ๗ รู ด้วยตั้งใจว่าจะกลับมาจับในรุ่งขึ้น และแล้วพวกเขาก็พากันลืมแล้วต้อนโคไปหากินที่อื่นต่อไป ครั้นพอในวันที่ ๗ ก็พากันต้อนโคกลับบ้านผ่านมาเจอจอมปลวก จึงนึกขึ้นได้ จึงพากันเปิดช่องที่พวกตนได้ปิดไว้ จึงได้เห็นตัวเหยี่ยวที่หิวจนผอมโซ หมดอาลัยในชีวิตเดินโซเซออกจากจอมปลวก ด้วยความสงสารจึงปล่อยไป โดยไม่ได้ฆ่าหรือทำร้ายเหยี่ยวแต่อย่างใด ด้วยวิบากกรรมที่ได้กระทำไว้ร่วมกันครั้งนั้น ภิกษุทั้ง ๗ รูป จึงต้องรับกรรมอดข้าวอดน้ำร่วมกันครั้งแล้วครั้งเล่าถึง ๑๔ อัฐภาพ (ตามที่มีอยู่)

๕.๑๐.๕ วิเคราะห์เนื้อหา

คัมภีร์เรื่องนี้ สามารถวิเคราะห์ถึงเนื้อหาที่เสนอได้ ดังต่อไปนี้

๕.๑๐.๕.๑ คติธรรมคำสอน

๑. กรรมและผลของกรรม

การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทั้งที่ดีและไม่ดีทางกาย (กายทวาร) ทางวาจา (วจีทวาร) และทางใจ (มโนทวาร) ก็ต้องได้รับผลของกรรมนั้น ๆ ตามลำดับหนักเบาและก่อนหรือหลัง เช่น สิ่งที่ดีก็ย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบสนอง ทำสิ่งที่ไม่ดีก็ย่อมได้รับผลตอบแทนที่ไม่ดี ดังหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” หรือ (เนื้อความในธัมมปัทฏฐกถานี้สามารถวิเคราะห์) เข้าลักษณะของอุปัชชเวทนิยกรรม ซึ่งเป็นลักษณะกรรมที่ไม่ค่อยรุนแรงแต่ก็จักให้ผลกรรมก็ต่อเมื่อผู้กระทำไปเกิดในภพหน้าเป็นลำดับ พ้นจากภพนั้นไปก็จะกลายเป็นอโหสิกรรม และลักษณะของกัตตการมหรือกัตตวาปนกรรม อันได้แก่ กรรมที่บุคคลกระทำลงไปด้วยความไม่รู้ คือไม่มีเจตนาที่จะกระทำกรรมนั้น ๆ คือ จะเข้าลักษณะทำลงไปด้วยความประมาทเลินเล่อของผู้กระทำเอง เมื่อถึงคราวที่กรรมจะให้ผลแก่ผู้กระทำ ก็ย่อมให้ผลพอประมาณ ไม่รุนแรงมากนัก เพราะทำลงไปด้วยไม่มีเจตนาที่แรงกล้า แต่ก็มีผลเหมือนกัน

๒. อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน)

ความไม่ประทุษร้าย เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่น เป็นความตั้งใจที่เกิดจากความกรุณาสงสาร ห่วงใจ เห็นใจ ในความทุกข์ยากลำบากของคนและสัตว์อื่น จึงคิดปรารถนาที่จะช่วยคนหรือสัตว์เหล่านั้น ให้หลุดพ้นจากทุกข์ที่กำลังประสบ ให้พบกับความสุขสำราญในที่สุด

๓. ความเมตตา กรุณา

การมีความเมตตา กรุณา ความรักใคร่ ปรารถนาอยากให้เรามีความสุข มีจิตใจเพื่อแม่ไม่ตรี และความสงสารคิดช่วยให้พ้นจากความทุกข์ที่ได้รับ

๕.๑๐.๕.๒ ค่านิยมทางสังคม

๑. ค่านิยมเกี่ยวกับกรรมและผลของกรรม กรรมที่บุคคลได้กระทำลงไปมีผลต่อความเป็นไปของสังคม เช่น ทำให้เกิดความเลื่อมความเจริญ ความร่มเย็นเป็นสุข ความทุกข์ยากเดือดร้อน ร่วมกันของคนและสัตว์ทั้งหลาย รวมทั้งผลกรรมที่คนและสัตว์กระทำต่อสภาพแวดล้อมอื่น ๆ แล้วย้อนกลับมาหาตัวคนและสัตว์เหล่านั้น

๒. ค่านิยมด้านความเอื้ออาทร เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น บำเพ็ญสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคนและสัตว์อื่น

๓. ค่านิยมด้านการสร้างสันติสุข ไม่เบียดเบียนข่มเหงรังแกผู้อื่นให้ได้รับความเดือนร้อนทั้งทางร่างกายและทรัพย์สิน

๔. ค่านิยมในการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

๕.๑๐.๕.๓ วัฒนธรรมประเพณี

ความเชื่อถึงหลักสัจธรรมที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” คนทำสิ่งใดไว้จะดีหรือเลวก็ต้องได้รับผลของสิ่งนั้น ไม่ช้าก็เร็ว ไม่วันนี้ก็วันหน้า ไม่ชาตินี้ก็ชาติหน้า หรือชาติต่อ ๆ ไป อย่างไรก็ตามก็ต้องได้รับเป็นแน่แท้ ยกที่จะหลักเสียงได้ดังคำพุทธสุภาษิตที่ว่า “คนทำกรรมชั่ว จะหนีไปในอากาศ ซอกเขาหรือในมหาสมุทร เขาก็ไม่สามารถหนีพ้นกรรมนั้นได้” เป็นการปลุกฝังให้คนทั้งหลายหลีกเลี่ยงการทำในสิ่งที่ไม่ดี ทั้งต่อคนและสัตว์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพื่อให้คนและสัตว์อื่นได้รับความเดือนร้อน หันมาทำแต่สิ่งที่ดี เสริมสร้างสันติสุข เอาใจเขามาใส่ใจเรา “เรารักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน” แล้วหันมาเสริมสร้างความเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจกัน

๕.๑๐.๕.๔ วิธีชีวิต

กรรมชักนำความเป็นไปในวิถีชีวิตของคน ทำให้ได้รับประสบการณ์ความเป็นไปที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ และตรงกันข้ามคือไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ ประสบผลตามสนองจากภายนอก พบความเสื่อม ความเจริญ ความล้มเหลว ความผิดพลาด ความสมหวัง ความสำเร็จ ลาก ยศ สรรเสริญ และความห่างหาย สูญเสียนานาประการ อันสืบเนื่องมาจากเหตุผล ๒ ประการคือ

๑. ผลสนองจากปัจจัยด้านอื่น ๆ ของสภาพแวดล้อมที่นอกจากคน

๒. ผลสนองจากปัจจัยด้านบุคคลอื่น และสังคม

อภิปรายผล

ในภาพรวมจากการศึกษาและวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลด้านนี้ ทั้ง ๑๐ เรื่อง พบว่าคัมภีร์ไบเบิลมีอิทธิพลต่อคนในภาคเหนือตอนบน หรือที่เรียกว่าล้านนา ในด้านความเชื่อ ซึ่งคนส่วนใหญ่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ รุ่นต่อรุ่น โดยยึดถือคำสั่งสอน หลักปฏิบัติคำสั่งสอนที่มาจากคัมภีร์ไบเบิล โดยเฉพาะความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะสอนให้คนยึดมั่นทำความดี ละความชั่ว ความเชื่อเรื่องอานิสงส์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์ หรือไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดทั้งคัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสื่อที่สืบทอดวัฒนธรรม และประเพณีของชาวล้านนา ทั้งเรื่องการแต่งกาย อาหาร การสร้างบ้านพักที่อยู่อาศัย การมีธรรมาศัยไมตรี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นที่มาเยี่ยมเยือน คัมภีร์ไบเบิลในส่วนที่เป็นเรื่องนิยายธรรม คำสอน โดยทั่วไปจะแฝงคติธรรมคำสอน เช่นการมีสติปัญญา

การไม่ประพฤติสิ่งที่ผิดหรือชั่ว หรือสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นอัปมงคล หรือเสียดจัญไร แก่ตนเองหรือครอบครัว (ภาษาล้านนาเรียกว่า ซิด) การมีกิริยาที่ดี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การปฏิบัติตนเป็นภรรยา หรือสามีที่ดี การไม่หลอกลวงเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน การให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส พ่อแม่ ครูบา อาจารย์ และการสืบทอดทางประเพณีอื่น ๆ ของชาวล้านนา

คัมภีร์ไบบลานล้านนายังเป็นสื่อถ่ายทอดค่านิยม และประเพณีทางสังคมแก่ชาวล้านนา เช่น ประเพณีการทำมาปนกิจศพ ค่านิยมที่ไม่ให้ผู้หญิงมีครรภ์ทำพิธีกรรมใหญ่โต ค่านิยมที่ไม่ให้คนหนุ่มสาวสร้างที่ใหญ่โตเป็นทาน ค่านิยมในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ทุกข์ยาก การมีความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะทั่วไปจากการศึกษา

ทางหมู่บ้าน ชุมชนในภาคเหนือ ตลอดจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรจัดให้มีกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการบูรณะ ซ่อมแซม คัมภีร์ไบบลานที่ชำรุดในวัด หรือในท้องถิ่นของตน โดยเฉพาะคณะกรรมการวัดต่าง ๆ ควรมีการสำรวจ และแยกหมวดหมู่คัมภีร์ไบบลานในวัดของตน ตลอดจนการกิจกรรมในการอนุรักษ์ มิให้สูญหายไปจากวัด หรือชุมชนของตน คณะสงฆ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เห็นสมควรร่วมรณรงค์อนุรักษ์คัมภีร์ไบบลานในหมู่บ้าน ชุมชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบบลานล้านนา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาและวิเคราะห์เชิงลึกในหมวดอื่น ๆ เช่น หมวดพระวินัย หมวดพระสุตตันตปิฎก หมวดพระอภิธรรม คัมภีร์บาติ หมวดชาดก หมวดนินายพื้นเมือง หมวดตำนานทางพระพุทธศาสนา ตำนานเมือง/ราชวงศ์ หมวดกฎหมายโบราณ ตำราโหราศาสตร์ กวีนิพนธ์ ร้อยกรอง ตำรายาพื้นเมืองโบราณ ซึ่งจะพบองค์ความรู้และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

บรรณานุกรม

- แก้ว ชิตตะขบ. เกร็ดพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖.
- คมสัน สังฆมณี. คติธรรมจากพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒. ฝ่ายวิชาการ กรมการศาสนา, โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.
- ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์. ล้านนาไทยคิดว่าด้วยประวัติศาสตร์และวรรณคดี. เชียงใหม่ : ธารทองการพิมพ์, ๒๕๒๗.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. อาณาจักรล้านนาไทยในอดีต. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๕.
- ญาณรังสี. ตำราแผนโบราณพื้นเมือง. เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา, ๒๕๔๖.
- บุญยัง ชุมศรี. ปริศนาคำทาย. สารสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย. เชียงราย : ๒๕๔๒.
- บุญเสริม สาตราภัย. ล้านนาไทยในอดีต. เชียงใหม่ : ช้างเผือกการพิมพ์, ๒๕๒๒.
- ปวง ชัมมปัญญา (พระธรรมวิมลโมลี). พะเยา ความเป็นมาในอดีต. พะเยา : ๒๕๔๐.
- พรพรรณ ธาดากิตติสาร. วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา. เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊กเซ็นเตอร์, ๒๕๔๐.
- พระธรรมวิมลโมลี. พะเยา ความเป็นมาในอดีต. พะเยา : เจริญอักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระเทพวิสุทธิเวที. คัมภีร์พุทธโฆษาจารย์เจ้า. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๕.
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. ปฏิทินสงกรานต์ที่หล่อในคัมภีร์ล้านนา. ปัญญา ปีที่ ๗ (๑๑), กุมภาพันธ์-มีนาคม, ๒๕๔๒.
- มณี พยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๓.
- ลมุล จันท์หอม. วรรณกรรมท้องถิ่น: ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๕.
- ศักดิ์ รัตชัย. ประวัติพระแก้วดอนเต้า. ลำปาง : ๒๕๑๖.
- ส. เปลี่ยนสี. เทคโนโลยีชาวบ้าน (ยากกลางบ้าน). ๒๕๓๖.
- ไสว บุญมา. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. ม.ป.ป. เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๓.
- สมเจตน์ วิมลเกษม. แบบเรียนภาษาล้านนา. เชียงใหม่ : เจริญวิวัฒน์การพิมพ์, ๒๕๔๐.
- สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕.
- แสงวาท วงศ์ใหญ่. การศึกษาคัมภีร์ไบเบิลล้านนาจังหวัดพะเยาและจังหวัดใกล้เคียง ที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป. พิมพ์ครั้งที่ ๒, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา, ๒๕๔๓.
- หนานเต้จา. ประเพณีล้านนาไทยและพิธีกรรมต่าง ๆ. เชียงใหม่ : ประเทืองวิทยา, ม.ป.ป.

ภาคผนวก

ผนวก ก

แบบสำรวจข้อมูลคัมภีร์ใบลานล้านนา

บัตรข้อมูลคัมภีร์ใบลานล้านนา

รหัส	จังหวัด		วัด		หมวด		เลขที่มัด		เรื่อง/ชุด	

1. จังหวัด

☐ เชียงใหม่	☐ ลำพูน	☐ ลำปาง	☐ เชียงราย
☐ พะเยา	☐ น่าน	☐ แพร่	☐ แม่ฮ่องสอน
2. วัด.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
3. ชื่อเรื่อง.....
4. หมวด

☐ 01 พระวินัย	☐ 08 โอวาทคำสอน	☐ 15 กฎหมาย
☐ 02 พระสูตรคัมภีร์	☐ 09 ประเพณีพิธีกรรม	☐ 16 ตำราอักษรศาสตร์
☐ 03 พระอภิธรรม	☐ 10 ธรรมทั่วไป	☐ 17 กวีนิพนธ์ร้อยกรอง
☐ 04 คัมภีร์ภาษาบาลี	☐ 11 นิยายธรรม	☐ 18 ตำราโหราศาสตร์
☐ 05 บทสวดมนต์	☐ 12 นิยายพื้นบ้าน	☐ 19 ตำรายา
☐ 06 อานิสงส์	☐ 13 คำสอนพุทธศาสนา	☐ 20 รวมหลายหมวด
☐ 07 ชาดก	☐ 14 คำสอนเมือง/ราชวงศ์	
5. อักษร ไทยวน อื่น ๆ
6. ภาษา ไทยวน บาลี
7. ลักษณะเอกสาร ใบลาน ปี่ปสา สมุดข่อย อื่น ๆ
8. จาร/บันทึก เมื่อ จ.ศ.....(พ.ศ.....) ต่าง จ.ศ. อื่น ๆ
9. จำนวนผูก/เล่ม ที่พบ.....ผูก/เล่ม
10. ลักษณะชุด ครบชุด ไม่ครบชุด ต่างชุด ไม่ปรากฏ
11. สภาพเอกสาร ดีมาก ดี ชำรุดบ้าง ชำรุดมาก
12. การซ่อมแซม ซ่อมสายสยอง ซ่อมตัวใบลานหรือปี่ปสา ไม่ได้ซ่อม
13. ถ่ายไมโครฟิล์ม ไม่ถ่าย ถ่ายเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
14. หมายเหตุอื่น ๆ เพิ่มเติม.....

15. วันที่.....เดือน.....ปี พ.ศ..... ที่สำรวจ
16. ชื่อผู้สำรวจ (1) พระนิสิต/ผู้วิจัย
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น
(3) อาจารย์ที่ปรึกษา, ผู้ตรวจ
17. หมายเหตุเพิ่มเติม

โครงการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณล้านนา จังหวัดพะเยา

โดยความอุปถัมภ์ของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

รายนามคณะกรรมการวิจัย
การศึกษาและการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในคัมภีร์โบราณล้านนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมวิมล โมลี	เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖
พระสุธรรมมุนี	รองอธิการบดี วิทยาเขตพะเยา
พระครูปริยัติกิตติคุณ	ผู้ช่วยอธิการบดี วิทยาเขตพะเยา
ร.ท.ดร.ปรีชา หอมประทัด	ผู้ช่วยอธิการบดี วิทยาเขตพะเยา
พระครูศรีวรพินิจ	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตพะเยา
ดร.ใจ บุญชัยมิ่ง	หัวหน้าภาควิชาครุศาสตร์ วิทยาเขตพะเยา

คณะกรรมการวิจัย

พระมหาสายัน อรินทโม	ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย
นายแสวงวาท วงศ์ใหญ่	หัวหน้าโครงการวิจัย/การวางแผน
นายจักรแก้ว นามเมือง	การวางแผน/นักวิจัย
นายจรูญ ปัญญาวงศ์	ประสานงาน/นักวิจัย
นางฟ้านพราง โวหารเสาวภาค	เลขานุการ/นักวิจัย
นายณัฐพล วงศ์ไชย	ผู้ช่วยเลขานุการ/นักวิจัย
นางจางจิตร แสงทอง	ผู้ช่วยเลขานุการ/นักวิจัย
นางวันทนี อินต๊ะทุ่ง	ผู้ช่วยเลขานุการ/นักวิจัย

ประวัติผู้วิจัย
ประวัติผู้อำนวยการโครงการวิจัย
พระมหาศายน อรินทโม

ตำแหน่งทางวิชาการ

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๕๖๐๐๐

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาธรรม ๘ ประโยค (ปธ.๘)
- การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้บริหารระดับสูง ของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ผลงานวิชาการ/งานวิจัย

- การศึกษาการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา (๒๕๔๓) มหาวิทยาลัยนเรศวร
- การศึกษาและวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลด้านนาในเขตอำเภอเมืองพะเยา (๒๕๔๔) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา ร่วมกับ กองทุนเพื่อสังคม และธนาคารออมสิน
- เอกสารประกอบการสอนพระวินัยปิฎก (๒๕๔๕) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
- เอกสารประกอบการสอนหลักสูตรท้องถิ่น รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษา (๒๕๔๕) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

นายแสวงาท วงศ์ใหญ่

ประวัติการศึกษา

- ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) วิชาเอกจิตวิทยาการศึกษา วิทยาลัยครูเชียงใหม่
- การศึกษามัธยมศึกษา (กศ.ม.) วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอกการวิจัยและประเมินผล มหาวิทยาลัยนเรศวร
- Cert.in Ed. AUSTRALIA, -Cert.in Ed. NEWZEALAND

ตำแหน่งทางวิชาการ

- ศึกษานิเทศก์ หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและพัฒนาระบบบริหารการจัดการศึกษา
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพะเยา เขต ๑

รหัสนักวิจัย ๐๐๐๒๕๔๘๖

ผลงานทางวิชาการ ประสบการณ์ และงานวิจัย

- ผู้ช่วยอาจารย์, ผู้ช่วยผู้อำนวยการ โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
- อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเชียงม่วนวิทยาคม อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
- เลขานุการกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพะเยา (กรมวิชาการ)
- ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา จังหวัดพะเยา
- นักวิจัยของกรมวิชาการ, กรมสามัญศึกษา, ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ เขต ๑๐ เชียงใหม่
- หัวหน้าฝ่ายพัฒนาวิชาการ สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดพะเยา
- ประธานกรรมการวิจัยจังหวัดพะเยา, ประธานฝ่ายประเมินผลโครงการเกษตรกรรมยั่งยืน
- อาจารย์พิเศษวิทยาลัยพยาบาลพะเยา, สถาบันราชภัฏเชียงราย
- อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
- ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยของนิสิตปริญญาโท
- งานวิจัยที่เป็นกรรมกร่วมกับหน่วยงานอื่น สถานศึกษา และส่วนราชการ ประมาณ ๒๐ เรื่อง

ผลงานดีเด่น

ได้รับโล่รางวัลเป็นผู้มีผลงานวิจัยดี มีคุณภาพ ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๖ จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ